INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE

SCIENCE, TECHNOLOGY AND SOCIETY: CHALLENGES AND PROSPECTS FOR DEVELOPMENT IN THE MODERN WORLD

Book of abstracts

December 6, 2024

Tampere,
Finland

INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE

SCIENCE, TECHNOLOGY AND SOCIETY: CHALLENGES AND PROSPECTS FOR DEVELOPMENT IN THE MODERN WORLD

Book of abstracts

December 6, 2024
Tampere,
Finland

UDC 37:082.2(06)

International scientific-practical conference “Science, technology and society: challenges and prospects for development in the modern world”: conference proceedings (Tampere, Finland, December 6, 2024). Tampere, Finland: Scholarly Publisher ICSSH, 2024. 91 pages.

The proceedings of the International scientific-practical conference “Science, technology and society: challenges and prospects for development in the modern world” featured the materials of participants from:

Alfred Nobel University
Berdiansk State Pedagogical University
Bogomolets National Medical University
Dnipro State Medical University
Ivan Franko National University of Lviv
Kharkiv National Air Force University named after Ivan Kozhedub
Kharkiv National Medical University
Kherson State University
Khmelnytsky National University
Kryvyi Rih City Clinical Hospital № 2 of Kryvyi Rih City Council
Kryvyi Rih Educational and Research Institute of Donetsk State University of Internal Affairs
Kyiv National University of Construction and Architecture
Lviv National University of Environmental Management
Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Bobersky
Marzeev Institute of Public Health of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine
Municipal Higher Education Institution “Dnipro Academy of Continuing Education” of the Dnipro Regional Council
Municipal Institution “Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy” of the Kharkiv Regional Council
Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University
Narodytskyy kindergarten of Narodytskyy village council
National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”
National University of Pharmacy
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University
Polissya National University
Private higher education institution “European University”
Pylyp Orlyk International Classical University
SHEI Priazovsky State Technical University
State institution “O. S. Kolomiychenko institute of otolaryngology of national academy of medical sciences of Ukraine”
State Institution “Institute of Forensic Psychiatry of the Ministry of Health of Ukraine”
State University “Kyiv Aviation Institute”
Taras Shevchenko National University of Chernihiv Collegium
Taras Shevchenko National University of Kyiv
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
Ukraine National University “Yuriy Kondratyuk Poltava Polytechnic”
Ukrainian Military Medical Academy
Ukrainian State Flight Academy
University of Economics and Law “KROK”
Uzhhorod National University
V. I. Vernadsky Taurida National University
V. N. Karazin Kharkiv National University
Vozianov Institute of Urology of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
Zhytomyr State University named after Ivan Franko

© Authors of the abstracts, 2024
© Center for financial-economic research, 2024
© International Center of Social Sciences and Humanities, 2024
Офіційний сайт: http://www.economics.in.ua

CONTENTS

SECTION 1. PEDAGOGICAL SCIENCES 8

Басюк Н. А.
ПІДГОТОВКА ЕМОЦІЙНО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОМУ РАКУРСІ 8

Бенедисюк М. М.
МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ФІЗИЧНИХ ТЕРМІНІВ З КУРСУ ФІЗИКИ У ЗВО 9

Зайченко Н. І., Носовець В. С.
НОВІ ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ У КОРОЛІВСТВІ ІСПАНІЯ У 1902–1908 РОКАХ 11

Костащук О. І.
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ 13

Kotylo A. O.
ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A DIGITAL INTERLOCUTOR FOR IMPROVING STUDENTS' COMMUNICATION SKILLS 14

Полупанова Я. М., Косенко С. М.
СТРАТЕГІЇ ІНКЛЮЗИВНОЇ ПРАКТИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ 15

Прусак П. В.
КОУЧИНГ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ 17

Рогинський С. В.
ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК МЕТОД ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ 18

Скіпальська О. М.
ПРОБЛЕМИ ТА ЗАВДАННЯ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ФАХОВОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ 20

Яндола К. О., Моторя А. В.
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІМЕРСИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ ВІЙСЬКОВИХ ПСИХОЛОГІВ 21

SECTION 2. EDUCATION (PRESCHOOL, PRIMARY, SECONDARY, VOCATIONAL AND SPECIAL EDUCATION) 23

Барбаш Є. В.
БЕРЛІНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ АРДЕН: ПЕРЕВАГИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ 23

Бут О. М.
ПРОБЛЕМИ ТА МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ 24

Задорожна І. В.
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ПРОЄКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ 26

Попова О. І., Малиш Я. В.
ЄВРОПЕЇЗАЦІЯ АКАДЕМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НА ЗАСАДАХ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОСТІ 29

SECTION 3. PHILOLOGICAL SCIENCES 31

Кутаєва Н. О.
ЕТНОКУЛЬТУРНА ФУНКЦІЯ ІРЛАНДСЬКИХ ІМЕН ТА ПРІЗВИЩ: ВІД МІФОЛОГІЇ ДО СУЧАСНОСТІ 31

Нестерчук О. М., Недашківська Т. Є.
ФАЛЬШИВІ ДРУЗІ ПЕРЕКЛАДАЧА В ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ 32

Хоменко А. Р., Недашківська Т. Є.
ТРУДНОЩІ ПОШУКУ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВІДПОВІДНИКІВ ПІД ЧАС ПЕРЕКЛАДУ 33

SECTION 4. ARCHITECTURE AND CONSTRUCTION 35

Гаркуша В. С., Симонов С. І., Годун Т. М.
ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ТОРКРЕТ-БЕТОНУ В РЕКОНСТРУКЦІЇ ІНФРАСТРУКТУРНИХ СПОРУД 35

Чирва Т. Л., Гореленко О. О.
КОНСТРУКТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНИХ ДИМОВИХ ТРУБ ДЛЯ МАЛОПОВЕРХОВОГО ЖИТЛОВОГО БУДІВНИЦТВА 37

SECTION 5. LAW 39

Бортняк К. В.
СПІВВІДНОШЕННЯ ФОРМ ТА МЕТОДІВ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНТРОЛЬНО-НАГЛЯДОВОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ В НАУКОВІЙ СФЕРІ 39

Устінова-Бойченко Г. М., Скрябін О. М.
ЮРИСДИКЦІЙНІ ТА НЕЮРИСДИКЦІЙНІ ФОРМИ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ 41

SECTION 6. ECONOMIC SCIENCES 43

Koba O.
DIGITALIZATION OF THE CONSTRUCTION INDUSTRY IN THE CONTEXT OF INFORMATION SECURITY 43

SECTION 7. PSYCHOLOGICAL SCIENCES 44

Антонова З. О., Абубакр Рашид О. А.
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРЕВЕНЦІЇ СЕЛФХАРМУ У ПІДЛІТКІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ 44

Антонова З. О., Бондар Н. В.
ПЕДАГОГІЧНИЙ КОУЧИНГ ЯК СКЛАДОВА НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ 46

Кальба Я. Є., Дерень О. Р.
ДО ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ МАЛОГО БІЗНЕСУ 48

Кальба Я. Є., Федун А. М.
ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА МОТИВАЦІЙНУ КОМПОНЕНТУ СЕРЕД СТУДЕНТІВ 50

Маргарян М. А.
РОЛЬ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СТАНОВЛЕННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ 52

Петрунько О. В., Кібкало Н. О.
ВІЙНА І МОЛОДЬ: ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ 54

SECTION 8. MEDICAL SCIENCES 56

Буряченко В. А., Буряченко Н. О., Астапова Я. В.
ПСИХОНЕВРОЛОГІЧНІ РОЗЛАДИ У ДІТЕЙ: РАННЯ ДІАГНОСТИКА ТА РОЛЬ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ 56

Депутат Ю. М., Іванько О. М., Антомонов М. Ю.
АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ АНКЕТНОГО ОПИТУВАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЩОДО ОЦІНКИ СТАНУ ХАРЧУВАННЯ 57

Должикова О. В.
ГІГІЄНІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ХАРЧОВИХ ДОПОВНЮВАЧІВ 59

Купріненко О. В., Тимрук-Скоропад К. А.
ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ КОМПЛЕКСНОЇ ПРОГРАМИ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ В РЕАБІЛІТАЦІЇ КУРСАНТІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ З МЕДІАЛЬНИМ ВЕЛИКОГОМІЛКОВИМ СТРЕС-СИНДРОМОМ 60

Козерацька О. А., Олійник О. П., Адаменко М. В.
СУДОВО-ПСИХІАТРИЧНА ОЦІНКА ПСИХІЧНИХ ПОРУШЕНЬ У ПОТЕРПІЛИХ ОСІБ ВНАСЛІДОК СЕКСУАЛЬНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ЗЛОЧИНІВ 61

Науменко Л. Ю., Мурашко А. К., Маметьев А. О.
РЕЗУЛЬТАТИ РЕТРОСПЕКТИВНОГО АНАЛІЗУ ЛІКУВАННЯ ПЕРЕЛОМІВ ПЕРШОЇ П'ЯСТНОЇ КІСТКИ 64

Палатна Л. О., Баженов Є. С.
АРБОВІРУСНІ ІНФЕКЦІЇ В УКРАЇНІ 65

Радзевілова О. В., Олійник О. П., Каніщев А. В.
ПОТЕРПІЛІ ЯК ОБ'ЄКТ КОМПЛЕКСНОЇ СУДОВОЇ ПСИХОЛОГО-ПСИХІАТРИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ 67

Угаров В. Ю., Чабанов П. В., Севастьянова Н. А.
РОЛЬ ЕЛЕКТРОМІОГРАФІЇ В ДІАГНОСТИЦІ ТА ЛІКУВАННІ ХВОРИХ ГІПЕРАКТИВНИМ СЕЧОВИМ МІХУРОМ З ГІПЕРКІНЕТИЧНИМ ТОНУСОМ ДЕТРУЗОРА ТА ДИСТАЛЬНОГО ВІДДІЛУ ТОВСТОЇ КИШКИ 68

Шевченко Т. О.
ДІАГНОСТИКА ТА ЛІКУВАННЯ БОЙОВИХ ТРАВМ УХА 69

SECTION 9. PHARMACEUTICAL SCIENCES 71

Олефіренко А. О., Кисличенко В. С., Іосипенко О. О.
ГОСТРА ТОКСИЧНІСТЬ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОЛЬНИХ СПОЛУК ГУСТОГО ЕКСТРАКТУ З ТРАВИ ЛІЗІАНТУСУ РАССЕЛА 71

SECTION 10. CHEMICAL SCIENCES 73

Маргітай В. В., Маргітай Д. В., Маргітай Л. Г.
ВПЛИВ ГІБЕРЕЛОВОЇ КИСЛОТИ НА ПРОРОСТАННЯ НАСІННЯ І РІСТ ПРОРОСТКІВ ПОМІДОРА 73

SECTION 11. TRANSPORTATION 75

Магац М. І., Шевчук Р. С., Сукач О. М.
ЕНЕРГООЩАДНИЙ ГЕНЕРУЮЧИЙ ПРИСТРІЙ 75

Нєдєлкова К. А., Кушнєрова Н. І., Тимошенко Г. С.
АНАЛІЗ ІСНУЮЧИХ ПРОГРАМ З ПЛАНУВАННЯ ПОЛЬОТІВ 77

SECTION 12. INFORMATION TECHNOLOGIES 79

Ланде Д. В., Золотов І. К.
РОЗРОБКА МЕТОДОЛОГІЧНИХ ЗАСАД АУДИТУ КІБЕРБЕЗПЕКИ НА БАЗІ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ 79

SECTION 13. HISTORY AND ARCHEOLOGY 81

Никитенко В. В.
ЗАРОДЖЕННЯ КРЕДИТНОЇ КООПЕРАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ СЕЛІ 81

SECTION 14. RELIGIOUS STUDIES AND THEOLOGY 83

Дорош А. М.
ТЕНДЕНЦІЇ МІНЛИВОСТІ ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ 83

Кобетяк Т. Р.
РОЛЬ МІЖРЕЛІГІЙНОГО ДІАЛОГУ У ЗМІЦНЕННІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПОКРАЩЕННІ СУСПІЛЬНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ 84

SECTION 15. POLITICAL SCIENCES 86

Артемчук О. Ф.
СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА ПОЛІТИЧНУ КУЛЬТУРУ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ 86

SECTION 16. PHYSICAL CULTURE AND SPORTS 88

Качур Є. Ю., Сущенко Л. П., Копійка Р. М.
ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ЖІНОК ПЕРШОГО ЗРІЛОГО ВІКУ З ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ ХРЕБТА У ФІТНЕС-ЦЕНТРАХ 88

Сущенко Л. П., Мерзлікіна О. А., Танасійчук Ю. М.
ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМ ФУНКЦІЙ СЛУХУ У НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОМУ ЦЕНТРІ 90

SECTION 1 PEDAGOGICAL SCIENCES

УДК 378.147:37.013.74:001.891.3

Басюк Н. А.
канд. пед. наук, доцент кафедри
початкової освіти та культури фахової мови,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ПІДГОТОВКА ЕМОЦІЙНО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОМУ РАКУРСІ

Україна впевнено торує свій шлях інтеграції до Європейського співтовариства. Стратегічні цілі України щодо євроінтеграції національної освіти в єдиний освітній простір охоплюють галузь вищої освіти. Фокус уваги зосереджується на забезпеченні майбутніх фахівців якісною освітою, показниками якої є сформованість загальних і професійних компетентностей на високому рівні. Перехід на компетентнісну парадигму, модернізація змісту професійної підготовки, акцент на практичній підготовці та інноваційних методиках викладання, розширення доступу до вивчення європейського досвіду є важливими інструментами підвищення якості вищої освіти, що відповідатиме європейським стандартам.

Педагогу європейського рівня характерні мобільність, гнучке професійне мислення, високий рівень креативності й творчості, лідерські якості, здатність адаптуватись до інноваційних ситуацій у професійній діяльності. Він повинен бути високоморальною особистістю, вміти працювати в команді, брати на себе відповідальність, прагнути до постійного професійного самовдосконалення. Проте цей перелік буде не повним, якщо не врахувати сферу педагогічного спілкування. Для того, щоб налагоджувати комунікацію і міжособистісну взаємодію з учасниками освітнього процесу, майбутній педагог має навчитись розуміти й управляти емоціями своїми та інших, тобто мати високий рівень емоційного інтелекту.

Емоційно-інтелектуальним вважають учителя, який здатен відчувати й ідентифікувати власні емоції та емоції учнів, їхніх батьків, колег, обробляти отриману ззовні емоційну інформацію, контролювати й регулювати власні емоційні імпульси та відстежувати мотиви й наміри інших людей за емоційними проявами і використовувати ці знання з метою підвищення ефективності міжособистісної взаємодії. Емоційний інтелект допомагає педагогу впоратися з емоційними навантаженнями, уникати конфліктів, проявляти повагу й гуманне ставлення до учнів, створювати безпечний і продуктивний для навчання й розвитку дітей простір.

Робота з розвитку емоційного інтелекту у майбутніх учителів початкової школи має проводитись за напрямками, які відповідають структурі цього конструкту. Д. Гоулман [1] визначив такі складові емоційного інтелекту: самосвідомість; самоконтроль; самомотивація; емпатія; соціальні вміння.

Розвиток самосвідомості передбачає формування здатності ідентифікувати й інтерпретувати власні емоції, емоційні стани, визначати причину їх виникнення і ступінь їх інтенсивності. Тому на цьому етапі варто практикувати вправи на самопізнання, які ґрунтуються на прийомах самоспостереження, самоаналізу, саморефлексії, самооцінки. З метою поступового розширення емоційного діапазону і розвитку здатності диференціювати емоції, у випадку алекситимії та дезорієнтації у власних емоціях корисно практикуватись в емоційній експресії, спостерігати за емоційними реакціями своїх товаришів і пояснювати їх, ознайомитись з «Колесом емоцій» Р. Плутчіка, використовувати «Картки емоцій», вправи на розвиток емоційного словника, рольові ігри, портфоліо особистісного зростання тощо.

Робота, спрямована на розвиток навичок самоконтролю й емоційної саморегуляції, включає оволодіння техніками саморегуляції, дихальними практиками, вправами на зняття емоційного й нервового напруження, тілесними техніками, «стратегіями миттєвої допомоги», заземлення, ведення щоденника емоцій, майндфулнес-практиками, стратегіями well-being. Сюди ж відносяться вправи на екологічне, тобто безпечне, без шкоди для інших, вираження емоцій: арт-терапія, мандалотерапія, театралізація, драматизація, використання засобів мистецтва (художня література, образотворче мистецтво, живопис, музика, танці), тренінги, ведення розмови з власним тілом тощо.

Самомотивація передбачає віднайти в собі внутрішні сили, життєву енергію, щоб змінити негативні емоції на позитивні, включитись в діяльність, рухатись вперед через негаразди і невдачі. Саме емоції підштовхують людину до активності або ж, навпаки, гальмують її. Самомотивація допомагає налаштувати мислення на позитив, піднятися після невдачі. Без самомотивації не може бути успіху. Майбутні учителі початкової школи засвоюють різноманітні мотиваційні техніки, серед яких: візуалізація успіху, афірмації, рефреймінг, практики вдячності, ведення щоденника подяки, стратегії «обману мозку», «фільм жахів», самонавіювання, вивчають досвід саморозвитку й самовиховання видатних людей.

З метою розвитку емпатії як компоненту емоційного інтелекту застосовуються такі форми й методи, які передбачають міжособистісну взаємодію. Це: робота в групах і парах, рольові ігри, ігрові технології, технологія «кейс-стаді», групові дискусії, тренінгові вправи, проектна, волонтерська діяльність.

Робота в напрямку «соціальні вміння» включає в себе організацію спільної діяльності, моделювання уроків з їх подальшим груповим аналізом і спостереження за роботою товаришів, коли потрібно зосередитись не лише на змісті уроку, але й на емоційній сфері, вмінні володіти своїм емоційним станом і тілом.

Таким чином, розвиток емоційного інтелекту як особистісно-професійної властивості майбутнього фахівця початкової освіти відбувається в процесі його професійної підготовки в університеті, забезпечуючи готовність до роботи в школі.

Список літератури

1. Goleman D. Emotional intelligence: why it can matter more than IQ? New York : Bantam Books, 1995.

УДК 53:371.38

Бенедисюк М. М.
к.п.н., доцент кафедри вищої та прикладної математики
Поліський національний університет

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ФІЗИЧНИХ ТЕРМІНІВ З КУРСУ ФІЗИКИ У ЗВО

У сучасну епоху розвитку техніки та технологій особливо важливим є розуміння наукового підходу до процесів і явищ, що відбуваються навколо нас. Це пояснюється тим, що наше життя та діяльність нерозривно пов'язані з технічними досягненнями. У розвинених країнах уже активно впроваджуються розумні будинки, квартири, інтелектуальні прилади, а побутова техніка оснащена комп'ютерними програмами. Усе це працює завдяки складним мікросхемам та їхнім функціям. Для розуміння принципів роботи таких пристроїв необхідні не лише знання у сфері інформаційних технологій, а й базові знання фізики.

Сучасна система освіти базується на основних принципах пізнання та розвитку. Її мета полягає не лише в передачі знань учням, але й у формуванні в них потреби до постійного самостійного й творчого засвоєння нової інформації. Важливо також створювати умови для розвитку навичок самоосвіти та вдосконалення умінь, необхідних для цього [1, с. 25].

У шкільній освіті часто виникає фундаментальне нерозуміння курсу фізики, оскільки природу явищ і процесів можна осягнути лише за умови чіткого усвідомлення кожного поняття та його взаємозв'язку з іншими. Через це природним чином зникає інтерес до цієї науки. Проблема відсутності мотивації до вивчення фізики серед студентів сьогодні є однією з ключових у системі вищої освіти [1, с. 26]. Хоча фізика залишається невід'ємною складовою навчальних програм багатьох спеціальностей, значна частина студентів стикається з труднощами у засвоєнні фізичних понять і термінів. Проблема виникає через недостатню підготовленість більшості студентів до роботи з фізичними термінами ще до вступу у ЗВО. До того ж фізичні терміни часто є складними й абстрактними, що ускладнює їхнє розуміння. Це призводить до втрати мотивації та інтересу до вивчення фізики, що негативно позначається на академічній успішності студентів.

Для розв'язання цієї проблеми необхідно розробити методики, спрямовані на ефективне використання фізичних термінів у процесі навчання фізики у ЗВО. Такі методики повинні допомогти студентам краще розуміти значення термінів і застосовувати їх для вирішення практичних завдань.

Застосування фізичних термінів у навчальному процесі не лише сприяє кращому засвоєнню матеріалу, але й прискорює процес навчання. Для оптимізації вивчення фізики через роботу з термінами можна використовувати низку методів [1, с. 26].

Одним із таких є «метод аналогій та метафор», який є ефективним засобом у подоланні труднощів у розумінні складних понять. Викладачі можуть пояснювати абстрактні концепції, порівнюючи їх із конкретними прикладами з реального життя. Це допомагає студентам легше встановити зв'язок між теорією та практикою, що спрощує засвоєння матеріалу та підвищує зацікавленість. Наприклад, викладач може пояснити поняття енергії, порівнявши її з банкою цукерок, де кожна цукерка є одиницею енергії. Для передачі енергії від одного об'єкта до іншого потрібно перекласти цукерки з однієї банки в іншу. Такі аналогії та метафори допомагають студентам не лише краще розуміти фізичні терміни, а й легше їх запам'ятовувати. Пов'язуючи абстрактні поняття з конкретними прикладами, студенти формують асоціації, які сприяють кращому засвоєнню матеріалу. Проте важливо враховувати, що не всі аналогії та метафори є універсальними. У студентів можуть виникати різні асоціації, тож викладачі повинні пропонувати кілька варіантів, щоб кожен міг обрати найзручніший для себе.

«Аналогії та метафори» — це ефективний підхід у навчанні фізики, який дозволяє спрощувати складні концепції й робити їх зрозумілішими. Використання прикладів із реального життя також допомагає студентам засвоювати абстрактні поняття. Наприклад, під час вивчення теми про звук можна наводити приклади його використання у повсякденному житті: музика, телефонні дзвінки, шум транспорту тощо. Інтерактивні методи навчання, такі як лабораторні роботи, дозволяють студентам самостійно проводити експерименти та наочно бачити результати. Це сприяє кращому розумінню фізичних термінів і законів.

Важливим аспектом сучасного навчального процесу є застосування сучасних технологій, наприклад, комп'ютерних програм, мультимедійних презентацій чи відеоуроків. Інтерактивні презентації можуть візуалізувати процеси, які складно пояснити словами, демонструючи зміст і значення фізичних термінів.

Колективне навчання також є дієвим інструментом. Завдяки спільному обговоренню фізичних термінів студенти можуть закріплювати знання у формі бліц-питань, гри «Алфавіт» (коли кожен називає термін, пов'язаний із відповідною літерою), або через заповнення таблиць зі стовпчиками для визначення змісту та природи понять. Грамотна побудова системи понять через демонстрацію їхньої структури, взаємозв'язків та багатозначності сприяє глибшому розумінню фізики, розвитку мислення, формуванню наукового світогляду та навичок застосування знань.

Таким чином, використання фізичних термінів у процесі навчання є ефективним способом підвищення якості освіти. Для оптимізації вивчення фізики доцільно застосовувати

приклади з реального життя, інтерактивні методи, сучасні технології та колективну роботу. Це не лише прискорює процес навчання, а й сприяє формуванню цілісного розуміння фізичних законів і явищ.

Список літератури

1. Охріменко Ю. Термінологічні аспекти і норми у фізиці / Ю. Охріменко // Фізика та астрономія в школі. – 2010. – № 2. – С. 24–26.

УДК 37(09)(460)“1902/1908”

Зайченко Н. І.
доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри
соціальної роботи та освітніх і педагогічних наук
Національний університет “Чернігівський колегіум” імені Т. Г. Шевченка
Носовець В. С.
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
кафедри педагогіки і методики викладання історії та суспільних дисциплін
Національний університет “Чернігівський колегіум” імені Т. Г. Шевченка

НОВІ ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ У КОРОЛІВСТВІ ІСПАНІЯ У 1902–1908 РОКАХ

У Королівстві Іспанія на межі XIX – XX століть значно зросла чисельність педагогічної періодики. У червні 1903 року у Мадриді почала видаватися газета “Освіта” (La Educacion). Видання продовжувалося до кінця 1912 року. Газета виходила тричі на місяць (кожного 10-го, 20-го і 30-го дня). Тривалий час обсяг одного номера не перевищував 4 сторінок, але пізніше з'являлися номери – за обсягом удвічі більші. Повідомлялося про законодавчі акти, проекти законів, постанови уряду, циркуляри стосовно освіти, парламентські промови, роздуми педагогів тощо. На сторінках газети відображалися також дані про призначення на посади вчителів, нагороди, присвоєння звань, рішення рад і комісій народної освіти, некрологи і т. д.

Наприклад, в одному номерів газети 1905 року висвітлювалася новина про початок діяльності у перші дні листопада в Мадридському Атенеї Школи вищих студій, у якій викладатимуть сеньйори Морет, Ечагарай, Салільяс, Рода, Сільвела, Гаскон та інші [1, с. 2].

Від 10 липня 1908 року газета “Освіта” стала органом Ліги “Друзі просвітництва”, про що вказувалося у № 1. Номер відкривала замітка “Студії нормального ступеня”, у якій йшлося про необхідність відкриття в Мадриді Вищої школи педагогіки з двома відділеннями: література та науки [2, с. 1].

У січні 1908 року в Мадриді було розпочато видання “Газети про народне просвітництво та образотворче мистецтво” (Gaceta de instrucción pública y bellas artes). Правильніше сказати – продовжилося видання існуючої газети з розширеною назвою, адже “Газета про народне просвітництво” виходила в столиці Іспанії від 1 лютого 1889 року. Керівницею видання була Марія де Ла Рігада (María Encarnación de La Rigada Ramón), викладачка математики у Мадридській Центральній вчительській школі. Головним редактором “Газети про народне просвітництво та образотворче мистецтво” був Франсіско Каррильо Герреро (Francisco Carrillo y Guerrero), а пізніше – педагог Блас Самбрано (Blas Zambrano).

Газета виходила 6 разів на місяць (кожного 5, 10, 15, 20, 25 і 30 дня) обсягом 8 сторінок, із січня 1912 року кількість номерів на місяць скоротилася до 4 (по середах), проте вдвічі збільшився обсяг номера (16–18 сторінок). Видання “Газети про народне просвітництво та образотворче мистецтво” припинилося наприкінці вересня 1917 року в зв'язку з тим, що Марія де Ла Рігада була призначена на посаду директорки Мадридської вчительської школи [3, с. 1].

На шпальтах газети повідомлялося про нові вчительські об'єднання, опозиції та конкурси, призначення на посади, про нові книги, наукові праці, уміщувалися тексти законів і законопроектів, указів у сфері освіти, статей та замітoк іспанських освітян тощо.

Наприклад, у статті "Наші школи і їхня підготовча праця" (Gaceta de Instruccion Publica y Bellas Artes, 1908) викладача Саламанкської нормальної школи Мельчора Гарсії Санчеса (Melchor Garcia Sanchez) зазначалося, що народні школи, школи, які готують майбутніх робітників, за якістю і кінцевою метою є основною артерією, якою нація живиться та кріпне. Народна школа має стати відправною точкою звеличення країни, найважливішим об'єктом уваги уряду та суспільства.

У народних школах значне місце має посідати практика, а навчання має спрямуватися на життєві потреби. У цих школах мають вивчатися релігія, мораль, читання, письмо, лічба, сільське господарство, ведення документації, повинно здійснюватися патріотичне виховання. Якщо народним школам не буде приділятися достатньо уваги, мистецтво, індустрія, сільське господарство в Іспанії продовжуватимуть занепадати [4, с. 1282].

Упродовж першої половини 1902 року в Барселоні видавався часопис "Народне просвітництво" (La Instrucción pública). Перший номер вийшов друком 10 січня 1902 року, а останній – 25 червня того ж року. Керівником видання був Аугусто Відаль Перера (Augusto Vidal Perera), викладач Барселонської нормальної школи. Редактором журналу був Антоніо Бастинос (Antonio Bastinos), син засновника найстарішого барселонського педагогічного періодичного видання "Наставник початкового навчання" (El monitor de la primera enseñanza). Часопис виходив двічі на місяць (кожного 10-го і 25-го дня) обсягом 16 сторінок.

У вступній замітці Антоніо Бастиноса у першому номері журналу наголошувалося: "Цей часопис, що покликаний продовжити, розширити "Іспанський педагогічний бюлетень", керований покійним доном Сантьяго Арналем, привносить у розбудову Освіти свою скромну крихту" [5, с. 2].

Серед авторів статей журналу – знані педагоги, зокрема викладач Саламанкської нормальної школи Педро Діас Муньос (Pedro Diaz Muñoz), викладач педагогіки у Таррагонській нормальній школі Мельчор Гарсія Санчес (Melchor Garcia Sanchez), викладачка Мадридської державної школи, авторка численних підручників для жіночих шкіл Лусіана Касильда Монреаль де Лосано (Luciana Casilda Monreal de Lozano), викладач філології у Барселонській нормальній школі, викладач Барселонського університету Ігнасіо Феррер Каррio (Ignacio Ferrer y Carrió), викладач права у Барселонській нормальній школі Андрес Кабре (Andrés Cabré y Brú) та багато інших.

Проблематика публікацій барселонського часопису стосувалася переважним чином сфери нормальної освіти, тобто підготовки вчительства. За назвами статей зрозуміло, які педагогічні проблеми хвилювали та висвітлювалися авторами. Наприклад, статті "Інтуїтивне навчання" А. Відаля Перери, "Школа і дім" П. Діаса Муньоса, "Форми навчання" А. Гавальди. Окремо велася рубрика "Школа за кордоном".

Список літератури

1. Ateneo de Madrid. *La Educacion*. Madrid, 10 de Noviembre de 1905. № 93, año IX. P. 2.

2. De actualidad. Los estudios del grado normal. *La Educacion*. Madrid, 10 de Julio de 1908. № 1, año XII, quinta epoca. P. 1.

3. Nueva Directora de la Normal de Madrid. *Gaceta de instrucción pública y bellas artes*. Miercoles 26 de Septiembre de 1917, № 1.425, año XXIX. P. 1.

4. Garcia Sanchez M. Nuestras Escuelas y su labor preparatoria. *Gaceta de Instruccion Publica y Bellas Artes*. Madrid, 10 de Noviembre de 1908. № 904, año XX. P. 1282.

5. Bastinos A. Pensamiento de esta Revista. *La Instruccion Publica*. Barcelona, 10 de Enero de 1902. № 1, año I. P. 2.

Костащук О. І.
кандидат педагогічних наук, доцент
асистент кафедри педагогіки та методики початкової освіти
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
Чернівці, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Сучасні історичні перетворення нашої держави, які безперечно охоплюють переважну більшість сфер суспільного існування, навчальні заклади, сам процес навчання, формування провідних компетентностей здобувачів освіти є актуальними та важливими. Такі трансформації, що прокладають шлях системі освіти до провідних європейських стандартів, потребують оптимізації закладів освіти, розвитку здобувачів освіти згідно вимог соціального життя [1, с. 25].

Нові освітні, соціальні орієнтири диктують провідні аспекти до проєктування освітнього процесу, оптимізують виховні моменти та загалом стан розвитку особистості молодшого школяра. У нормативно-правовому забезпеченні, зокрема, Законі України «Про освіту», Національній стратегії розвитку освіти до 2021 року, Концепції нової української школи, Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді, розкрито важливість соціально-комунікативного розвитку особистості через прояв ініціативності, активності, відповідальності, почуття гідності, моральних цінностей та ін. [2].

Сьогодні Нова українська школа покликана реалізувати головне завдання – адаптація школяра до умов навчання у школі, його інтелектуальний, фізичний, моральний та соціальний розвиток. Поряд з цим, мова йде про формування головних компетентностей здобувача освіти, а саме: володіння та спілкування державною мовою, вміння проєктувати нові ідеї, проявляти ініціативу, вміння вчитися, комунікувати та віднайти своє місце у соціумі.

Однією з провідних видів діяльності особистості є соціально-комунікативна, під час якої відбувається активна взаємодія з іншими людьми. Питання щодо формування соціально-комунікативної активності розкрито рядом науковців, зокрема: І. Бех, П. Блонський, С. Гончаренко, О. Залужний, П.Зінченко, І. Зязюн, О. Коберник, В. Лозова та ін. Пізнавальну комунікативну діяльність учнів досліджували у своїх працях О. Бодальов, І. Зимня, А. Маркова, Л. Мітіна та ін.

Вивчення проблеми походження дефініції «соціально-комунікативна активність» доводить її багатоаспектність та необхідність розкриття структурних компонентів. Так, досліджуване поняття В.Киричук трактує як індивідуальне особистісне утворення, яке містить емоційні, інтелектуальні властивості, прояв яких відбувається під час спілкування [3, с. 13].Щодо молодших школярів, то процес формування соціально-комунікативної активності потребує врахування індивідуальних та емоційних їх проявів, вольових характеристик, розуміння ними морально-етичних цінностей та норм поведінки у суспільстві тощо.

Сформованість соціально-комунікативної активності молодших школярів вимагає розвитку таких психічних процесів, як пам'ять, увага, мислення, мовлення, воля, емоції, самосвідомість та ін. Також, важливим є процес накопичення досвіду спілкування учнів та поведінки з різними людьми, що формує надалі особистість дитини.

Отож, соціально-комунікативну активність молодших школярів інтерпретуємо як якість, що зачіпає способи життя дитини та виявляється у здатності взаємодіяти з іншими людьми виходячи з власних потреб.

Таким чином, ми дійшли висновку, що формування соціально-комунікативної активності молодших школярів – це процес опанування соціально-комунікативними знаннями, уміннями та шляхами налагодження активної взаємодії у різноманітних сферах життя; це

соціальна та комунікативна орієнтованість та здатність до прояву соціально-комунікативної взаємодії виходяи із власних уподобань, загальноприйнятих норм та цінностей суспільства.

Список літератури

1. Бондаренко, В. В. (2009). Соціально-комунікативна активність особистості молодшого школяра як психолого-педагогічна проблема. *Вісник Черкаського університету.* № 166. С. 24–27.

2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL : https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola compressed.pdf

3. Киричук, О. В. (2007). Соціально-комунікативна активність особистості в контексті суб'єктно-вчинкової парадигми. *Рідна школа.* № 5. С. 12–15.

Kotylo A. O.
Student of the Higher Education Master's
Degree Program in Education, Pedagogy PhD
Kherson State University, Ukraine

ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A DIGITAL INTERLOCUTOR FOR IMPROVING STUDENTS' COMMUNICATION SKILLS

During the COVID-19 pandemic, distance education became the main form of learning, a status it continues to hold during the ongoing war. The legal framework governing the rights and responsibilities of participants in the educational process in this context includes the Law of Ukraine "On Higher Education" [2], the Regulations on Distance Education, and the Concept for the Development of Distance Education in Ukraine. The Concept for the Development of Distance Education in Ukraine, dated December 20, 2000, defines distance learning as technologies that deliver the majority of instructional content to students while ensuring interactive engagement with teacher during the educational process [3].

Due to its potential to enhance various aspects of the educational process, the use of Artificial Intelligence (AI) in educational institutions is projected to experience significant growth in the coming years. This increasing adoption of AI in education can be attributed to its diverse applications across multiple areas of learning.

The integration of AI into distance education has the potential to alleviate the workload of educators and provide students with interactive learning opportunities at any time they choose to study. For instance, tools such as Google Assistant or Alexa, with their rapid access to necessary information, can be used as valuable assistants to educators.

Artificial intelligence is defined as "the ability of AI systems to perform creative functions traditionally considered the prerogative of humans" [1].

AI can generate a variety of exercises, such as grammar drills, specifying the required number of sentences for practice. Additionally, it can also assist in improving pronunciation by providing phonetic transcriptions of words or curated word lists. Many services, such as Geminy, are capable of engaging in conversation and completing educational tasks. It is also important to highlight the widely popular resource ChatGPT, which is one of the most commonly used AI-based tools for teaching foreign languages. ChatGPT offers numerous opportunities for both learning and teaching languages. In the educational process, it can be utilized for presenting new material, consolidating knowledge, or conducting practical conversational sessions.

Artificial intelligence enables the creation of interactive games and the gamification of learning, which increases students' engagement levels. The simplest approaches include reward systems, interactive simulations, or collaborative games involving group problem-solving tasks. AI-powered interactive tools make learning more enjoyable, help students retain information more effectively, and foster a more engaging educational environment.

Human interaction remains a key factor in the success of the educational process. The majority of this interaction occurs verbally, and today, AI is capable of performing similar functions. AI can engage in meaningful dialogue and address complex issues effectively. Ukraine is currently facing a challenging situation due to a shortage of teaching staff, and AI has the potential to substitute for educators without compromising the quality of education. One of the primary advantages of using AI during wartime is its mobility, allowing learners to engage in educational activities anytime and anywhere.

Despite the numerous advantages of AI in the educational process, there are also several drawbacks: job displacement among educators, reduced necessity for personal effort, decreased social interaction, and increased dependence on technology.

In conclusion, AI has the potential to significantly impact school education by providing teachers and students with faster, more productive, and highly efficient learning opportunities. However, its implementation also raises a number of ethical and social challenges.

References

1. Androshchuk, A., & Maliuha, O. (2024). Vykorystannia shtuchnoho intelektu u vyshchii osviti: stan i tendentsii. International Science Journal of Education and Linguistics, 3(2), 27–35. https://doi.org/10.46299/j.isjel.20240302.04

2. Law of Ukraine No. 1556–II. (2014, July 1). On higher education. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text

3. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2000, December 20). Concept for the development of distance education in Ukraine: Resolution. Retrieved from http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html

УДК 376

Полупанова Я. М.
доктор філософії,
Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради
Косенко С. М.
методист ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти,
Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради

СТРАТЕГІЇ ІНКЛЮЗИВНОЇ ПРАКТИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Проблема ефективності програм інклюзивної освіти та забезпечення принципу рівності набуває все більшої актуальності в умовах сучасних освітніх і соціальних викликів, пов'язаних із зростанням кількості учнів і студентів з особливими освітніми потребами.

У сучасних умовах глобальних змін у сфері освіти осіб з ООП особливого значення набуває підвищення педагогічної майстерності. Досвід європейських країн, де інклюзивна освіта має багаторічні традиції та значні досягнення, може слугувати цінним джерелом ідей і практичних підходів. У європейських освітніх системах широко застосовуються інноваційні методи, зокрема проєктне навчання, гейміфікація та інтеграція соціально-емоційного навчання в навчальні програми, що демонструє ефективність адаптації учнів з особливими потребами.

Співпраця між педагогами з різних країн та обмін досвідом сприятимуть створенню й впровадженню дієвих педагогічних підходів, які базуються на принципах рівності, взаємоповаги й підтримки. Така взаємодія допоможе підвищити якість інклюзивної освіти та забезпечити міцний фундамент для підготовки молодих поколінь до життя й праці в умовах глобалізованого світу.

Проблематика інклюзивної освіти у світі розглядається через пошук дієвих стратегій для створення середовища рівності та забезпечення підтримки всім здобувачам освіти. [1]

Різні аспекти проблеми організації інклюзивного навчання, діяльності служб супроводу дітей з ООП представлені у сучасних зарубіжних публікаціях Andrews, Ainscow, Deppeler, Farrell, Forness, Loreman, Kalambouka, Kavale et al. (принципи та моделі освіти дітей з особливими освітніми потребами); R. Bolam, L. Conover, J. Deppeler, Hord, J. Hoover, L. Stoll, T. Loreman, Ag. McMahon, U. Sharma, Smylie et al. (організація інклюзивного середовища); Clapton, P. Clough, Fitzgerald, Jordon, Meyer, Pickett, Steckelberg, Vasa et al. (співпраця вчителів та фахівців зі спеціальної освіти); B. Bloom, Jorgensen, Foreman, Darling-Hammond, DeSimone, Deppeler, Zigmond, Loreman, Harvey, Magiera, Mastropieri, Parmar et al. (супровід та підтримка учнів з особливими освітніми потребами в закладі освіти).

Теоретико-методичні основи інклюзивного навчання та діяльності інклюзивно-ресурсних центрів представлено у працях українських науковців, а саме: В. Андрущенка, І. Беха, С. Гончаренка, В. Зязюна, В. Кременя, В. Лугового, В. Панка, О. Топузова, А. Шевцова та ін. (визначення пріоритетів розвитку національної освіти); В. Засенка, Е. Данілавічютє, В. Кобильченка, С. Литовченко, А. Колупаєвої, Т. Сак, Н. Софій, О. Таранченко, О. Федоренко та ін. (дослідження концептуальних аспектів інклюзії); І. Горбенко, В. Жук, В. Засенка, А. Колупаєвої, С. Кульбіди, Н. Софій, Л. Прохоренко, О. Таранченко, Н. Ярмоли та ін. (аналіз сучасного стану та визначення перспектив розвитку інклюзивного навчання в Україні); А. Обухівської, О. Таранченко, В. Шевченка (дослідження історії консультативно-діагностичної служби); Ю. Бондаренко, Ю. Бойчука, Т. Дегтяренко, О. Казачінер, В. Лященко, О. Мартинчук, С. Миронової, А. Обухівської, Н. Пахомової, Т. Скрипник, Г. Соколової, О. Супруна, О. Таранченко, О. Форостян та ін. (підготовка та підвищення кваліфікації спеціальних педагогів, фахівців (консультантів) інклюзивно-ресурсних центрів); Е. Данілавічютє, Л. Прохоренко, Н. Ярмоли та ін. (розроблення нових підходів до визначення освітніх труднощів дитини та забезпечення необхідного рівня підтримки в освітньому процесі); Е. Данілавічютє, Л. Наконечної, Н. Софій, О. Таранченко та ін. (порівняльний аналіз зарубіжного та національного досвіду діяльності ІРЦ); В. Засенка, Е. Данілавічютє, С. Литовченко, Л. Прохоренко, О. Рибак, О. Таранченко та ін. (дослідження організаційно-методичних засад діяльності інклюзивно-ресурсних центрів); А. Обухівська, С. Литовченко та ін. (узагальнення результатів комплексної оцінки розвитку дитини в ІРЦ). Узагальнення цих досліджень демонструє складність забезпечення рівності в інклюзивній освіті, що вимагає продовження наукових пошуків і розробки інноваційних підходів.[2]

Інноваційні підходи, такі як використання віртуальної реальності та адаптивного навчання, пропонують унікальні можливості для персоналізації освіти та її пристосування до індивідуальних потреб.

Інклюзивна політика сприяє формуванню доступного освітнього середовища, у якому кожен може досягти успіху, незалежно від своїх особливостей і можливостей. Такі зміни в освітній сфері вимагають від педагогів, політиків і громадськості переосмислення традиційних підходів до викладання та навчання. Водночас на шляху впровадження інклюзивної освіти існує чимало викликів, зокрема забезпечення рівного доступу до освітніх ресурсів для всіх, особливо в віддалених і менш розвинених регіонах.

Необхідно вдосконалювати фізичний доступ до навчальних закладів і матеріалів, а також забезпечити доступ до сучасних технологій і Інтернету. Пандемія COVID-19, російсько-українська війна виявили вразливість освітньої системи країни до глобальних криз та викликів сьогодення, що підкреслило важливість гнучких і адаптивних підходів до навчання. Для вирішення цих питань потрібен комплекс заходів і рекомендацій. Зокрема, слід зосередитися на забезпеченні якісної інтернет-інфраструктури й доступу до освітніх ресурсів для всіх здобувачів освіти.[1]

Для подолання культурних і мовних бар'єрів варто розробляти інклюзивні програми, які враховують різноманітність учнів. Міжнародна співпраця та обмін найкращими практиками у

сфері інклюзивної освіти мають стати важливою складовою освітньої політики, сприяючи інноваціям і вдосконаленню цієї галузі. Такі заходи створять надійну основу для інклюзивної освіти, яка відповідатиме запитам педагогів, дітей з ООП, їх батьків у найближчій перспективі.

Список літератури

1. AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research .open journal - 14/01-XLII .2023. 242 pages URL : https://www.magnanimitas.cz/14-01-xlii

2. Полупанова Я.М. Організаційно-методичне забезпечення діяльності фахівців (консультантів) інклюзивно-ресурсних центрів в умовах викликів сьогодення. дис.доктор філософії : 016. Київ, 2023. 379 с.

УДК 378. 147

Прусак П. В.
аспірант кафедри психології та педагогіки,
Університет імені Альфреда Нобеля

КОУЧИНГ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Входження України у європейський простір актуалізує необхідність пошуку новітніх, дієвих технологій роботи з людьми, а відтак і навчання цих технологій майбутніх фахівців, зокрема психологів. Однією з таких технологій є коучинг.

Проблема підготовки майбутніх психологів активно розробляється такими українськими науковцями як О. Баклицька, Л. Бондаренко, О. Вдовіченко, І. Кондратьєва, М. Марценюк, К. Пилипенко, В. Семиченко, В. Синишина, О. Черепєхіна та ін. Питання формування професійної компетентності майбутніх фахових психологів засобами коучингових технологій розкрито у наукових доробках Ю. Вінтюк, Ю. Гичко, О. Нежинської, В. Тименко, С. Романової, О. Рудницьких та ін. Дослідники акцентують на сутності та призначенні коучінгу, різних підходах до його організації та проведення, методах реалізації коучінгу в освітньому процесі. Проте питання щодо підготовки майбутніх психологів до застосування коучингових стратегій в супроводі клієнтів, потребує подальшого вивчення.

Щодо сутності поняття коучинг, то дослідники його визначають як засіб сприяння, допомоги іншій людині в пошуку її власних рішень у складній ситуації за допомогою реалізації її здібностей і можливостей; це інструмент для оптимізації і розкриття людського потенціалу та ефективної діяльності (Р. Ділтс, Е. Дмитрієва та ін.); вид індивідуальної (групової) професійної підтримки людей, які мають на меті професійне та особистісне зростання, підвищення персональної ефективності (О. Єфімова, В. Зеленін, Н. Зеленко, Ю. Ковальова та ін.).

На наш погляд, коучинг – це допомога у розкриті потенціалу клієнта, використання ним власних ресурсів та можливостей для досягнення максимального результату, шанс виявити все найкраще, що є в його особистості, та на основі цього поштовх до розвитку. Це сприяє стимулюванню клієнта до більш глибокого усвідомлення своєї мети, необхідних ресурсів та наявних обмежень, а також допомагає як віднайти вихід із проблемної ситуації, так і визначити напрямок власного розвитку.

Поділяємо погляди Ю. Вінтюк, що основними завданнями коучингу є: максимізація внутрішнього потенціалу (максимально ефективне використання власних сильних сторін, визначення пріоритетних цілей і вибір способів досягнення їх з найменшими зусиллями; усунення перешкод (внутрішніх – страхи, припущення, стереотипи тощо; і зовнішніх – несприятливе середовище, загрози зовнішнього оточення) [1, с. 32].

Зазначена технологія включає прийоми, способи впливу на майбутнього психолога, засоби реалізації підтримки, а також результати взаємодії. Може виступати як метод (поряд з

традиційними інтерактивними способами й прийомами) та форма (організація індивідуальної або групової роботи).

Вважаємо, що коучингова технологія має гармонійно поєднуватися з інтерактивними технологіями навчання майбутніх психологів, дозволяючи їм розібратися у власних здібностях, навчитися ними послугуватися; організувати процес самостійного пошуку здобувачами оптимальних рішень та відповідей на питання, що їх цікавлять; сприяти особистісному й професійному становленню здобувачів.

У дослідженні, поділяючи погляди Ю. Гичко, вважаємо, що коучинг є індивідуальним або груповим тренуванням і професійною допомогою, методикою роботи з майбутніми психологами, спрямованою на «оптимізацію внутрішніх ресурсів суб'єкта у вирішенні його проблем шляхом створення позитивної установки на успіх і відходу від проблемно-орієнтованого підходу в роботі зі здобувачем вищої освіти» [2, с. 32]; способом розвитку майбутнього фахівця з метою підвищення ефективності діяльності і реалізації особистого й професійного потенціалу в повній мірі.

Отже, застосування технології коучингу передбачає: системний супровід студента, спрямований на досягнення важливих особистих цілей в конкретні терміни, формування гнучкості й адаптивності до змін, здатності швидко й ефективно реагувати на критичні ситуації; партнерське співробітництво, що допомагає досягати вагомих результатів у різних сферах життєдіяльності; безперервний процес саморозвитку, розкриття потенціалу особистості для досягнення максимального результату [3]; систему взаємодії із коучем, із самим собою, із навколишнім світом; технологію, що дозволяє переміститися із зони проблеми в зону ефективного рішення; засіб сприяння, допомоги особистості в пошуку її власних рішень в складній для неї ситуації; модель взаємодії суб'єктів, завдяки якій коуч – викладач підвищує рівень мотивації і відповідальності, як у себе, так і в студентів.

Список літератури

1. Вінтюк Ю. В. Коучинг у професійній підготовці майбутніх психологів. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Педагогічні науки*, 2020. № 2. С. 31–37.

2. Гичко Ю. В. Коуч-технології як засіб формування емоційної компетентності майбутніх психологів. *Вісник національного університету оборони України,* 2021. № 1 (59). С. 72 – 78.

3. Хмельницька О.С. Коучинг як сучасна технологія підвищення ефективності навчального процесу. *Молодий вчений*, 2017. № 6. С. 315–319.

УДК 378.147

Рогинський С. В.
аспірант 1 року навчання ОНП «Освітні, педагогічні науки»
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК МЕТОД ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Сучасний стан освіти характеризується зростанням впливу цифрових технологій, які змінюють спосіб отримання, передачі та засвоєння знань. Зокрема, широке поширення соціальних мереж і контенту короткої форми та відсутність соціалізації під час дистанційного навчання значно впливають на поведінку здобувачів освіти, зменшуючи час їх концентрації уваги в освітньому процесі [1]. У цьому контексті використання ігрових технологій (гейміфікації) постає ефективним засобом підвищення мотивації та інтересу студентів до навчання.

Інтеграція ігрових технологій в освітній процес стала особливо актуальною в умовах вимушеного дистанційного навчання, яке Україна переживає з 2020 року. Спершу

дистанційний формат став необхідністю через пандемію COVID-19, а згодом — у зв’язку з повномасштабним вторгненням росії, що призвело до масового переміщення учнів, студентів та викладачів і унеможливило звичні форми навчання.

Дистанційний формат суттєво ускладнює мотивацію здобувачів освіти через зниження рівня соціальної взаємодії, технічні обмеження та інформаційне перенасичення. За цих умов традиційні підходи втрачають ефективність, оскільки не враховують специфіки онлайн-комунікації. Використання ігрових технологій дозволяє частково компенсувати ці виклики, забезпечуючи цікавість та взаємодію навіть у віртуальному середовищі. Крім того, ігрові технології відповідають принципам конструктивістського підходу, коли навчання відбувається через активну участь у процесі. Використання платформ для інтерактивного навчання, таких як Kahoot!, Quizizz, Classcraft, Minecraft: Education Edition та інших, створює можливості для організації інтерактивних практичних і семінарних робіт навіть за умов онлайн-освіти [2].

Питання ігрових технологій в освіті досліджували такі вчені як С. Литвинова, О. Овчарук, Н. Онищенко, В. Арестенко, Н. Мачинська. Проблему впливу соціальних мереж на концентрацію уваги досліджували такі вчені як B. Barton, D. Arness, A. Meier, M. Hussain. Основою ефективного використання гейміфікації є теорії мотивації, зокрема роботи Б. Ф. Скіннера, Е. Л. Десі та Р. М. Райана.

Досвід використання інтерактивних гейміфікованих технологій у дистанційному навчанні підтверджує їхню ефективність у подоланні багатьох проблем, зокрема таких, як зниження мотивації студентів, відсутність живої взаємодії та емоційна втома [3]. Інтерактивні завдання, засновані на ігрових механіках, допомагають утримувати увагу здобувачів освіти, навіть за умов ізольованого навчання. Впровадження ігрових технологій у навчальний процес також сприяє підвищенню якості засвоєння знань. Це пояснюється тим, що навчальний процес, організований із використанням ігрових методик, максимально наближений до умов реальної професійної діяльності, що дозволяє студентам більш ефективно застосовувати отримані знання на практиці [4].

Інтерактивні платформи адаптивні до різних технічних можливостей, що дозволяє їх використовувати навіть у регіонах із нестабільним забезпеченням електроенергії та інтернет-з’єднанням чи обмеженими ресурсами. Це особливо важливо для студентів, які перебувають у складних умовах через внутрішнє переміщення або відсутність стабільної технічної інфраструктури через бойові дії.

Інтеграція ігрових технологій у освітній процес в умовах дистанційного навчання стикається з кількома викликами. Викладачі, які не мають досвіду роботи з гейміфікованими платформами, потребують додаткового навчання та підтримки. Нерівномірний доступ до технічних засобів серед студентів створює труднощі для впровадження цих інновацій на загальноосвітньому рівні. Також варто враховувати емоційну нестабільність здобувачів освіти, зумовлену війною, що впливає на їхню здатність залучатися до навчання навіть за використання сучасних технологій.

Проте перспективи використання гейміфікації в освіті є надзвичайно багатообіцяльними. Подальший розвиток технологій, таких як штучний інтелект, віртуальна та доповнена реальність, а також аналіз навчальних даних, відкриває нові можливості для створення персоналізованого та інтерактивного навчання, особливо при викладанні дисциплін, пов’язаних з програмуванням, розробкою ігор, 3D-моделюванням [5]. Застосування цих підходів дозволяє створювати середовища, які не лише компенсують обмеження дистанційного формату, а й сприяють формуванню нових форм взаємодії між викладачами та студентами.

Список літератури

1. Hussain, Muhammad. (2024). Effect of Social Media Addiction on Attention Span and Aggression among University Students. Kurdish Studies.

2. Савєльєва, Т. (2019). Сучасні підходи та інноваційні методи навчання у закладах вищої освіти: зарубіжний досвід та вітчизняні особливості використання ігрових технологій. Λόγος. Мистецтво наукової думки, (2), 40-41.

3. Тищенко, Д. Г.(2023). Інтерактивні технології дистанційного навчання. Фізичне виховання та спорт, (3), 54-62. https://doi.org/10.26661/2663-5925-2023-3-08

4. Алєксєєва Г. М. Використання ігрових технологій в процесі професійної підготовки студентів педагогічних закладів вищої освіти / Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Педагогічні науки. - 2017. - № 6. - С. 7-13.

5. Вербовецький, Д. В. Аналіз досвіду впровадження геймифікації в освітній процес // Освітній дискурс : зб. наук. праць – Київ : ТОВ «Науково-інформаційне агентство "Наука-технології-інформація"», 2023. – Вип. 43 (1-3). – С. 95-102

УДК 378.147.091.33-027.22 : 37] (07)

Скіпальська О. М.
старший викладач кафедри іноземних мов професійного спрямування,
аспірант кафедри педагогіки та психології професійної освіти,
факультет лінгвістики та соціальних комунікацій,
ДНП ДУ «Київський авіаційний інститут»

ПРОБЛЕМИ ТА ЗАВДАННЯ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ФАХОВОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

У програмі підготовки докторів філософії педагогічна практика є частиною професійної підготовки до науково-педагогічної діяльності у закладі вищої освіти. Цей вид практичної діяльності аспірантів відбувається під час виконання освітнього процесу у вищій школі, шо включає викладання спеціальних дисциплін, організацію навчальної діяльності студентів, науково-методичну роботу з дисципліни, формування компетентностей (знань, професійно орієнтованих навичок і вмінь тощо) для використання в практичній діяльності викладачів. [1, с. 33].

У ході практичної діяльності з ведення навчальних занять аспірант має оволодіти вміннями постановки навчальних цілей, вибору типу та виду заняття, використання різних форм організації навчальної діяльності студентів, діагностики, контролю та оцінки ефективності навчальної діяльності. Аспіранти повинні ознайомитися з різними методами організації та представлення навчального матеріалу, методами активізації навчальної діяльності, особливостями професійного спілкування та особливостями взаємодії студент-викладач у системі вищої школи під час занять. Основне завдання педагогічної практики полягає в тому, щоб продемонструвати, наскільки добре аспірант підготовлений психолого-педагогічно та інформаційно-комунікативно. [1, с.36]

Сучасна освіта стикається з багатьма проблемами, які вимагають нових методів і рішень. Основними проблемами як для викладачів, так і для аспірантів є: 1) швидкі зміни в технологіях та інформації, отже програми навчання часто не встигають за цим розвитком, що призводить до застарілості знань; 2) індивідуалізація навчання – кожен студент має свої потреби та темпи навчання, і традиційні методи навчання не завжди враховують ці потреби; 3) розвиток критичного мислення та творчих навичок, а саме у сучасному світі від людей вимагається здатність мислити критично, вирішувати проблеми та адаптуватися до змін; 4) мотивація студентів– залучення студентів до навчання та підтримка їхньої мотивації стає складніше; 5) оцінювання знань і умінь – сучасні методи оцінювання часто не відображають справжні компетенції, необхідні для успішної та конкурентоспроможної людини.

Для вирішення зазначених проблем та підвищення ефективності освітнього процесу в закладах вищої освіти пропонуються наступні заходи:

- *Персоналізоване навчання* означає, що плани навчання розробляються відповідно до здібностей, інтересів і потреб кожного студента. Також, потрібно використовувати адаптивні методи навчання, які дозволяють адаптувати навчальні матеріали та завдання до рівня знань студентів, та надати студентам можливість вибирати курси та дисципліни, які відповідають їхнім професійним цілям.
- *Розвиток цифрових навичок* свідчить про впровадження цифрових технологій у навчальний процес, надання доступу до роботи з інформацією та аналізу даних і створення цифрового контенту.
- *Розвиток творчих і критичних здібностей* шляхом включення проектної діяльності, проблемного навчання та дискусії в навчальні програми; заохочування студентів самостійно шукати інформацію та роботи висновки; створення середовища, яке стимулює творчість і нестандартне мислення.
- *Співпраця з роботодавцями* передбачає, що представники компаній повинні брати участь у розробці навчальних програм і практик студентів, також пропонуємо проходження стажування та практики на реальних робочих місцях, що забезпечить студентам набуття навичок, необхідних на ринку праці.
- *Оцінювання компетенцій* – це перехід від традиційних методів оцінювання до оцінювання компетенцій, необхідних для успішної діяльності в професії. В свою чергу, оцінювальні інструменти також зазнають змін: це проекти, презентації та портфоліо.
- *Створення сприятливого навчального середовища* вказує на атмосферу довіри та поваги між викладачами та студентами, що дає можливість спілкуватися та ділитися досвідом, підтримувати студентів в навчальному процесі та стати наставником для них. Важливими серед функцій наставників є соціально-педагогічна та консультативна. [2, с. 49]

Підводячи підсумок, можна сказати, що створення індивідуальної траєкторії ефективності освітнього процесу є складним процесом, який вимагає співпраці викладачів, студентів, адміністрації закладу освіти та суспільства і в цілому. Пропозиції, наведені вище, можуть послужити основою для створення ефективної, сучасної системи освіти, яка відповідатиме вимогам сучасного світу.

Список літератури

1. Ніколаєва С. Ю., Майєр Н. В. Програма педагогічної асистентської та доцентської практик доктора філософії зі спеціальності 011 "Освітні, педагогічні науки". Вісник КНЛУ. Серія Педагогіка та психологія. - 2017. Вип. 27. С. 32-44.

2. Семеног О.М. Наставництво в науці і освіті дорослих. Наукові записки // Серія: Педагогічні науки - Випуск 152. С. 46-51

УДК 378

Яндола К. О.
старший викладач кафедри психології та педагогіки,
Харківський національний університет Повітряних Сил
імені Івана Кожедуба,
Моторя А. В.
солдат, курсантка
Харківський національний університет Повітряних Сил
імені Івана Кожедуба

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІМЕРСИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ ВІЙСЬКОВИХ ПСИХОЛОГІВ

Імерсивні технології, такі як віртуальна та доповнена реальність, відкривають нові горизонти в підготовці фахівців різних галузей, зокрема і військових психологів. Ці технології

створюють інтерактивні та реалістичні середовища, які дозволяють симулювати різноманітні ситуації, з якими військові психологи можуть зіткнутися на службі.

Дослідженням застосування імерсивних технологій в освіті займалися такі науковці як: Д. Товар, В. Йонкер, В. Харст, М. Кухайл, А. ЕльСаярі, Ш. Фарук, А. Альгамді тощо. У підготовці військовослужбовців імерсивні технології займають особливе місце: тренажери для стрільб, симулятори водіння, польотів, тактичних дій тощо. Найменш дослідженою в цьому контексті є саме підготовка військових психологів. Це пов’язано з особливостями їх функціональних обов’язків та середовищем, в якому відбувається виконання службових задач. І хоч існують протоколи діагностування психологічних станів, розладів, здійснення психологічної підтримки та реабілітації, але цей процес все одно дуже індивідуальний та не може здійснюватися за шаблоном.

Вважаємо, що імерсивні технології не замінюють спілкування з фахівцем, але дають нові можливості та інструменти в роботі військових психологів. Однак їх впровадження вимагає аналіз переваг та недоліків їх застосування.

Вважаємо, що серед переваг використання імерсивних технологій слід зазначити такі.

1. Імерсивні технології дозволяють створювати високореалістичні сценарії, що наближені до реальних бойових дій та посттравматичних ситуацій. Це дозволяє військовим психологам набути практичних навичок у безпечних умовах.

2. Кожен слухач може зануритися у віртуальну реальність і отримати персоналізований досвід, що дозволяє враховувати індивідуальні особливості та потреби кожного.

3. У віртуальному середовищі можна багаторазово відпрацьовувати різні сценарії, аналізувати свої дії та вносити корективи.

4. На відміну від реальних тренінгів, віртуальна реальність дозволяє відпрацьовувати складні ситуації без ризику для життя та здоров'я.

5. Використання імерсивних технологій може знизити витрати на проведення реальних тренінгів, оскільки не вимагає великих матеріальних ресурсів та спеціальних локацій.

6. У віртуальній реальності можна моделювати різні ситуації та експериментувати з різними підходами до психологічної допомоги.

Основні недоліки вбачаємо у наступному.

1. Віртуальна реальність не може повністю замінити реальне спілкування та взаємодію з людьми.

2. Якість віртуальної реальності залежить від технічних характеристик обладнання, що може обмежувати можливості використання.

3. Початкові інвестиції у створення віртуальних середовищ та придбання необхідного обладнання можуть бути досить високими.

4. Існує ризик витоку конфіденційної інформації та кібератак при використанні мережевих технологій.

5. Занурення у віртуальну реальність може викликати у деяких людей дискомфорт, стресові реакції або навіть психологічні травми.

Отже, імерсивні технології мають великий потенціал для підвищення ефективності підготовки військових психологів. Важливо розуміти, що віртуальна реальність не може повністю замінити реальний досвід, а є лише додатковим інструментом у процесі навчання. Вважаємо, що усунути недоліки і досягти максимальної індивідуалізації в цьому процесі можливо через співпрацю військових психологів з ІТ-фахівцями та фахівцями інших сфер, дослідження можливостей застосування штучного інтелекту.

SECTION 2 EDUCATION (PRESCHOOL, PRIMARY, SECONDARY, VOCATIONAL AND SPECIAL EDUCATION)

УДК 378(430)

Барбаш Є. В.
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
кафедри педагогіки і методики викладання історії та суспільних дисциплін
Національний університет “Чернігівський колегіум” імені Т. Г. Шевченка

БЕРЛІНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ АРДЕН: ПЕРЕВАГИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Берлінський приватний заклад вищої освіти Університет Арден (Arden University Berlin) наразі пропонує широкий спектр освітніх програм бакалаврського та магістерського рівнів. Університет славиться гнучким підходом до навчання “blended learning”, який передбачає поєднання онлайн-занять та офлайн лекцій (останні проводяться двічі на тиждень) та дозволяє здобувачам вищої освіти зручно організовувати час навчання. Берлінський кампус розташований у центральному районі Кройцберг, що забезпечує легкий доступ до громадського транспорту, культурних пам’яток і процвітаючої стартап-сцени.

Перевагами навчання для студентства в Arden University Berlin є:

1. Глобальна перспектива: університет приймає студентів із різних країн, створюючи сприятливе середовище для культурного обміну та встановлення міжнародних зв’язків.
2. Кар'єрно-орієнтована програма: курси відповідають стандартам галузі, а багато з них акредитовані професійними організаціями задля покращення працевлаштування.
3. Доступність: вартість навчання нижча порівняно з традиційними університетами; доступні знижки за раннє зарахування та гнучкі плани оплати.
4. Підтримка здобувачів: університет пропонує широкий спектр послуг, включаючи кар'єрні консультації та допомогу іноземним студентам у проживанні в Берліні.
5. Мультимовні можливості: хоча курси викладаються англійською мовою, студенти мають змогу вивчати німецьку мову для поліпшення можливостей працевлаштування після закінчення навчання.

В Університеті Арден функціонують такі освітні програми бакалаврського рівня:

1. BA (Hons) Business Management: освітня програма зосереджена на ключових бізнес-функціях (маркетинг, фінанси, стратегія); уможливлює вузьку спеціалізацію (управління персоналом, маркетинг, туризм); включає пропедевтичний блок.
2. BSc (Hons) Computing: освітня програма націлюється на оволодіння здобувачами сучасними концепціями обчислювальної техніки, компетентностями розробки програмного забезпечення та управління IT-проєктами.
3. BSc (Hons) Health and Care Management: освітня програма сконцентрована на управлінських практиках у сфері охорони здоров’я.

3-поміж основних освітніх програм магістерського рівня:

1. MSc Data Analytics and Marketing: освітня програма поєднує стратегії маркетингу з аналізом даних для отримання інсайтів для розвитку бізнесу.
2. MSc IT Security Management: освітня програма зосереджена на питаннях кібербезпеки та управління ризиками.
3. MSc Project Management: освітня програма акредитована професійними організаціями, зокрема Association for Project Management.
4. MSc Engineering Management: освітня програма спрямована на підготовку інженерів, які переходять на керівні посади.

Берлінський університет Арден дедалі більше розширює можливості дистанційного навчання студентів. Навчальна онлайн-платформа надає цілодобовий доступ до матеріалів курсу, інтерактивних занять та консультацій.

Для реалізації дистанційного навчання в університеті враховано такі фактори:

1. Онлайн-платформа для навчання:

- iLearn: Цифрова платформа з цілодобовим доступом до матеріалів курсів, відеоуроків і навчальних ресурсів.
- Інструменти для співпраці зі студентами та викладачами, включаючи форуми, вебінари та віртуальні класи.
- Адаптація до різних стилів навчання, що дозволяє студентам навчатися в індивідуальному темпі.

2. Гібридне навчання (Blended Learning):

- Поєднання дистанційного навчання та очного.
- Студенти, які навчаються в Берліні, можуть обрати програми з очними заняттями двічі на тиждень і онлайн-курсовими роботами.

3. Програми, доступні дистанційно:

- Університет пропонує як бакалаврські, так і магістерські освітні програми онлайн, зокрема у сфері управління бізнесом, маркетингу, IT, управління проєктами та охорони здоров'я.
- Популярними є повністю онлайн MBA і магістерські програми, такі як MSc Data Analytics та MSc IT Security Management, шо особливо підходять для професіоналів, які прагнуть кар'єрного зростання.

4. Підтримка студентів:

- Дистанційне навчання передбачає доступ здобувачів освіти до академічних радників, кар'єрних консультацій та технічної підтримки.
- Цифрові інструменти для демонстрації виконаних завдань, відстеження результатів навчання та отримання зворотного зв'язку від викладачів.

5. Глобальна спільнота:

- Онлайн-програми Arden об'єднують студентів із різних культурних та професійних середовищ, надаючи можливість міжнародного спілкування [1].

Таким чином, у Берлінському університеті Арден створені сприятливі умови для набуття як німецькими, так і іноземними студентами якісної та інноваційної вищої освіти.

Список літератури

1. Arden University Berlin. URL : https://arden.ac.uk/berlin.

УДК 372.32; 373.24

Бут О. М.
Вихователь Народицького ЗДО Народицької селищної ради,
спеціаліст 1 категорії
Orcid: 0000-0002-43429160

ПРОБЛЕМИ ТА МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. В умовах воєнного стану дошкільні заклади стикаються з численними труднощами, що суттєво впливають на їхню діяльність та розвиток. Безпека дітей, адаптація до нових умов і збереження якості освіти в таких складних умовах вимагають від педагогів, батьків та держави мобілізації всіх ресурсів і можливостей [1, с. 10]. У той же час, воєнний стан відкриває нові перспективи для розвитку дошкільної освіти через впровадження інновацій, вдосконалення навчальних процесів та зміцнення співпраці між навчальними закладами і родинами.

Одним з основних викликів розвитку дошкільних закладів в умовах воєнного часу є забезпечення фізичної безпеки дітей та педагогічного колективу. Часто дошкільні установи змушені змінювати розклад або тимчасово припиняти свою діяльність через загрозу ракетних ударів, артилерійських обстрілів та інших військових дій. Окрім наявності укриттів, важливим аспектом є також забезпечення психологічної підтримки дітей, які переживають стрес через воєнний конфлікт. Внаслідок бойових дій багато закладів вимушені закриватися або працювати за обмеженим графіком, що значно ускладнює доступ до дошкільної освіти, негативно впливаючи на розвиток дітей та їх підготовку до школи [2, с. 6]. Також виникають труднощі з доступом до якісних навчальних матеріалів, ігор та технологій, що в умовах війни часто є дефіцитними. Оскільки значна кількість педагогів, психологів та інших працівників вимушена залишати зони бойових дій, в інших регіонах виникає дефіцит кадрів. Це вимагає забезпечення кадрової мобільності та підтримки для тих, хто залишається працювати в небезпечних умовах. Воєнний конфлікт також має значний вплив на психоемоційний стан дітей, викликаючи стрес, страх і тривогу, що відображається на їхньому розвитку та соціалізації. Тому дошкільні заклади змушені інтегрувати нові методи роботи, зокрема психологічну підтримку та адаптацію до зміненої ситуації. Крім того, війна може призвести до зменшення фінансування для закладів, що ускладнює забезпечення необхідних умов для їх роботи, зокрема придбання матеріалів, оновлення інфраструктури та виплату заробітної плати педагогам [3, с. 15].

В умовах складної ситуації багато дошкільних закладів почали активно використовувати онлайн-ресурси для організації освітнього процесу, що дозволяє продовжувати навчання навіть тоді, коли фізична присутність дітей у закладі неможлива. Онлайн-платформи, мобільні додатки та відеоуроки дають можливість батькам забезпечити дітей необхідними знаннями та навичками навіть під час війни. Однак воєнний стан поставив серйозне випробування для інклюзивної освіти, оскільки в умовах обмежених ресурсів важче організувати підтримку дітей з особливими освітніми потребами. Водночас саме в таких умовах важливо посилювати інклюзивні практики, створюючи умови для навчання дітей з різними потребами через спеціально адаптовані програми та індивідуальний підхід. Окремою перспективою є розвиток програм психологічної підтримки для дітей та педагогів, зважаючи на травматичні переживання, які вони можуть переживати. Введення нових методик роботи з емоційним станом дітей, таких як арт-терапія, заняття з релаксації та підтримка через гру, допоможе зменшити стрес і сприятиме адаптації дітей до нових умов. Важливим є також оновлення матеріально-технічної бази дошкільних закладів, зокрема забезпечення укриттів для забезпечення безпеки дітей під час військових дій [4, с.7]. У разі потреби дошкільні заклади повинні бути готовими до евакуації та довгострокового перебування в укриттях. В умовах воєнного стану необхідно зміцнювати співпрацю між педагогами та батьками, оскільки підтримка родини стає ще важливішою для адаптації дітей до нових реалій. Взаємодія через онлайн-платформи, спільні заходи та психологічні консультації можуть стати основою для успішного розвитку дітей в умовах воєнного часу [5, с. 65].

Висновок. У воєнний час дошкільні заклади зіштовхуються з цілим рядом викликів, зокрема з проблемами безпеки, кадрового забезпечення, фінансування та забезпечення психоемоційного розвитку дітей. Однак, ці труднощі також відкривають нові перспективи для розвитку дошкільної освіти, зокрема через впровадження інноваційних технологій, дистанційного навчання, інклюзивних практик та психологічної підтримки. Підтримка дітей та педагогів, а також активна співпраця з родинами, є важливими факторами для забезпечення якісної дошкільної освіти навіть в умовах воєнного стану.

Список літератури

1. Fitzpatrick, M., & Simmonds, L. (2022). "Early Childhood Education in Crisis: Challenges and Opportunities during Wartime." Journal of Early Childhood Education Research.

2. Perry, B., & Lanza, M. (2023). "Psychosocial Support for Young Children in Conflict Zones: Approaches in Early Childhood Education." International Journal of Early Childhood Psychology and Education.

3. Bailey, J., & Thompson, L. (2021). "Digital Learning for Young Children in Conflict: Opportunities and Barriers." Global Education Review.

4. Walker, K. (2022). "Early Childhood Education in War: A Global Perspective." Educational Review in Conflict Areas.

5. UNICEF (2024). "The Impact of Conflict on Early Childhood Education: A Global Overview." UNICEF Education Reports.

УДК 378.147:371.3

Задорожна І. В.
здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня
освітньо-професійної програми «Освітні, педагогічні науки»
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ПРОЄКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність проблеми. Одним із пріоритетних напрямів підготовки майбутніх учителів початкової школи у закладах вищої освіти визначено формування умінь застосовувати інноваційні технології навчання, які орієнтовані на підвищення якості освітнього процесу, активізацію пізнавальної діяльності здобувачів освіти, розвиток у них творчих здібностей тощо. Серед інноваційних освітніх технологій вигідно вирізняється проєктна технологія, оскільки вона створює відповідні умови для творчого розвитку і самореалізації здобувачів початкової освіти, дає можливість сформувати в них основні компетентності, визначені Державним стандартом початкової освіти. В основу проєктної технології покладено ідею розв’язання тієї чи іншої теоретично або практично значущої проблеми.

Отже, знання проєктних технологій навчання та специфіки їх упровадження в освітній процес уможливить зростання мотивації пізнавальної діяльності здобувачів початкової освіти, розвиток їхніх наскрізних умінь і навичок. Тому, завданню підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання проєктної технології у професійній діяльності слід приділити особливу увагу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки учителів обґрунтовано в дослідженнях О. Антонової, О. Бабакіної, Н. Бахмат, І. Богданової, О. Будник, О. Дубасенюк, Л. Коваль, О. Комар, Л. Петриченко, Г. Пономарьової, О. Семеног, Т. Семенюк, І. Толмачової, Л. Хомич та ін.

Суть проєктної технології та процес використання проєктних технологій в освітній діяльності розкрито в наукових розвідках В. Андрієвської, Б. Андрійчук, А. Власенко, Н. Данильченко, О. Дубровіна, І. Єрмакова, І. Коновальчук, Л. Пироженко, О. Пометун, О. Щербакова та ін. Проєктну діяльність вчителя досліджували такі науковці як В. Биков, С. Гончаренко, Н. Грицай, Р. Гуревич, М. Жалдак, Н. Морзе та ін.

Однак, проблема підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання проєктної технології у професійній діяльності потребує подальшої розробки та конкретизації.

Виклад основного матеріалу. У Законі України «Про освіту» зазначено, що основне завдання вищої педагогічної освіти України – підготовка фахівців європейського зразка, всебічно розвинутих компетентних педагогів із високим рівнем культури праці та здатністю до гнучкого мислення, що дозволяє самостійно поновлювати набуті знання, розширювати професійний кругозір і педагогічну майстерність [7].

Суспільна потреба в ініціативних, авторитетних, всебічно освічених фахівцях актуалізує соціальне замовлення на підготовку педагогів нової генерації, агентів змін, здатних застосувати найновіші досягнення педагогічної теорії та практики у процесі творчої самореалізації.

Професія вчителя є однією з найбільш масових у сучасному суспільстві, відтак головною метою педагогічної освіти є підготовка сучасного вчителя- професіонала, носія культурних цінностей і гуманістичних пріоритетів, який володіє сукупністю творчих, професійних та інших якостей для здійснення інноваційної педагогічної діяльності [3].

В «Енциклопедії освіти» надано сутнісний зміст поняття «професійна підготовка» як «сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, якостей, трудового досвіду і норм поведінки, що забезпечують можливість успішної роботи з певної професії; процес повідомлення учням відповідних знань й умінь» [2].

Згідно з визначенням І. Грищенко, «професійна підготовка майбутнього вчителя – це цілісний процес засвоєння та закріплення загально-педагогічних і спеціалізованих знань, умінь і навичок, результатом якого вважається вироблення у майбутніх учителів готовності до професійної діяльності» [1].

Ми підтримуємо думки науковців і визначаємо професійну підготовку вчителя початкової школи як процес оволодіння особистістю життєвими компетенціями, загальнонауковими, професійними знаннями і вміннями для успішного здійснення професійної діяльності.

У працях (О. Красовської, І. Сойко, Н. Міськової, О. Хом'як) [4] зазначено, що «механізм і послідовність розвитку професійних якостей учителя, його педагогічних здібностей і майстерності простежується на основі структури педагогічної діяльності» [4]. На думку авторів, ця діяльність складається з п'яти компонентів: гностичного, проєктувального, конструктивного, комунікативного й організаторського. Кожному з них відповідають певні функції, педагогічні здібності як індивідуальна форма віддзеркалення структури педагогічної діяльності, педагогічні вміння.

Учитель Нової української школи повинен володіти різноманітними інноваційними методами і технологіями навчання, втілювати в освітню практику сучасні підходи та новітні дидактичні принципи. З-поміж технологій, які на сьогодні актуалізуються в початковій школі, виокремлюють проєктну технологію. В її основі лежить інтеграція як процес осмислення і створення ідеї та використання набутих знань під час практичної діяльності.

С. Купчак [5] зазначила, що «успіх використання проєктної технології залежить від того наскільки вчителі початкових класів дотримуються алгоритму, організації проєкту та знань теми. Збагачення знань про проєктну технологію дасть можливість вчителеві зробити процес навчання цікавим, корисним і змістовним, що в свою чергу допомагатиме вчителеві опанувати проєктну технологію у роботі з учнями» [5]. Адже, проєктна технологія є інноваційною технологією навчання, яка вдало поєднує теоретичне і практичне навчання, розвиває творчі здібності здобувачів освіти і передбачає створення оригінального продукту.

Нами було здійснено аналіз освітньої програми (ОП) Початкова освіта першого (бакалаврського) рівня КЗ «ХГПА» ХОР [6] та силабусів освітніх компонентів, що дало змогу встановити перелік тих курсів, освітній контент яких пов'язаний із використанням проєктної технології у початковій школі.

Наприклад, ознайомлення із проєктною технологією відбувається у процесі вивчення ОК «Педагогічні технології», «Педагогіка»; ознайомлення з особливостями та методикою виконання проєктів з конкретних навчальних предметів, виконання проєктів методичного спрямування ОК «Методика виховної роботи», «Теоретичні основи математики та методика навчання математичної галузі в початковій школі», «Теорія і методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»», «Теорія та методика навчання мовно-літературної галузі в початковій школі», «Теорія та методика навчання інформатичної галузі в початковій школі», «Теорія та методика навчання технологічної галузі в початковій школі», «Теорія та

методика навчання мистецької галузі в початковій школі», «Теорія та методика навчання фізкультурної галузі в початковій школі» [6].

Особливе значення має впровадження вибіркових ОК, серед яких

«Діяльнісний підхід» (Тема 15. Проєктна діяльність як сучасна освітня технологія), «Діяльнісний підхід: Наскрізний вимір» (Тема 7. Проєктна робота як спосіб реалізації діяльнісного підходу; Тема 8. Дослідницько- експериментальна діяльність у освітньому просторі початкової школи),

«Педагогічні інновації» (Тема 5. Структурні компоненти інноваційної діяльності. Параметри компонентів інноваційної діяльності. Особливості підготовки педагога до інноваційної діяльності; Тема 7. Використання інноваційних педагогічних технологій в роботі інноваційних і перспективних освітніх закладів. Особливості технологічного підходу в освітніх закладах України).

Таким чином, аналіз ОП Початкова освіта, дає підстави стверджувати, що здобувачі вищої освіти першого (бакалаврського) рівня отримують базові знання необхідні для ознайомлення із проєктною технологією, її особливостями та значенням, однак, існує обмежена кількість годин на їх вивчення. Тому, для ефективної підготовки майбутніх учителів до використання проєктної технології у професійній діяльності пропонуємо розширити зміст ОК «Педагогічні технології» теоретичними питаннями щодо змісту, мети, завдань та значення проєктних технологій у професійній діяльності вчителя.

Отже, важливість впровадження проєктної технології в роботі зі школярами зумовлює цілеспрямовану підготовку до даної діяльності майбутніх вчителів початкових класів.

Висновки. Вважаємо, що підготовка майбутніх учителів початкової школи до використання проєктної технології має базуватися на вивченні вітчизняного та зарубіжного досвіду, врахуванні сучасних тенденцій у галузі освіти й проєктуванні змісту, методів та форм навчання, адекватних прогнозованим проблемам і потребам суспільства. Професіоналізм та швидкість входження фахівця у професійне середовище безпосередньо залежать не лише від його знань, умінь та навичок, а й від підготовленості до діяльності в сучасних умовах, здатності до проєктування та впровадження проєктної технології у професійній діяльності.

Список літератури

1. Грищенко І. М. Освіта та професійна підготовка фахівців у світлі євроінтеграційних процесів. *Актуальні проблеми освіти*: зб. наук. пр. Вип. 7(109). Львів, 2016. С. 56–61.

2. Енциклопедія освіти / Нац. акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. 2-ге вид., допов. та перероб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 1144 с.

3. Задорожна-Княгницька Л. В. Загальні основи педагогіки : навч. посіб. для здоб. вищої освіти за освітнім ступенем «Бакалавр» спец. 013 «Початкова освіта». Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 192 с.

4. Красовська О. О., Сойко І. М., Міськова Н. М., Хом'як О.А. Технології підготовки вчителів початкової школи до використання проєктного навчання. *Інноваційна педагогіка*: науковий журнал. Одеса, 2022. Вип. 49. Том 1. С. 138–143.

5. Купчак С. Б. Формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування проєктної технології у професійній діяльності : дис. … докт. філософії : 011 Освітні, педагогічні науки. Рівне, 2023. 247 с.

6. Освітньо-професійна програма «Початкова освіта» для першого (бакалаврського) рівня : затв. рішенням Вченої ради Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради від 12.06.2024 р. протокол № 13. URL: https://drive.google.com/file/d/1HDinbWVYzTrTCHSrmUVZ9okwbc8cAC8r/view (дата звернення: 25.08.2024).

7. Про освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 15.11.2024, підстава – 4017-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text (дата звернення: 17.10.2024).

Попова О. І.
к. пед. н., доцентка,
доцентка кафедри початкової освіти,
Бердянського державного педагогічного університету,
Малиш Я. В.
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, 2 курсу,
Бердянського державного педагогічного університету

ЄВРОПЕЇЗАЦІЯ АКАДЕМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НА ЗАСАДАХ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОСТІ

Європеїзація академічних досліджень – це процес інтеграції європейських практик, цінностей та стандартів у роботу університетів і наукових установ. Вона охоплює гармонізацію освітніх і дослідницьких підходів відповідно до принципів Болонського процесу, участь у міжнародних програмах академічної мобільності, таких як Erasmus+ [8], реалізацію спільних проєктів у рамках «Horizon Europe» [3], а також впровадження академічної доброчесності, відкритої науки і принципів сталого розвитку. Важливу роль у цьому процесі відіграє законодавче регулювання, зокрема, Закон України «Про вищу освіту», який впроваджує принципи європейської інтеграції у вищу освіту України [7].

Українські вчені роблять вагомий внесок у дослідження процесів європеїзації освіти, акцентуючи увагу на різних її аспектах. Зокрема, А. Сбруєва [9], І. Книш, М. Бойченко, О. Локшина та Н. Ничкало аналізують інтеграцію професійної освіти України у європейський простір. Питання міждисциплінарності досліджують А. Іщенко [6], В. Докучаєва, В. Огнев'юк і Г. Карась. У свою чергу, А. Зленко, О. Ісайкіна [5], Ж. Таланова, Т. Костюк та Ю. Грищук зосереджуються на інноваціях та мобільності, що сприяють розвитку науки.

Враховуючи багатовимірність даної проблематики, метою дослідження є аналіз європеїзації академічних досліджень на засадах міждисциплінарності.

На основі аналізу наукових досліджень [5; 6; 9, с. 77–87, 144–149] та Закону України «Про вищу освіту» [7]. Нами було створено діаграму 1, яка відображає основні аспекти європеїзації академічних досліджень на засадах міждисциплінарності, зосереджуючи увагу на п'яти ключових складових. Найважливішу роль відіграє міжнародне співробітництво (40%), яке сприяє партнерству між університетами, обміну знаннями та реалізації спільних проєктів. Відкриті дані (20%) забезпечують доступність наукових результатів і прозорість досліджень, що є важливим для створення загальноєвропейського наукового середовища. Мобільність дослідників (15%) підтримує стажування, обміни та участь у міжнародних проєктах, що стимулює професійний розвиток науковців. Міжнародні публікації (15%) дозволяють популяризувати результати досліджень у провідних наукових виданнях, підвищуючи їхню впізнаваність і інтеграцію в глобальну наукову спільноту. Інноваційні програми (10%) акцентують увагу на міждисциплінарних та інноваційних підходах, спрямованих на вирішення актуальних глобальних проблем.

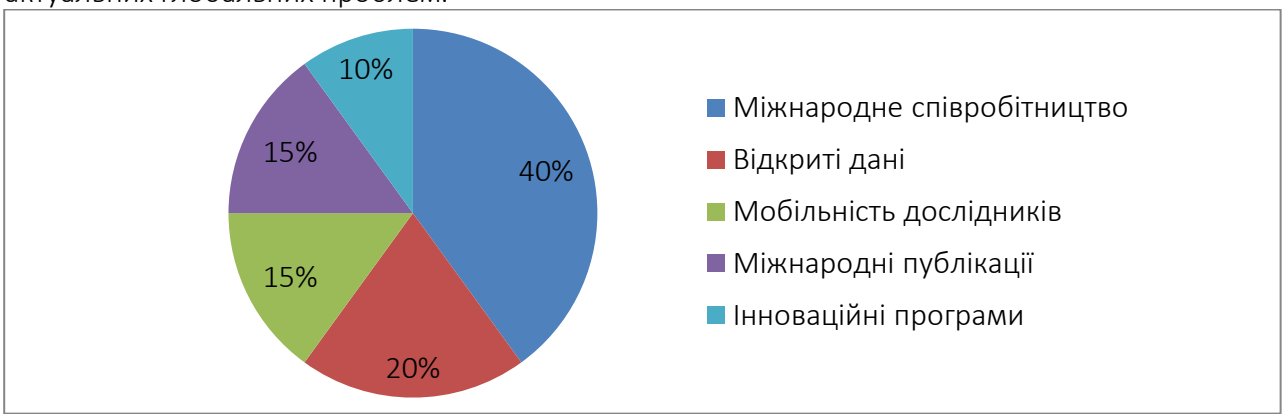

Діаграма 1 – Європеїзація академічних досліджень на засадах міждисциплінарності

Таким чином, усі ці складові формують цілісну систему, яка забезпечує ефективну інтеграцію науки, розвиток дослідницької співпраці та створення інноваційного знання на міжнародному рівні.

На практиці цей підхід знаходить відображення в успішних міждисциплінарних проєктах, які реалізуються в Європі. Наприклад, Human Brain Project об'єднує зусилля нейробіологів, обчислювальних спеціалістів і психологів для моделювання людського мозку [4], а Climate Action Initiative демонструє співпрацю екологів, економістів і політиків задля вирішення кліматичних проблем [1]. Також European Open Science Cloud (EOSC) слугує платформою для обміну даними міждисциплінарних досліджень, що сприяє відкритій науці та інтеграції наукових зусиль [2].

Отже, європеїзація академічних досліджень є ключовим механізмом інтеграції наукових практик і стандартів, спрямованих на створення єдиного наукового простору. Міждисциплінарність у цьому контексті є ключовим фактором, що дозволяє інтегрувати методи та підходи з різних галузей науки для вирішення глобальних викликів, розвитку інновацій та створення нових наукових напрямів. Успішні приклади реалізації міждисциплінарних підходів у Європі, демонструють ефективність цього методу в дослідженнях охорони здоров'я, цифрових технологій та енергетики, відкриваючи нові горизонти для міжнародної співпраці та інтеграції знань. Таким чином, дослідження європейського досвіду, підтримка міжнародної співпраці та розвиток міждисциплінарних підходів мають стати пріоритетами для подальшого реформування та модернізації академічної сфери України.

Список літератури

1. European Commission : Climate Action Initiative: European Green Deal. URL : https://ec.europa.eu/clima (дата звернення: 11.11.2024).

2. European Open Science Cloud (EOSC) : офіційний сайт. URL : https://eosc-portal.eu, https://cordis.europa.eu/project/id/101017536/results (дата звернення: 01.04.2021).

3. Horizon Europe : програма досліджень та інновацій Європейського Союзу. URL : https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/ (дата звернення: 20.04.2021).

4. Human Brain Project (HBP) : офіційний сайт. URL : https://www.humanbrainproject.eu (дата звернення: 01.10.2013).

5. Зленко А., Ісайкіна О. Академічна мобільність як невід'ємна складова інтеграції України до сучасного європейського суспільства знань. *Соціум. Документ. Комунікація. Історичні науки.* 2019. Вип. 6/2. С. 56–76.

6. Іщенко А. Міждисциплінарний підхід як пріоритетна стратегія розвитку вищої освіти в країнах ЄС. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2022. № 2 (116). С. 265–276.

7. Про вищу освіту : Закон України від 01.01.2023 № 1556-VII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text (дата звернення: 04.03.2023).

8. Рамкова програма ЄС : Erasmus+ і підтримка мобільності дослідників як ключовий елемент європеїзації. URL : https://erasmus-plus.ec.europa.eu (дата звернення: 20.11.2024).

9. Сбруєва А. А. Порівняльна педагогіка вищої школи: національний, європейський та глобальний контексти : навч. посіб. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. 319 с.

SECTION 3 PHILOLOGICAL SCIENCES

Кутаєва Н. О.
аспірантка кафедри англійської філології
Львівського національного університету імені Івана Франка

ЕТНОКУЛЬТУРНА ФУНКЦІЯ ІРЛАНДСЬКИХ ІМЕН ТА ПРІЗВИЩ: ВІД МІФОЛОГІЇ ДО СУЧАСНОСТІ

Ірландські імена мають глибоке коріння в історії та культурі Ірландії та часто пов'язані з міфологією, релігією та історичними постатями, що робить їх важливими для національної ідентичності. Як стверджує Ліам Мак Махуна, "імена, які є водночас основою індивідуальної та групової ідентичності, є багатим джерелом для подальшого розуміння динаміки контакту ірландської та англійської мов в Ірландії [1]." Його важливим міркуванням є те, що "імена мають глибоко вкорінений психологічний зв'язок із особистою та спільнотною ідентичністю" [1, с. 72].

Не лише імена, а й ірландські прізвища є важливими маркерами національної ідентичності. Мак Махуна зазначає, що "сьогодні в Ірландії переважає поєднання ірландського імені та англізованого прізвища [1]". Однією з характерних рис номенклатури сучасної Ірландії є те, що більшість ірландців використовують два варіанти свого імені – ірландський та англійський [1], наприклад, Pádraig/Patrick, Liam/William, Fionntán/Fintan, Áine/Anna, Aoife/Eva, Eibhlín/Evelyn. Щодо ірландських прізвищ, вони містять префікс Ua, пізніше Ó, що означає «онук, нащадок», і Mac, що означає «син». В англійській мові вони вживаються як O' та Mac, Mc.' [1]

Чоловічі імена. Серед найпоширеніших чоловічих імен, таких як Rían, Oisín, Brendan, Brian, Éamon, Eoghan, Fionntán, Liam, Padaí, Cathal, Eryn [3], ми можемо побачити глибокі історичні та культурні зв'язки з ірландською спадщиною. Brendan (з ірл. Bréanainn) асоціюється з ірландським святим Бренданом, відомим своїми місійними подорожами через океан до Америки у VI столітті [2]. Éamon — це традиційна ірландська форма імені Edmund, яке перекладається як "багатий захисник" і часто асоціюється з ірландським президентом Еймоном де Валерою (1959–1973) [2].

Eoghan (або Owen) — ще одне популярне ім'я, яке походить від ірл. eó "тис" і суфікса gan "народжений", що пов'язує його з природними образами та символами життєвої сили [2]. Fionntán означає "світлий" або "білий вогонь", що вказує на чистоту та благородство, асоціюється з багатьма ірландськими святими [2]. Liam, скорочена форма від William, символізує силу та лідерство і є популярним як в Ірландії, так і за її межами [2]. Padaí, Pádraig або Pádraic (з лат. Patricius "шляхетний" або "високий" [2]) — ірландська форма імені Patrick, і має глибоке історичне значення, оскільки святого Патріка вважають покровителем Ірландії. Cathal (з ірл. cath "битва" і fal "володар") — було ім'ям кількох ірландських королів і символізує мужність та лідерство. Його також можна знайти у англійському варіанті як Charles [2].

Eryn (з ірл. Éirinn) — варіація імені Erin [2], яке є поетичною назвою Ірландії, і використовується для вираження любові до цієї країни та її культури. Невипадково ірландців із американської діаспори часто називають Ерін, адже це ім'я часто асоціюється з патріотизмом і бажанням підтримувати зв'язок з історією та спадщиною Ірландії.

Жіночі імена. Серед популярних жіночих імен варто згадати Síofra, Áine, Aoife, Deirdre, Eibhlín [3], які часто асоціюються з ірландською міфологією та природними елементами. Áine (англізовано Anna) — була богинею літа і багатства, а її ім'я означає "світло" і є символом добра і достатку в ірландському фольклорі [2]. Aoife (з ірл. aoibh "краса" або "радість") стало

популярним іменем завдяки легендарній принцесі-завойовниці та підкреслює важливість жіночої сили в ірландській культурі [2].

Deirdre (етимологія невідома, можливо від ірл. префікса der, що означає "донька" [2]) — ім'я, яке несе в собі печаль та сум, адже Deirdre of the Sorrows є однією з найбільш трагічних постатей у ірландській міфології. Eibhlín (англізована форма Evelyn) означає "життя" [2], що підкреслює зв'язок з природним світом і циклом життя. Це ім’я вважається класичним ірландським іменем, яке сьогодні часто зустрічається в Ірландії.

Таким чином, ірландські імена й прізвища слугують важливим етнокультурним маркером, який відображає історію, міфологію, релігію та природні образи, що є невіддільними від ідентичності ірландців. Вони зберігають зв’язок між поколіннями та сприяють збереженню культурної спадщини Ірландії у сучасному світі.

Список літератури

1. Mac Mathúna, L. (2006). What’s in an Irish name? A study of the personal naming systems of Irish and Irish English. In H. L. C. Tristram (Ed.), The Celtic Englishes IV: The interface between English and the Celtic languages (pp. 64). Potsdam University Press.

2. Behind the Name. (2024). Irish names. Behind the Name. Retrieved December 2, 2024, from https://www.behindthename.com/names/usage/irish

3. Central Statistics Office. (2023). *Irish babies' names 2023: Main results*. Retrieved December 2, 2024, from https://www.cso.ie/en/releasesandpublications/ep/p-ibn/irishbabiesnames2023/mainresults/

УДК 81'374.8-022.215

Нестерчук О. М.
студент
Недашківська Т. Є.
к. філол. н., професор
завідувач кафедри слов’янської і германської філології та перекладу,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ФАЛЬШИВІ ДРУЗІ ПЕРЕКЛАДАЧА В ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ

Протягом останніх кількох років, зважаючи на соціально-історичні умови в яких ми перебуваємо, можемо окреслити тенденцію до запозичення значної кількості лексем з інших мов, зокрема польської. Цілком природньо, що такі запозичення, передовсім, стосуються безпосереднього практичного застосування у різних сферах життя й діяльності. Про це свідчить розширення термінологічного апарату, яким послуговуються як науковці для опису модифікацій сучасного лінгвістичного концепту крізь призму теоретики, так і урізноманітнення мовлення представників комунікантів, які застосовують описану вище лексику для чіткої та ефективної щоденної комунікації.

Доволі часто, особливо при перекладі текстів наукового чи технічного характеру виникають лексичні похибки, зумовлені неправильним перекладом слів, оскільки виникають так звані «фальшиві (хибні) друзі перекладача». Особливу небезпеку вони становлять під час технічного перекладу, вводячи перекладача чи реципієнта в оману завдяки помилковим асоціаціям з певними термінами оригінальної мови [2], які схожі за зовнішнім виглядом із лексичними одиницями мови, на яку здійснюється переклад, але при цьому є відмінними за змістом, наприклад: *пол. angielski — не «ангельський» (anieli, anielski), а «англійський»* [3].

Варто зауважити, що до прямих запозичень із інших споріднених або неспоріднених мов ці лексеми ніякого відношення не мають. Їх поява може бути спричинена різними напрямками розвитку семантики в мові та мовленні безпосередньо, наприклад — історична

зміна первинного значення слова: *пол. bajka — не тільки «байка», але й «казка» (baśń, bajka magiczna)* [3].

Проте, «фальшиві друзі перекладача» можуть спричиняти труднощі під час перекладу, зокрема польсько-українського, оскільки мови є спорідненими і велика кількість слів мають ідентичну семантику або просто є схожими графічно: *пол. arbuz — не «гарбуз» (dynia), а «кавун»* [3].

За наявністю чи відсутністю хоча б одного спільного значення «фальшиві друзі перекладача» можемо умовно поділити на часткові інтернаціоналізми й псевдоінтернаціоналізми. В. Акуленко зауважував, що інтернаціоналізм не завжди є лінгвістично досконалим еквівалентом в порівнюваних мовах, і тому, частково, «фальшиві друзі перекладача» можемо трактувати як інтернаціоналізми [1] *(пол. język — не тільки «язик», але й «мова»* [3]*)*. Інша справа - псевдоінтернаціоналізми, тобто слова, які в різних мовах не мають спільності значення, хоч можуть мати абсолютно ідентичне написання чи звучання: *пол. pierogi — не «пироги» (ciasta), а «вареники», пол. puszka — не «пушка» (armata), а «металева банка», «бляшанка», «коробка»* тощо [3].

Саме тому, при виконанні будь-якого виду перекладу, фахівець має бути впевненим щодо адекватності тлумачення, тому доцільним варто вважати пошук еквівалентності при наявності у тексті одиниць, які можемо вважати міжмовними омонімами. Це свідчить про те, що перекладач, який працює із текстами подібного штибу, має бути обізнаним не лише у теорії та практиці перекладу, а й у загальному лінгвокультурному контексті та номінативній традиції мови-донора та мови-реципієнта.

Таким чином констатуємо, що у теорії та практиці перекладу, зокрема й польсько-українського, «фальшиві друзі перекладача» є оманливими та потребують грунтовного вивчення з метою мінімізації лексичних помилок при перекладі мовних паралелей.

Список літератури

1. Воробйова В.Є. Переклад «фальшивих друзів перекладача». *Сучасні наукові дослідження представників філологічних наук та їхній вплив на розвиток мови та літератури*. Львів: ГО «Наукова філологічна організація «ЛОГОС», 2020. С. 29-33.

2. Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти. Електронний ресурс, режим доступу: Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. - Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти - Слава Україні! - Літературне Місто - Онлайн-бібліотека української літератури. Освітній онлайн-ресурс.

3. Фальшиві друзі перекладача. Вікіпедія. Електронний ресурс, режим доступу: Фальшиві друзі перекладача — Вікіпедія

УДК 81'374.8-022.215

Хоменко А. Р.
студентка
Недашківська Т. Є.
к. філол. н., професор
завідувач кафедри слов'янської і германської філології та перекладу,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ТРУДНОЩІ ПОШУКУ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВІДПОВІДНИКІВ ПІД ЧАС ПЕРЕКЛАДУ

В умовах війни зросла актуальність польсько-українських перекладів через більш тісну взаємодію й комунікацію між країнами-партнерами, високий потік біженців та налагодження зв'язків із країнами західної Європи, серед яких і Польща — як основний репрезентант. Зросла необхідність в перекладі багатьох документів як з української на польську, так і

навпаки. Тому виникає актуальність дослідження, що полягає у вивченні мовних змін, які впливають на лексикологію польської та української мов у контексті теоретичного перекладознавства й практичного перекладу, оскільки наукових розвідок із цієї тематики репрезентовано вкрай мало.

Переклад є складним процесом, що вимагає від фахівця не лише розуміння літературної мови, її норм та правил, але й глибокого сприйняття тексту у єдності змісту та форми. Таким чином, перекладач має перекласти не лише слова та утворити з них речення щоб передати суть висловлення, а й врахувати нюанси змісту, контекст, ідіоми, лінгвокультурні особливості й виразність мови оригіналу [2].

Зважаючи на наведені вище тези, однією із найбільш поширених мовних труднощів під час перекладу можемо визначити еквівалентність. Пошук польсько-українських слів відповідників під час перекладу того чи того тексту або документу регламентується текстуально-нормативною еквівалентністю, яка, в свою чергу, передбачає дотримання в перекладі жанрових особливостей оригінального тексту, а також адміністративних, культурноетнічних, національних та мовних норм мови, на яку здійснюється переклад. Особливу увагу варто звертати на переклад абревіатур, скорочень, назв посад та органів, інших власних назв, гербів та печаток тощо.

Складним елементом є також і переклад загальних даних про особу *імен* (*жіночі імена Ганна – Hanna або Ganna, Юлія – Yuliia чи Iuliia і так само чоловічі імена Григорій – Hryhorii або Grygorii, Андрій - Andriy чи Andrii*); *імен батька*, оскільки тут є різниця у лінгвокультурній традиції — польською - *imię ojca: Volodymyr,* українською– *Володимирович/Володимирівна;* року народження: *українською - двадцять перше вересня дві тисячі двадцять першого року, а в польській мові це має бути записано в родовому відмінку: dwudziestego pierwszego września dwa tysiące dwudziestego pierwszego roku* [1].

Особливий прошарок лексики, складної для перекладу становлять топоніми - *obwód kijowski – київська область, obwód połtawski – полтавська область, Czerniowce – Чернівці, Lwów – Львів;* назви національностей (оскільки творяться по-різному в українській та польській мовах) - *поляк/полька – Polak/Polka, німець/німка – Niemiec/Niemka;* різні види скорочень - *закон – Ust., стаття – Art., пункт — pkt* [1].

Варто також не забувати про інший складний момент – це передача стилістики й виразності тексту мови, з якої здійснюється переклад, оскільки кожна мова (навіть якщо зважати на спорідненість польської та української) має свої особливості у вираженні номенів, почуттів, емоцій тощо. Вирішення цієї проблеми вимагає від перекладача глибокого розуміння культури та літературних традицій обох мов, що дає можливість відтворити справжній авторський стиль у перекладі.

Підсумовую зазначимо, що важко переоцінити важливість професії перекладача у сучасному суспільстві, де її актуальність тільки зростає, адже в умовах війни потреба у перекладі великої кількості документації зросла у рази, а перекладачі мають володіти не лише мовним матеріалом бездоганно, а й бути обізнаними із культурно-етнічними рисами, проблемними моментами, на які варто звернути увагу та бути готовими до виникнення імовірних труднощів під час здійснення перекладу.

Список літератури

1. Дергач О.О, Особливості перекладу польсько-українських текстів офіційно-ділового стилю в умовах війни. Кваліфікаційна робота. Запоріжжя, 2023, 59 с.

2. Основні мовні труднощі у процесі перекладу, електронний ресурс, режим доступу: Основні мовні труднощі у процесі перекладу (дата звернення 05.11.2024)

SECTION 4 ARCHITECTURE AND CONSTRUCTION

УДК 621.05:691.55

Гаркуша В. С.
к. т. н., доцент кафедри архітектури,
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»
Симонов С. І.
к. т. н., доцент кафедри архітектури,
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»
Годун Т. М.
старший викладач кафедри архітектури,
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ТОРКРЕТ-БЕТОНУ В РЕКОНСТРУКЦІЇ ІНФРАСТРУКТУРНИХ СПОРУД

На сьогоднішній день в Україні значна кількість будівель та споруд потребує ремонту, укріплення або реконструкції. Це стосується переважно інфраструктурних об'єктів різного призначення, таких як мости, заводи, гірничо-добувні підприємства, цивільні будинки, заклади освіти, медицини та громадські установи.

Основними дефектами будівель та споруд, що експлуатуються протягом тривалого часу, є пошкодження бетонних і залізобетонних поверхонь. Ці пошкодження вимагають проведення ремонтних робіт із застосуванням матеріалів і технологій, здатних забезпечити: високу ефективність ремонту, збільшення міжремонтних періодів, раціональне використання матеріальних, трудових і енергетичних ресурсів. Процес зчеплення нового і старого бетону залежить від багатьох факторів, віку бетону; характеру обробки поверхні старого бетону; складу нового бетону; способу вкладання і умов набору міцності нового бетону або інших матеріалів [1].

Дефекти можна усунути за допомогою використання методу проведення робіт з ремонту та укріплення інфраструктурних об'єктів різного призначення – методу торкретування. Торкрет-бетон є ефективним методом підсилення залізобетонних конструкцій, що забезпечується його високою щільністю, міцністю та адгезією до основи. Проте для його використання в даній галузі необхідно врахування ряду чинників: добір складу і компонентів суміші, використання прийомів і технологій нанесення тощо [2].

В ході проведення досліджень було використано суху будівельну суміш типу «Бікріплення». Цей матеріал дуже активно використовують гірничо-добувні підприємства при зведенні комбінованих кріплень. Особливість цієї будівельної композиції в тому, що торкрет-бетонна оболонка має властивості утворювати несучу конструкцію вже на 3 добу після її зведення.

Об'ємна вага сухої суміші типу «Бікріплення» – 2100…2300 кг/м^3. У даному випадку введення до основної композиції золи-виносу Курахівської ТЕС не є ефективним з точки зору покращення якостей суміші, яка наразі вже активно використовується. Однак це необхідно з точки зору покращення екологічної ситуації в подібних регіонах, тому введення золи-виносу до існуючої композиції можливе в кількості не більше 20…30% від маси цементу. Також до цих двох варіантів замість рідкого скла можна вводити хлорний кальцій у кількості 2…5% від

маси цементу, що у деяких випадках є більш доцільним. На основі отриманих даних було розраховано склад торкрет-бетонних сумішей на основі цементу та мінеральних наповнювачів для двох варіантів.

Також в ході проведення досліджень бути розглянуті варіанти додавання до базової будівельної суміші пустої породи з шахт донецького регіону. Це переважно були аргіліти, алевроліти та піщаники (у незначній кількості). Такі породи переважно глинисті, не стійкі до дії води, при контакті з водою мають властивість розсипатися на окремі пластинки та набухати. Однак у деяких випадках така здатність порід має стабілізуючу дію на отриманий розчин [3].

Також було виконано ряд експериментальних робіт з визначення можливості використання шахтних порід з Свято-Варваринської ЦОФ у комбінації з попередньо визначеною сумішшю типу (BFA+). Результати досліджень наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Міцність зразків-кубів на стиск з додаванням відходів збагачення кам'яного вугілля

Співвідношення компонентів	Міцність на стиск, МПа				
	3 доба	7 доба	14 доба	21 доба	28 доба
1. Бікріплення : Порода = 1 : 1,5	4,1	9,9	10,1	10,6	10,8
2. (BFA+) : Порода = 1 : 1,5	3,6	8,8	9,5	10,2	11,2
3. Бікріплення : Порода (ЦЗФ) = 1 : 1	12,6	12,9	13,0	14,5	14,9
4. (BFA+) : Порода (ЦЗФ) = 1 : 1	11,2	12,3	12,6	12,9	13,2
5. Цемент : Пісок = 1 : 8 (тампонаж)	0,14	0,15	0,16	0,23	0,24
6. Бікріплення : Порода (ЦЗФ) = 1 : 2	5,1	6,0	6,6	6,8	7,0
7. (BFA+) : Порода (ЦЗФ) = 1 : 2	4,8	5,2	5,4	5,6	5,8
8. Цемент : Порода = 1 : 8	0,06	0,08	0,09	0,12	0,15

Джерело: розроблено авторами (результати лабораторних досліджень).

Питання ремонту, відновлення та укріплення інфраструктурних об'єктів наразі є дуже актуальним не тільки у зв'язку з матеріальним зносом існуючих промислових і цивільних об'єктів, а й у зв'язку з військовими діями на території України. Існує значна кількість споруд, які можуть бути реконструйовані або відремонтовані. З іншого боку є необхідність у раціональному використанні відходів, зокрема, гірничо-добувної галузі промисловості та паливно-енергетичного комплексу, які можна раціонально використати в будівництві.

Список літератури

1. Коваль П.М., Фаль А.Є., Мазурак А.В. (2009) Оцінка зчеплення торкрет-бетону при ремонті бетонних та залізобетонних конструкцій. Дороги і мости. Вип. 11. С. 157-163.

2. Мазурак А., Барабаш В. (2008) Використання торкрет-бетону при підсиленні бетонних та залізобетонних конструкцій. Дороги і мости. Вип. 10. С. 172-177.

3. А.В. Солодянкин, М.А. Выгодин, В.В. Коваленко, В.С. Гаркуша, А.З. Прокудин (2015) Тампонажные и торкрет-бетонные смеси для крепления капитальных выработок угольных шахт. Вісник Криворізького національного університету. Вип. 39. С. 52-57.

УДК 693.8

Чирва Т. Л.
к.т.н., доцент
Гореленко О. О.
ассистент,
Київський національний університет будівництва і архітектури
м. Київ, Україна

КОНСТРУКТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНИХ ДИМОВИХ ТРУБ ДЛЯ МАЛОПОВЕРХОВОГО ЖИТЛОВОГО БУДІВНИЦТВА

Димові труби та їх несучі вежі для малоповерхових житлових будівель є невід'ємною частиною технологічного процесу для згоряння палива в агрегатах вогневої теплотехніки (котлах, печах та ін.). Велика кількість димових труб в житловому фонді працюють протягом певного часу з початком будівництва житлових будинків, строк експлуатації яких може перевершувати розрахунковий термін 50 років. Під час експлуатації вони піддаються значним вітровим, температурним, корозійним, сейсмічним та іншим впливам, що призводить до виникнення суттєвих пошкоджень конструкцій. Крім того, існують вимоги по допустимій концентрації продуктів горіння у атмосфері, які жорстко нормуються для охорони навколишнього середовища [1, с.1-3].

Основним питанням при експлуатації сучасного малоповерхового будівництва є підвищення надійності димових труб протягом тривалого терміну експлуатації на основі вибору конструкції і матеріалу димової труби. На зміну цегляним димарям прийшли модульні конструкції газовідводів, виготовлені з нержавіючої сталі і кераміки.

При виборі труби для димоходу потрібно враховувати наступні фактори:

- перелік приміщень, для яких планується експлуатація труби;
- вид палива для опалювальної системи будинку;
- температуру, при якій буде відбуватися експлуатація труби;
- встановлення періоду використання димарю впродовж року.

Матеріал димоходу залежить від виду палива, що використовується і типу котла.

Для сучасного будівництва малоповерхових житлових будівель пропонується використання димових труб з нержавіючої сталі з достатньо великим строком служби, а також димарі, виготовлені з вогнетривкої кераміки. Сталеві димоходи виробляються декількох видів в залежності від призначення виду палива для котлів, одні я яких використовують тверде паливо, інші - газ. За будовою димові труби з нержавіючої сталі використовують двох типів: одностінні труби і двостінні труби з прокладеним між ними шаром теплоізолюючого матеріалу, так званні сендвіч труби (рис. 1).

Рис. 1. Тип димових труб:
а) двостінні труби; б) одностінні труби; в) керамічні труби.

Аналіз типів димових труб показав перевагу використання в сучасному будівництві двостінних димарів (типу сендвіч), до яких можна віднести наступні фактори:

- вогнестійкість , при якому основне навантаження від високої температури сприймає шар теплоізоляції, який перешкоджає розігріванню зовнішнього контуру до критичних параметрів.
- вологостійкість, яка пов’язана з наявністю теплоізоляції, а також з швидким прогріванням труби, що знижує можливість утворення на внутрішній поверхні його конструкції конденсату. Завдяки влаштування стінки з нержавіючої сталі всередині труби не відбувається накопичення сажі і кіптяви, що дозволить проводити обов’язкове щорічне обслуговування, чищення димоходу за необхідністю при певному накопиченню брудних часток, тобто значно рідше.
- стійкість до агресивних середовищ, які утворюються під час горіння палива, що значно підвищує високий термін служби димоходів.
- простота монтажу і легкість конструкції, що виключає необхідність в пристрої міцного фундаменту під піч або камін. Всі деталі двостінних димоходів легко з'єднуються між собою, що дає можливість нарощувати димовий канал до необхідної довжини.

Універсальні димарі з товстою стінкою та невеликим діаметром виготовлені з вогнетривкої кераміки можуть працювати з котлами та камінами на всіх видах палива, що є певною перевагою для використання димовідведення в малоповерхових будівлях. Термін служби димоходу дорівнює терміну служби будівлі. Висока щільність кераміки є захистом від будь-яких впливів та пропалів. Безпека керамічних димарів забезпечена самим матеріалом. На відміну від металу кераміка не розжарюється навіть за найвищих температур димових газів і їх можна використовувати у будинках з дерев'яними перекриттями.

Таким чином, при проектуванні димових труб котельнь для малоповерхових будівель необхідно визначити вид палива і тип конструкції; оптимальну висоту, виконати теплотехнічний, аеродинамічний розрахунок димової труби для котельні на стійкість і міцність, вибрати спосіб і вид кріплення. Пропонується для малоповерхового будівництва використовувати двостінні димові труби з нержавіючої сталі, а також при певних умовах, керамічні димові труби.

Список літератури

1. ДБН В.1.2-8:2021 Основні вимоги до будівель і споруд. Гігієна, здоров`я та захист довкілля. [Чинний від 30.12.2021 р.]. – К.: Мінрегіонбуд України, 2021 – 11 с.

SECTION 5 LAW

УДК 351.853:001.8

Бортняк К. В.
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових і гуманітарних наук,
навчально-наукового гуманітарного інституту,
Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, м. Київ, Україна,
https://orcid.org/ 0000-0002-2135-3820

СПІВВІДНОШЕННЯ ФОРМ ТА МЕТОДІВ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНТРОЛЬНО-НАГЛЯДОВОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ В НАУКОВІЙ СФЕРІ

Наукова сфера держави є одним із найбільш складних об'єктів публічного управління. Складність реалізувати ефективний державний менеджмент обумовлюється специфічним характером як самих відносин навколо науково-технічної сфери, так і непередбачуваністю розвитку самої науки, її проривним та інколи важкістю процедур комерціалізації отриманих наукових результатів. Все це обумовлює певні вимоги до здійснення владно-управлінської діяльності уповноваженими органами в сфері науки, і в тому числі реалізації контрольно-наглядової функції.

Окремий пласт особливих рис реалізації вказаної функції в науковій сфері походить від специфіки державної політики та процесу її реалізації. Саме тому в науковій сфері особливої утилітарності набувають такі методи здійснення контрольно-наглядової діяльності як спостереження, моніторинг та власне нагляд. Набір м'яких диспозитивних управлінських інструментів в даній сфері застосування є значно ширшим оскільки сам об'єкт контролю – наукова сфера – є менш визначеним та прогнозованим за своїм розвитком ніж будь-яка інша сфера суспільних відносин. Крім цього, наука має абсолютно різні темпи розвитку в залежності від своєї галузі та прикладного значення результатів наукових пошуків, особливо якщо вони отримали відповідну капіталізацію у формі інноваційного продукту.

Наукова сфера є доволі непередбачуваною стосовно результатів розвитку та функціонування. Якісь конкретні вимірювані результати можна запланувати та передбачити, але не всю сукупність тих детермінант, досягнення яких є бажаним з точки зору держави в контексті досягнення цілей державної політики в науковій та науково-технічній сферах. Тому вкрай складно встановити взаємозв'язок між цим елементом функції державного контролю та способом досягнення відповідних показників чи стану розвитку галузі її суб'єктами, тобто учасниками відносин з приводу реалізації наукового потенціалу.

Зважаючи на це, державний контроль в сфері науки слід розглядати по відношенню до конкретного державно-управлінського рішення та щодо організації відповідної стадії управлінського циклу. Саме така методика структурування державного контролю на відповідні стадії дозволяє чітко проранжувати відповідні процедури його реалізації, серед яких:

- виявлення проблем, які потребують вирішення та заважають досягненню цілей державної політики в науковій сфері;
- вироблення управлінських альтернатив та прийняття рішення на основі отриманих результатів під час реалізації різних форм контрольно-наглядової діяльності;
- організація виконання такого рішення із постійним моніторингом об'єкту управління на предмет кореляції або відхиленні від мовно стабільного стану розвитку;
- перевірка виконання рішення прийнятого за результатами здійснення контрольної діяльності;
- підведення підсумків та формулювання закономірностей і зв'язків між прийнятим рішенням, отриманими результатами попереднього контролю та вторинного моніторингу стану впровадження такого рішення.

У цьому контексті йдеться про певні універсальні прийоми та методи контрольної діяльності, які застосовуються відповідними органами державної влади. Методологічна доцільність розмежування таких їх форм як, наприклад, контроль та нагляд пояснюється тим, що в такий спосіб можна досягнути необхідного балансу форм та моделей реалізації контрольно-наглядової діяльності держави. Тут слід говорити про строковість, часові інтервали та моделі й інструментарій реалізації контрольно-наглядової діяльності, що суттєво відрізняється під час здійснення непостійного контролю, та перманентного повторюваного системного нагляду. Власне існує відмінність також і від інших форм контрольно-наглядової функції держави в сфері науки (рис. 1).

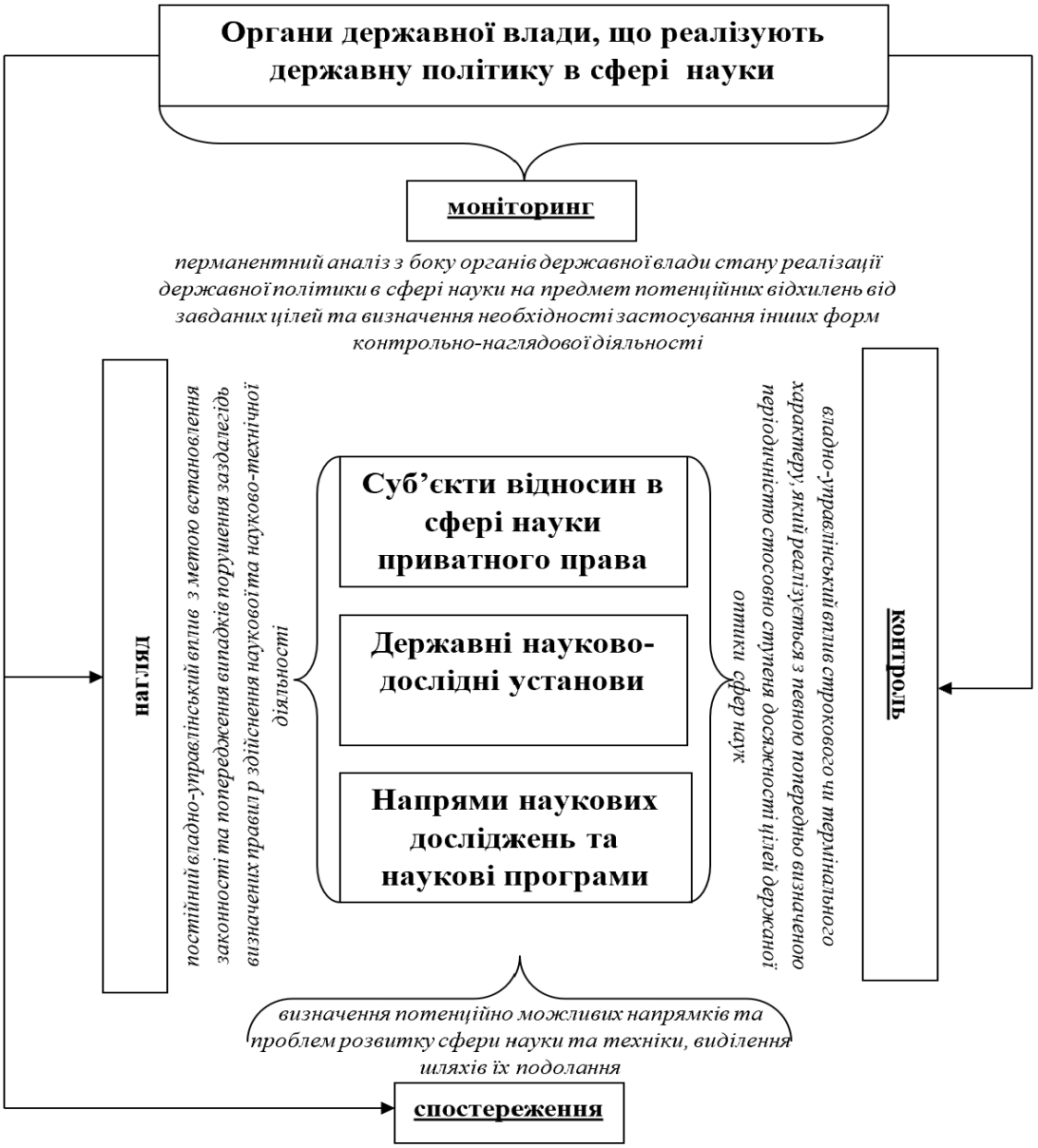

Рис. 1. Сукупність форм та методів реалізації контрольно-наглядової функції держави в науковій сфері

При чому контроль та нагляд виступають не антагоністичними формами, а скоріше взаємодоповнюючими, оскільки їх відмінність у термінальності та строковості дозволяє весь функціональний обсяг об'єктів державного управління в сфері науки, на які поширюється контроль відповідальних за реалізацію державної політики в сфері науки суб'єктів.

При цьому дві інші форми: моніторинг та нагляд – також мають схожі риси щодо строковості їх реалізації, але на відміну від перших двох форм характеризуються значно

м'якшим характером впливу владного суб'єкту на об'єкт контролю. Це жодним чином не применшує результативність та ефективність контрольних заходів й отримуваної інформації, однак суттєво розширює управлінські можливості, органу, що його реалізує.

Так, у випадку із моніторингом мова йде про реалізацію контрольної функції в режимі реального часу з перманентним характером оцінки результатів розвитку об'єкту, що контролюється. Це дає можливість отримувати оперативну інформацію про релевантний стан розвитку об'єкту управління.

Що ж стосується спостереження, як форми реалізації контрольно-наглядової функції держави в сфері науки, то тут слід в першу чергу звернути увагу на її фрагментарності, що дозволяє консолідувати обмежені управлінські можливості відповідного суб'єкту владних повноважень (органу контролю). Така фрагментарність не притаманна ні контролю, ні нагляді, і моніторингу, оскільки наведені форми спрямовують діяльність органу контролю на отримання цілісної картини розвитку об'єкту управління. В той час як спостереження, за рахунок використання значно меншого обсягу ресурсів дає можливість сконцентрувати увагу на найбільш вузьких місцях в системі державного управління в сфері науки.Окремо слід зауважити і на певних похідних взаємозв'язках між вказаними на рис. 1 формах контролю. Так, спостереження і моніторинг майже завжди детермінують необхідність проведення значно глибших за характером проникнення в діяльність об'єкту інструментів контролю та нагляду. Це пояснюється тим, що спостереження і моніторинг мають м'якший інструментарій впливу, але ширший та більш вільний формат застосування аналітично-інформаційного забезпечення контрольно-наглядової діяльності. Це дає можливість своєчасно ідентифікувати проблемні місця та ризики функціонування об'єкту контролю. Для їх усунення застосовуються вже інструментарій власне контролю та нагляду. Тому саме сукупне застосування форм та методів реалізації контрольно-наглядової функції держави в науковій сфері обумовлює необхідний рівень ефективності реалізації державної політики в сфері науки. Це означає потребу комбінованого застосування казаних форм та методів в залежності від потреб системи управління в сфері науки.

Список літератури

1. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 15.05.2013 № 386-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-р#Text (дата звернення: 28.11.2024).

2. Тарасенко О., Цимбаленко Н. В. Фінансова політика держави у сфері вищої освіти і науки: основні напрями вдосконалення. 2019. URL: https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/14493 (дата звернення: 28.11.2024).

УДК 347.98

Устінова-Бойченко Г. М.
доцент, кандидат юридичних наук,
завідувач кафедри цивільно-правових та гуманітарних дисциплін
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету внутрішніх справ
Скрябін О. М.
професор, доктор юридичних наук,
професор кафедри цивільно-правових та гуманітарних дисциплін
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету внутрішніх справ

ЮРИСДИКЦІЙНІ ТА НЕЮРИСДИКЦІЙНІ ФОРМИ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ

В теорії права під формою захисту розуміють сукупність внутрішньо згоджених організаційних заходів для захисту суб'єктивного права. Розрізняють дві основні форми захисту – юрисдикційну та неюрисдикційну. Кожна форма захисту має свої ознаки та

особливості застосування. юрисдикційна форма являє собою обумовлену законом діяльність компетентних органів щодо захисту права, що полягає у встановленні фактичних обставин цивільної справи, застосуванні відповідних норм права, визначенні способів захисту права та прийнятті рішення [1, с.5].

Позасудовими (неюрисдикційними) формами можна вважати: адміністративну, нотаріальну, громадську та самозахист [2, с. 12]. Крім того, у світі діє система покликана вдосконалити вирішення різноманітних правових конфліктів поза межами дії судової влади. Система має назву «альтернативне врегулювання спорів» і полягає у сукупності процедур що сприяють позасудовому вирішенню спорів [3, с.23].

Судова форма має ряд переваг порівняно з неюрисдикційними формами захисту та є найбільш ефективним способом захисту порушених прав і свобод особи.

Разом з тим, форми альтернативних способів вирішення спорів зазвичай містять ранню нейтральну оцінку, переговори, примирення, посередництво та арбітраж. У міру збільшення навантаження на судову систему, зростання витрат на судові процеси та затримок часу, що продовжують супроводжувати їх учасників, дедалі більша кількість держав експериментують із програмами альтернативних способів вирішення спорів. Деякі з цих програм є добровільними; інші – обов'язкові[4].

Крім того, цивільно-процесуальне законодавство містить положення щодо врегулювання спору за участю судді. На відміну від укладання мирової угоди, зміст якої узгоджується самими сторонами, домовленість про врегулювання спору відбувається у формах спільних та (або) закритих нарад за участю судді, що керує процесом переговорів із досягнення згоди між сторонами [5].

Процедура врегулювання спору за участю судді має багато спільного з процедурою медіації. Разом з тим, медіація є формою вирішення конфліктів, яка тільки-но отримала законодавче закріплення та являє собою способом формування рішення у самих сторін спірного правовідношення. Медіація – це позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів, а медіатор – спеціально підготовлена нейтральна, незалежна, неупереджена фізична особа, яка проводить медіацію [6].

Насправді перелік альтернативних судовій форми способів вирішення спорів дуже великий, але набули популярності та використовуються тільки деякі з них. Щорічно велика кількість спорів вирішуються через звернення до судової інституції, оскільки стала думка про те, що судова форма є найефективнішою, що заважає суб'єктам правовідносин звертатися до альтернативних (неюрисдикційних) позасудових форм вирішення спорів. Тому дуже важливим є поглиблене вивчення існуючих неюрисдикційних форм врегулювання спорів та впровадження їх в українське суспільство.

Список літератури

1. Васильєв С.В. Цивільний процес: підручник. Київ: Алерта, 2019. 506 с.

2. Коссак В.М. Цивільне процесуальне право України: підручник. Харків: Право, 2020. 752 с.

3. Ткачук О.С. Судові та альтернативні способи вирішення приватних юридичних конфліктів: мужнародний досвід і українські перспективи. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Юриспруденція. 2015. № 18 Т.2. С. 22-25.

4. Alternative Dispute Resolution / Cornell Law School. URL: https://www.law.cornell.edu/wex/alternative_dispute_resolution (дата звернення 2.12.2024)

5. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. Дата оновлення: 01.01.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text (дата звернення: 02.12.2024).

6. Про медіацію: Закону України від 16 листопада 2021 року № 1875-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text (дата звернення: 02.12.2024).

SECTION 6 ECONOMIC SCIENCES

Koba O.
candidate of technical sciences, associate professor
Ukraine National University «Yuriy Kondratyuk Poltava Polytechnic», Ukraine

DIGITALIZATION OF THE CONSTRUCTION INDUSTRY IN THE CONTEXT OF INFORMATION SECURITY

Digitization in the construction industry involves the transfer of all processes to a digital format, the use of modern technologies both to shorten the construction period and to improve its quality. In Ukraine, the digitalization process in construction began in 2019 with the reform of the urban planning sector. The first step on this path was the introduction of the Unified State Electronic System in the field of construction (EDESSB), which made it possible to automate the processes of state regulation and combat corruption, since all documentation support for the construction of objects when using it is carried out online, which does not allow changing documents. Thanks to this system, construction registration has become transparent and convenient, the level of bureaucracy has decreased, paper processes have been simplified, and document manipulation has stopped. The system provides tracking and control over all actions that take place with documents.

Digitization of the construction industry involves the automation of business processes and the transition to digital means of communication. Thanks to cloud technologies, a significant amount of data is represented and structured in a digital format. With the help of network integration tools, the implementation of construction projects is monitored, which increases the reliability of construction objects.

Digital technologies, sensor systems, intelligent machines and materials make it possible to model construction objects. One of the most promising digital technologies in construction is blockchain. As a rule, several subcontracting companies are involved in construction. The use of blockchain technologies allows all project data to be stored in one place, which allows to adjust, track data, control and manage construction more efficiently than in real time, facilitates joint work and timely decision-making.

Digitization of business processes created the conditions for the emergence of intelligent construction, the basis of which is: 3D printing, the Internet of Things, virtual reality, Big Data. This ensures forecasting and control over all business processes, increases work efficiency, safety, reduces construction costs by 5–10%, and operational costs by 10–20% [1].

The use of modelling and virtual reality technologies to create digital duplicates of a real building allows data management and real-time monitoring of changes, which reduces the number of errors during real construction. Digital solutions contribute to increasing the level of environmental friendliness of buildings, because by using digital models, you can adjust business processes in real time and reduce the impact on the environment.

Cloud solutions automate the construction process and accelerate construction project execution, allow you to monitor the progress of projects, plan activities, reduce the labor intensity and complexity of construction works, and increase the level of labor safety.

However, the digital transformation of the construction industry creates certain challenges and threats: the lack of the necessary skills of working with digital equipment among contractors, the resistance of companies and their employees to digital changes, the lack of understanding of the economic benefits of digitalization, the need to implement uniform standards for the use of digital solutions, their adaptation to the existing technological base. The identified challenges hold back the digitalization process in Ukrainian construction companies and require measures to overcome them.

Reference

1. The unified state electronic system in the field of construction is 3 years old / Ministry of Digital Transformation of Ukraine URL: https://www.kmu.gov.ua/news/mintsyfry-iedynii-derzhavnii-elektronnii-systemi-v-sferi-budivnytstva-3-roky.

SECTION 7 PSYCHOLOGICAL SCIENCES

УДК 159.97:316.613.434

Антонова З. О.
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки
Хмельницького національного університету
Абубакр Рашид О. А.
магістрантка кафедри психології та педагогіки
Хмельницького національного університету

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРЕВЕНЦІЇ СЕЛФХАРМУ У ПІДЛІТКІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У сучасному світі спостерігається зростання кількості випадків підліткового селфхарму (самопошкодження), що стає актуальною проблемою для суспільства. Селфхарм може бути проявом емоційної нестабільності, самоконтролю або реакцією підлітків на стресові ситуації. За даними досліджень Н. Берегової, П. Гутьєррес, О. Ігумнова, А. Михайлов, Дж. Мюленкамп, О. Повстюк до 20% підлітків хоча б раз у житті свідомо завдавали собі фізичних ушкоджень [1]. Особливу небезпеку селфхарм представляє через його кореляцію з іншими психологічними розладами, зокрема депресією, тривожністю [2, с. 57]. Загалом, селфхарм – це навмисне, самостійне завдання шкоди власному тілу без наміру вчинити суїцид. Згідно досліджень Е. Клонського, селфхарм, переважно, не має суїцидальної мети, хоча у деяких випадках може корелювати з високим ризиком суїцидальних намірів [5].

Розглянемо основні види селфхарму:

1. Порізи шкіри. Найпоширеніший вид самопошкодження, що полягає в нанесенні поверхневих або глибоких порізів на шкіру за допомогою гострих предметів (ножі, леза). Зазвичай порізи здійснюються на руках, ногах або інших доступних частинах тіла;
2. Опіки – навмисне спалювання шкіри за допомогою гарячих предметів, хімічних речовин або навіть полум'я. Цей вид самопошкодження зустрічається рідше, але може мати серйозні наслідки для фізичного здоров'я;
3. Удари об тверді предмети. Підлітки можуть бити себе об стіни чи інші тверді поверхні або використовувати предмети для нанесення собі фізичної шкоди. Це може призводити до синців, переломів чи внутрішніх ушкоджень;
4. Подряпини та тертя шкіри. Включає навмисне подряпання або тертя шкіри до появи ран;
5. Отруєння та прийом шкідливих речовин. Деякі підлітки вдаються до вживання токсичних речовин або ліків у небезпечних дозах без суїцидальної мети, що може завдати серйозної шкоди організму;
6. Вирування волосся (трихотиломанія) та інші компульсивні дії. Це форма самопошкодження, яка полягає в навмисному вириванні волосся з голови або інших частин тіла. Вона може бути, як окремою поведінкою, так і проявом загального деструктивного ставлення до власного тіла [3, с. 101].

Селфхарм може мати різні психологічні та соціальні причини, зокрема переживання сильного стресу, емоційної нестабільності, травматичного досвіду, соціальної ізоляції або труднощів у прояву власних емоцій. Тому соціально-психологічна превенція підліткового селфхарму є важливим завданням для практичних психологів, педагогів, батьків та медичних працівників. Метою такої превенції є не лише зменшення частоти та кількості випадків самопошкодження, але й покращення психологічного благополуччя підлітків, формування у них здорових стратегій подолання стресу та вирішення емоційних проблем.

Науковці активно досліджують феномен селфхарму серед підлітків. Зокрема, Е. Клонський відзначає, що підлітки часто вдаються до само пошкодження, як до засобу регуляції емоцій, особливо коли не мають ефективних навичок для вираження почуттів. Дж.

Вітлок досліджує соціокультурні аспекти селфхарму, вказуючи на вплив медіа та соціальних мереж на маніфестацію та поширення цієї поведінки серед підлітків [6].

Одним із провідних фахівців у сфері превенції селфхарму є М. Нок, який наголошує на важливості вивчення психологічних механізмів, що сприяють виникненню самопошкодженнь. Його дослідження показують, що профілактичні програми повинні бути комплексними і включати, як індивідуальну терапію, так і соціальну підтримку однолітків і дорослих [4].

На нашу думку, соціально-психологічна превенція підліткового селфхарму повинна містити декілька ключових аспектів:

1. Психоедукація. Одним із перших кроків у профілактиці самоушкоджень є навчання підлітків і дорослих (вчителів, батьків, медичних працівників) основам розпізнавання ознак селфхарму та методам його попередження. Наприклад, навчання підлітків методам ефективної комунікації, емоційної саморегуляції та подолання стресу є важливим для зниження ризику самопошкодження. Про це свідчать дослідження Д. Турнер, які показали, що формування навичок стресостійкості суттєво зменшує кількість випадків селфхарму.

2. Групова підтримка та терапія. Соціальна ізоляція є одним із основних чинників, що провокують самопошкодження. Тому важливою складовою превенції є створення груп підтримки, де підлітки можуть відкрито говорити про свої хвилювання, почуття та проблеми. Групова терапія дає змогу учасникам розділяти свої переживання з іншими, що значно знижує відчуття самотності.

3. Індивідуальна психологічна допомога. Важливим елементом профілактики є когнітивно-поведінкова терапія, яка спрямована на зміну деструктивних поведінкових моделей підлітків. Дослідження Д. Брент, Дж. Емслі, Дж. Кларк показали, що когнітивно-поведінкова терапія ефективно знижує рівень самопошкоджувальної поведінки серед підлітків, допомагаючи їм краще керувати негативними емоціями.

4. Вплив соціальних мереж. У сучасних умовах важливо враховувати вплив соціальних медіа на поведінку підлітків. Дослідження Дж. Пурінгтона та Дж. Вітлока свідчать, що підлітки, які активно обговорюють теми селфхарму у соціальних мережах, можуть потрапляти під негативний вплив [2, с. 56]. Превентивні заходи мають містити моніторинг і контроль за змістом, який підлітки споживають в Інтернеті, а також навчання критичному мисленню.

Висновки. Проблема підліткового селфхарму є актуальною в сучасних умовах і потребує комплексного підходу для її вирішення. Соціально-психологічна превенція повинна включати, як індивідуальну, так і групову роботу з підлітками, спрямовану на розвиток навичок саморегуляції, подолання стресу та підтримку соціальних зв'язків. Для ефективної роботи важливо враховувати культурні та соціальні чинники, а також вплив сучасних медіа. Комплексні превентивні програми, які охоплюють різні аспекти підліткового життя, можуть значно зменшити кількість випадків селфхарму та сприяти здоровому психологічному розвитку підлітків.

Список літератури

1. Берегова Н. П., Повстюк О. Ю. «Селфхарм» як деструктивна форма переживання стресів. *Теорія і практика сучасної психології*, 2020. №1, С. 13–16.

2. Варава Л. А., Сіпайлова О. М. О. М. Психологічні причини виникнення самоушкодження у сучасних підлітків. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку,* 2021. С. 56–64.

3. Ігумнова О., Михайлов А. Когнітивно-поведінкова терапія як метод корекції самоушкоджень підлітків. *Psychology Travelogs*, 2021. № 1, С. 99–114.

4. Погорілко О.В., Скрипніков А.М., Герасименко Л.О., Ісаков Р.І. Аутоагресивна поведінка підлітків: монографія. Полтава: ACMI, 2017. 141 с.

5. Colle L., Hilviu D., Rossi R. Self-harming and sense of agency in patients with borderline personality disorder. *Front. Psychiatry*. 2020. №11. P. 449.

6. Reichl C. Self-harm in the context of borderline personality disorder. *Curr Opin Psychol,* 2021. № 37, Pp. 139–144.

УДК 378.147

Антонова З. О.
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки
Хмельницького національного університету
Бондар Н. В.
магістрантка кафедри психології та педагогіки
Хмельницького національного університету

ПЕДАГОГІЧНИЙ КОУЧИНГ ЯК СКЛАДОВА НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ

У сучасних освітніх системах все більшого значення набуває індивідуальний підхід до здобувачів освіти, який дозволяє враховувати їхні унікальні потреби, здібності та індивідуальні особливості розвитку. Одним із ефективних інструментів для цього стає педагогічний коучинг, який спрямований на розкриття потенціалу учня через підтримку його самостійності у прийнятті рішень, розвиток впевненості у власних силах та підвищення мотивації до навчання. Цей підхід базується на принципах психології розвитку та особистісно-орієнтованого навчання, що дозволяє учням стати активними учасниками власного навчального процесу [2, с. 43].

Педагогічний коучинг передбачає співпрацю між учнем та вчителем, де педагог виконує роль наставника, тьютора, а учень – активного учасника процесу навчання. Цей метод забезпечує глибоку взаємодію між педагогом і здобувачем освіти, допомагаючи таким чином учневі усвідомити власні сильні сторони та зони для розвитку. У результаті запровадження в освітній процес коучингового підходу учень вчиться відповідальності за прийняття власних рішень, що сприяє формуванню навчальної мотивації та розвитку впевненості у власних силах [1, с. 54]. Водночас, коучинг впливає на емоційний стан учня, зменшуючи тривожність, що часто пов'язана з академічними завданнями та страхами ймовірної неуспішності. Він сприяє розвитку позитивного ставлення до навчання та формує стійкість до труднощів. У нинішніх умовах реформування української освітньої системи педагогічний коучинг стає важливим компонентом підвищення якості освіти, створення сприятливого навчального середовища та підвищення академічної успішності учнів.

Серед українських досліджень педагогічного коучингу слід зазначити внесок таких вітчизняних науковців, як І. Бех, Н. Войтенко та О. Савченко. І. Бех підкреслює важливість формування в учнів морально-етичних та мотиваційних рис, що є основою їхньої внутрішньої мотивації до навчання. У роботах Н.Войтенко детально розглядається роль коучингових технологій у розвитку саморегуляції та навчальної мотивації підлітків. О. Савченко досліджує можливості використання індивідуальних підходів до учнів для розвитку їхньої самостійності та навчальної активності [5, с. 175].

Розглянемо більш детально поняття педагогічного коучингу. Він базується на концепції особистісно-орієнтованого навчання, де ключовим аспектом є не лише передача знань, а й розвиток особистісних та мотиваційних ресурсів учнів [3]. Завдяки цьому підходу, педагог може ефективно впливати на мотиваційну сферу учнів та сприяти розвитку їхньої впевненості у власних силах. Педагогічний коучинг будується на таких принципах:

Індивідуалізація навчання. Кожен учень має індивідуальні особливості розвитку, стиль навчання та освітні потреби. Коучинг дозволяє враховувати ці чинники, створюючи максимально комфортні умови для особистісного розвитку та досягнення навчальних цілей кожного здобувача освіти.

Орієнтація на учня. У коучинговому підході увага зосереджена на потребах і цілях учня, а не на стандартизованих навчальних вимогах. Учитель виступає в ролі наставника, що допомагає учневі визначити та досягти власних цілей.

Зворотний зв'язок. Регулярний та конструктивний зворотний зв'язок допомагає учневі усвідомлювати свої успіхи та зони для вдосконалення. Це формує впевненість у дітей і стимулює подальшу мотивацію до навчання.

Постановка цілей. Педагогічний коучинг сприяє розвитку навичок планування та постановки цілей, що допомагає учням краще структурувати свій навчальний процес і досягати кращих результатів.

Важливо також розглянути питання впливу педагогічного коучингу на навчальну мотивацію. Адже від рівня внутрішньої мотивації учня залежить не лише його академічна успішність, а й загальний інтерес до навчального процесу [4, с. 331]. Коучингова взаємодія між учителем і здобувачем освіти забезпечує розвиток внутрішньої мотивації, оскільки учень починає усвідомлювати власну відповідальність за результати навчання, формує позитивне ставлення до різноманітних викликів та навчається ефективно працювати зі своїми цілями.

Дослідження Н. Войтенко демонструє, що коучингові стратегії значно підвищують внутрішню мотивацію учнів. Вона відзначає, що учні, залучені до коучингових програм, показують вищий рівень ініціативності та бажання самостійно вирішувати навчальні завдання. І. Бех у своїх дослідженнях підкреслює, що педагогічний коучинг сприяє формуванню стійких мотиваційних рис у підлітків, таких як наполегливість, відповідальність та ініціативність. Учні, які мають можливість отримувати підтримку через педагогічний коучинг, більш впевнено виконують складні завдання, розглядаючи їх, як можливість для розвитку, а не, як загрозу їхньому успіху [5].

Важливим аспектом педагогічного коучингу є розвиток у здобувачів освіти впевненості у власних силах, що має безпосередній вплив на їхню академічну та соціальну самореалізацію. Педагог, який застосовує коучинг, допомагає учневі усвідомити власні сильні та слабкі сторони, створюючи сприятливі умови для розвитку його самооцінки та саморегуляції.

Дослідження українського науковця О. Савченка виявили, що використання коучингових стратегій у процесі навчання сприяє розвитку в учнів стійкості до стресу та тривожності, що є важливими чинниками для формування впевненості у власних силах. У здобувачів освіти знижується схильність до страху перед невдачею та розвивається зосередженість на можливостях для зростання та розвитку [4].

Висновки. Педагогічний коучинг є потужним інструментом у формуванні навчальної мотивації та впевненості учнів у власних силах. Використання цього підходу сприяє розвитку особистісних компетенцій, необхідних для самореалізації дітей у навчальному процесі та поза ним. Українські науковці наголошують на необхідності впровадження коучингових стратегій у навчальні заклади з метою індивідуалізації підходів до кожного учня, створення позитивного навчального середовища та підвищення мотивації до навчання. Це дозволить учням не лише досягати кращих академічних результатів, але й формувати внутрішню впевненість, яка є ключовою для майбутньої успішної самореалізації.

Список літератури

1. Захарова О. В. Коучинг: технологія розкриття внутрішнього потенціалу дослідника: навчально-методичний посібник для здобувачів освітньо-наукового ступеня «доктор філософії» зі спеціальності 051 Економіка усіх форм навчання. Черкаси: ЧДТУ, 2020. 65 с.

2. Ковальчук Т. О. Використання технологій та інструментів коучингу в освітньому процесі : методичний посібник. Житомир : О.О. Євенок, 2021. 314 с.

3. Нежинська О. О., Тименко В. М. Коучинг як технологія розвитку лідерства у сфері освіти. *Теоретичний та науково-методичний часопис «Вища освіта України»*. Київ : Інститут вищої освіти НАПН України, 2017. С. 65–68.

4. Проценко О. С. Коуч-технології у формуванні життєвої компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2013. №29. С.330–334.

5. Рудницьких О. В. Коучинг як інтерактивна технологія в освіті. *Вісник Дніпропетровського у-ту імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія*. 2014. № 2(8). С. 173–176.

Кальба Я. Є.
к.психол.н., доцентка, доцентка кафедри психології
Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка
Дерень О. Р.
магістрант з психології бізнесу і управління
Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка

ДО ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ МАЛОГО БІЗНЕСУ

Сучасні реалії бізнесу в Україні вимагають творчого підходу щодо вирішення управлінських завдань. Розвиток підприємництва стримується рядом факторів. Фахівці Міжнародної фінансової компанії за результатами проведених досліджень виділяють такі ключові проблеми розвитку малого бізнесу: ринковий попит для новостворених підприємств; надмірні регулятивні вимоги і податки для діючих підприємств; низький рівень кваліфікованих кадрів; відсутність мотивації персоналу; висока плинність кадрів; стратегії довгострокового розвитку підприємств в умовах нестабільності [2].

Ключовою стратегією кадрової політики сучасної організації є формування згуртованого, висококваліфікованого та мобільного трудового колективу, орієнтованого на тривалі соціально-трудові взаємини. Особливої актуальності у даному контексті набуває проблема менеджменту.

Управлінцям задля ефективних стратегій розвитку організації необхідні якісні консалтингові програми. На сьогодні існує багато методів роботи з персоналом. Вони різні за напрямом впливу, фінансовими та часовими витратами, тривалістю та ефективністю впливу тощо. Водночас, усі сучасні методи управління засновані на переконанні, що кожен працівник – це насамперед людина зі своїми особливими соціальними, психологічними, фізіологічними запитами та потребами.

Ефективність роботи персоналу значною мірою визначається станом соціально-психологічного клімату для підприємства. Аналіз трудової діяльності та розробка рекомендацій щодо ефективного управління з урахуванням індивідуальних особливостей кожного співробітника зумовлює актуальність та необхідність вивчення психологічного аспекту управління персоналом на підприємстві будь-якого виду діяльності.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити психологічні особливості ефективності застосування методів управління персоналом малого бізнесу.

Опираючись на існуючі наукові концепції менеджменту (гуманістичну, економічну, органічну тощо), у контексті нашого дослідження розглядаємо процес управління персоналом як цілеспрямоване керування діяльністю працівників, що забезпечує ефективний розвиток та підвищення прибутковості підприємства [1].

Відповідно до існуючих класифікацій методів управління персоналом в межах нашого дослідження фокусом уваги робимо соціально-психологічні методи. Система цих методів спрямована на використання законів психології задля оптимізації психологічних явищ та процесів персоналу. Відповідно у рамках зазначеного дослідження основними психологічними чинниками ефективності застосування методів управління персоналом розглядатимемо: показник мотивації працівників, показник збалансованості особистого та професійного життя та належний рівень стрес-стійкості персоналу.

Важливою умовою успішного застосування соціально-психологічних методів управління розглядаємо відкритість та довіру у взаєминах керівництва та співробітників, постійність та достовірність інформації щодо виробничо-економічної ситуації на підприємстві, зміни у відповідних секторах ринку, очікуваних перспективах, запланованих діях та його результатах тощо [2].

Відтак, у рамках нашого дослідження припускаємо, що ефективність застосування методів управління визначатиметься також готовністю кожного співробітника компанії активно застосовувати свої знання, навички та вміння для успішного виконання своїх

обов'язків, інтересом до покращення результатів своєї роботи та мотивацією працювати саме у цій компанії і прагненням рекомендувати її іншим потенційним працівникам тощо. Мовиться про *індекс лояльності та задоволеності* (eNPS), що дозволяє оцінити як рівень лояльності та поточний рівень задоволеності працівників компанією, так і готовність персоналу підтримувати організацію.

Вивчення та аналіз означеної проблеми в емпіричній площині проводились за спеціально розробленою програмою, яка включала:

1) авторську анкету змішаного типу з питаннями відкритого й закритого формату на предмет вияву індивідуально-психологічних особливостей працівників та особливостей їх професійного стажу;

2) питальник на дослідження індексу збалансованості особистого і професійного життя (Questionnaire On Employee Worklife Balance, автор Ashok Nouliya) [3];

3) питальник на дослідження індексу мотивації персоналу (Questionnaire On Employee Motivation, автор Samrudh) [4];

4) шкалу сприйнятого стресу (PSS UA test) [5];

5) питальник на визначення індексу лояльності та задоволеності працівників Employee Net Promoter Score (eNPS): The Ultimate 2025 Guide [6].

Результати емпіричного дослідження оброблялись за допомогою методів математичної статистики – кореляційного аналізу за Пірсоном, критерієм Стьюдента, середнє значення та квадратичне відхилення (M ± SD) у статистичній програмі «MS Excel».

Вибірку дослідження склали 45 респондентів – працівники комерційного підприємства міста Тернополя, ТОВ «Алан». Вік респондентів від 18 років до 50 років, з яких 25 чоловіків та 20 жінок. Згідно з результатами порівняння вибірки чоловіків і жінок за t-критерієм Стьюдента ($t= .45<t_{critical} = 3,431$, $n = 72$, $p = .001$) статистично значимих відмінностей у показниках чоловіків і жінок не виявлено. Це означає, що ґендер у даній вибірці респондентів істотно не впливає на показники конфліктної компетентності, тому на далі ми не враховували в рамках нашого дослідження ґендерний чинник для обчислень та інтерпретації.

Отриманий фактичний матеріал проаналізовано та систематизовано наступним чином.

У цілому організація відображає задовільний рівень благополуччя персоналу. Так, більшість працівників (60%) має достатній рівень балансу між особистим життям та роботою. Щодо кореляції спостерігається декілька тенденцій. Для представників із нижчими посадами набагато важче зберігати баланс між роботою та життям. Про це свідчить помірна кореляція 0,445r. Із віком та балансом життя-роботи сильна кореляція не спостерігається -0.064r, але зі стажом ситуація інакша. Зі збільшенням останнього баланс роботи і життя покращується 0,442r.

Схожа ситуація спостерігається і з показниками за шкалою сприйнятого стресу. Близько 40% працівників скаржаться на достатньо високий рівень стресу. При цьому спостерігається цілком логічна помірна кореляція між посадою та стресом (0,514r), що вказує на те, що стрес більше виникає у респондентів низької та середньої ланок.

Приблизно така ж кількість респондентів (58%) проявляє високу потребу в стабільності та робочій безпеці (job security). Переважно це відноситься до представників низької та середньої ланок. При цьому цікаво, що спостерігається знову позитивна кореляція (0,618r) між працівниками на нижчих посадах та меншою стабільністю. Із цього можна зробити висновок, що переважна більшість 50% респондентів, які не відчувають стабільності знаходиться на посадах нижньою ланки. Це припущення підтверджує помірний рівень лояльності та задоволеності персоналу нижчої ланки за показником eNPS.

Отримані результати доводять актуальність дослідження психологічних чинників ефективності застосування методів управління персоналом як важливої складової у площині сучасного ринку праці. Конкретний набір та зміст методів впливу визначаються специфікою керуючої системи. Встановлено, що ефективність застосування методів управління персоналом залежить від низки психологічних чинників. Вміння враховувати ці фактори та

цілеспрямовано впливати на окремих співробітників допоможе керівнику сформувати команду із прогресивними цілями та завданнями.

Список літератури

1. Прищак, М. Д. Психологія управління в організації: навчальний посібник. Вінниця, 2016. 150 с URL:https://shron1.chtyvo.org.ua/Pryschak_Mykola/Psykholohiia_upravlinnia_v_orhanizatsii.pdf

2. Психологія управління: навчальний посібник / укл. В. В. Ягоднікова. Одеса: видавець Букаєв В.В., 2022. -141 с. URL:https://dspace.oano.od.ua/items/3e564a45-9a9d-41e7-ae19-09421393c745

3. https://www.scribd.com/document/520814257/Questionnaire-on-Employee-worklife-balance

4. https://www.scribd.com/doc/78993218/Questionnaire-on-Employee-Motivation

5. https://start.ua-test.com/account/education/pss/

6. https://www.aihr.com/blog/employee-net-promoter-score-enps/#:~:text=successfully%20using%20eNPS-,What%20is%20the%20employee%20net%20promoter%20score%20(eNPS)%3F,to%20their%20friends%20or%20family

Кальба Я. Є.
к. психол. н., доцент кафедри психології
Федун А. М.
здобувач фізико-математичного факультету
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка, Україна

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА МОТИВАЦІЙНУ КОМПОНЕНТУ СЕРЕД СТУДЕНТІВ

Повномасштабна війна вносить незворотні наслідки для українського суспільства, зокрема для студентства. Виклики пов'язані з психологічним тиском, і зміни в організації навчального процесу призводять до зниження мотивації, успішності, втрати інтересу до навчання, прокрастинації тощо.

Вельми актуальним у цьому контексті видається дослідити як саме війна впливає на освітні інтенції студентів, які саме стратегії та ресурси допомагають зберігати та підвищувати мотивацію до навчання в цей нелегкий період.

Мету дослідження конкретизовано у таких науково-дослідницьких завданнях:

1. Проаналізувати наукові підходи щодо вивчення заявленої проблеми.

2. Емпірично дослідити особливості впливу війни на мотиваційну складову навчання студентів.

3. Запропонувати можливі шляхи та стратегії актуалізації мотивації до навчання студентів.

Проблема мотивації завжди була в центрі уваги багатьох науковців, як базова структура учбової діяльності. Зокрема феномен «мотивації» досліджували як зарубіжні, так і вітчизняні науковці: А.Маслоу,

М.Клеланда, К.Халла розглядали соціально-психологічний напрям; Ф. Тейлор, Ч. Бернард, А. Сміт надавали перевагу соціально-економічним аспектам аналізу мотивації; О. Ковальова, Т. Голубенко, І. Кипич, Т. Титаренко, Л. Сіра А. Цапко, С. Феденько розглядають мотивацію як комплексний, динамічний процес, зумовлений взаємодією суб'єктивних і об'єктивних соціально-психологічних, психічних чинників, що включає мотиви, інтереси, прагнення, пізнавальні потреби, ідеали та мотиваційні настанови тощо [1].

У контексті нашого дослідження будемо опиратися на два аспекти мотивації, а саме: на внутрішню та зовнішню. Внутрішню мотивацію розглядатимемо як результат діяльності, що приносить задоволення від самого процесу, без очікувань винагороди від інших та схвалення. Відповідно, вважатимемо, що внутрішня мотивація проявляється у студентів в бажанні здобувати знання, досягати успіху незалежно від оцінки чи винагороди. До

прикладу: внутрішню мотивацію можна побачити у студентів, які отримують задоволення від розвитку своїх навичок та вмінь не залежно від зовнішніх чинників. Натомість, зовнішню мотивацію у навчанні розглядатимемо як таку, що потребує підкріплення зовнішніми стимулами, а саме нагородами, високими оцінками, схваленням батьків, викладачів тощо.

До головних чинників, що впливають на формування мотивації студентів можна віднести:

– психологічні особливості особистості студента: потреби, здібності, інтереси, характер та самооцінка;

– зміст та структура навчальної програми: зацікавленість, актуальність, зрозумілість та доступність матеріалу;

– роль викладачів: якість лекцій та практичних занять та зацікавленість у навчанні студентів;

– забезпечення навчального закладу освіти відповідною технікою та сучасним обладнанням;

– соціальне середовище: моральна підтримка з боку батьків, друзів та колег.

Програма емпіричного дослідження включала застосування наступних методів дослідження.

1. Авторська анкета змішаного типу, котра містила питання закритого і відкритого типу на предмет вивчення факторів зниження навчальної активності, мотиви навчання в університеті та причини активної навчальної діяльності. Опитування проводилося в онлайн-форматі відомого, як CAWI, де студенти заповнювали анкету, створену в Google формі.

2. Результати емпіричного дослідження оброблялись за допомогою методів математичної статистики у статистичній програмі «SPSS».

Вибірку дослідження склали 151 респондент – студенти 1-4 курсу Тернопільського національному педагогічному університеті імені

Володимира Гнатюка, Західноукраїнського національного університету, Галицькому фаховому коледжу імені В’ячеслава Чорновола та Тернопільського національного медичному університеті імені І. Я. Горбачевського.

За результатами емпіричного дослідження встановлено, що війна знизила мотивацію у 45% студентів, 41% опитаних студентів відповіли, що не відчули змін, і лише 13% респондентів відповіли, що війна підняла мотивацію до навчання (рис.1). Водночас результати опитування засвідчують, що умови війни створюють додатковий стрес і фрустрацію для студентів у навчанні (80% респондентів). Мовиться про систематичні перепони та виклики освітнього процесу, а також психоемоційних наслідків на кшталт: повітряні тривоги, переміщення в укриття, зміна освітнього процесу у формат онлайн знижують якість функціонування психічних процесів (концентрація, довільність психічних процесів потерпає), спричинюють апатію, астенічний сидром, втому тощо.

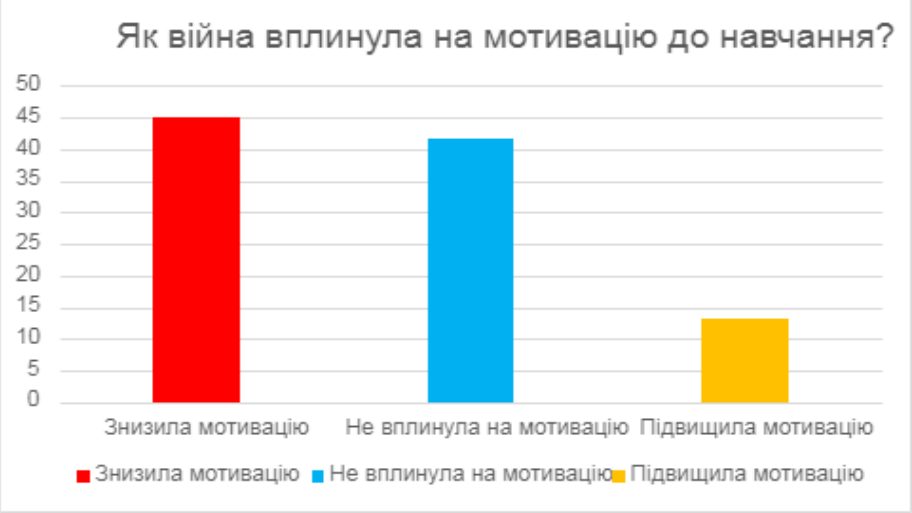

Рис. 1

Близько 75% респондентів засвідчили, що змінилися їх життєві цілі та пріоритети. Мовиться про адаптацію до нових умов, переосмислення всіх важливих екзистенційних аспектів життя, а також необхідність пристосування до реалій, які диктує війна.

Згідно зі статистикою, важливу роль у мотивації до навчання відіграє підтримка друзів та сім'ї (33%). Попри це 45% опитаних респондентів наголошують на актуальності підтримки від викладачів та одногрупників, що укріплює їх мотивацію і віру власний потенціал. Примітно, що найбільшу мотивацію до навчання забезпечує особистий інтерес (51%). Вочевидь, інтенція саморозвитку залишається ключовою.

Згідно результатів дослідження можливість побудови своєї професійної кар'єри після закінчення війни розглядають на жаль лише 20% респондентів. Це дає підстави для припущень, що лише незначний відсоток опитаних респондентів розглядає перспективним інвестування в освіту й достатньо релевантним щодо майбутніх кар'єрних планів. Підтверджують наше припущення відповіді студентів на питання про роль освіти у підготовці до життя після закінчення війни. Так, 37% опитаних респондентів вважають, що здобута освіта допоможе їм в подальшому у подоланні життєвих колізій та викликів. Натомість близько 55% оцінюють вплив освіти посередньо на власну резильєнтність щодо стресових чинників.

Проведене дослідження дозволяє зробити наступні узагальнення. У складних умовах війни основними мотивами, які спонукають до навчальної діяльності сучасних студентів залишаються пізнавальний та професійноціннісний. Прагнення здобувати нові знання проявляються у пізнавальному мотиві, тоді як професійно-ціннісна мотивація відображає бажання студентів в майбутньому стати висококваліфікованими фахівцями та досягати професійних здобутків. Визначено, що війна в Україні спричинює серйозне зниження мотивації студентів щодо активної участі в освітньому процесі.

Список літератури

1. Сальнікова С. Вибірка в соціологічному дослідженні : підручник. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. 252 с.

2. Соціологія: словник термінів і понять. Київ : Кон- дор, 2006. 372 с.

3. Мотивація навчальної діяльності студентів : монографія / О. Васюк та ін. Київ : Компринт, 2018. 188 с.

4. Піменова О.О., Гапончук О.М. Мотивація до навчання студентів в умовах воєнного стану.Науковий журнал «Габітус». 2023. № 47. С. 36–39.

УДК 159.942:159.9.07:378.147:159.923

Маргарян М. А.
аспірант кафедри психології
Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика

РОЛЬ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СТАНОВЛЕННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Феномен емоційного інтелекту, що завдяки Д. Гоулману гучно пролунав у сфері психологічної науки ще в XX столітті, згодом став предметом численних досліджень багатьох вчених розумів психологічної науки [5, с. 187]. Згідно концепції такого науковця у сфері психології, як Б. Лемберга, емоційний інтелект являє собою здатність ідентифікувати емоції, виражати їх, а також усвідомлювати та керувати ними. На думку дослідника, саме це робить емоційний інтелект корисною особистісною навичкою, що дозволяє людині знижувати стрес, навчатися ефективному спілкуванню з іншими, а також розвивати здатність до подолання перешкод й розв'язання конфліктів, постаючи основою для формування стресостійкості. В рамках дослідження емоційного інтелекту, яким займалися такі дослідники, як С. Андерсон, Ф. П. Дін, а також Дж. Сіаррокі було визначено, що емоційний інтелект являє собою передумову психічного й фізичного здоров'я особистості [2, с. 22-23].

Потрібно додати, що українські науковці також досить активно займаються дослідженнями різних аспектів емоційного інтелекту, серед яких можна відзначити вклад О. Бабяк, І. Візнюк, С. Дерев'янка, О. Кобець, Н. Ковриги, О. Ляща, С. В. Марчук, І. Матійківа, Л. Мороз, Е. Носенко, О. Паламарчука, І. Чухрій, В. Фурмана, М. Шпака та інших. Так, наприклад, український дослідник О. Лящ визначає емоційний інтелект як когнітивну здатність, що пов'язана з розумінням, а також свідомим управлінням власними особистісними емоційними проявами [4, с. 1008-1009]. Інші українські дослідники, такі як Н. Коврига та Е. Носенко, характеризуючи особливості емоційного інтелекту, визначають його як складний конструкт, що сприяє саморозвитку особистості [2, с. 22]. Аналізуючи роботи О. Бабяк, І. Візнюк, С. В. Марчук, Л. Мороз, О. Кобець, О. Паламарчук, І. Чухрій та В. Фурман, можемо визначити, що емоційний інтелект постає квінтесенцією гармонійного особистісного і професійного становлення [1, с. 30-35].

Потрібно зазначити, що розглядаючи актуальне питання розвитку компетентностей майбутніх фахівців-психологів, як спеціалістів що працюють в соціономічній сфері, виникає питання ролі впливу емоційного інтелекту на їх професійне становлення. Адже набуття компетенцій в професії психолога не обумовлюється лише теоретичною підготовкою, а набуття практичних професійних умінь та навичок набуває такого собі клієнтоорієнтованого, людиноцентричного характеру, що створює потребу в специфічних умовах підготовки професійного фахівця. Що детерміновано характером професійної діяльності, в рамках якої практичні психологи працюють з психоемоційним станом своїх клієнтів та використовують свою особистість та професійне спілкування як інструмент взаємодії, корекції або навіть психотерапевтичної діяльності (за умови додаткової професійної підготовки). Таким чином, можемо сказати, що професійні компетентності майбутніх психологів являють собою сукупність навичок, що забезпечують успішне виконання професійних обов'язків, основними складовими яких постають:

– комунікативна компетентність, що характеризується умінням психолога ефективно спілкуватися з клієнтами, використовуючи різні техніки для конструктивного діалогу;

– емпатійна компетентність, що характеризується умінням психолога розуміти та співпереживати клієнту, перебуваючи в контакті з особистістю клієнта, властивими йому емоційними переживаннями та потребами, залишаючись при цьому об'єктивним та функціональним фахівцем;

– рефлексивна компетентність, що характеризується умінням психолога до аналізу та пізнання не лише власних дій та переживань, але й до аналізу реакцій клієнта;

– стресостійкість, що характеризується умінням психолога зберігати ефективність у складних ситуаціях та підтримувати емоційний стан та мотивацію клієнта [1, с. 22-40; 3, с. 87-90].

Отже, як бачите, майбутні психологи повинні опанувати досить високим розвитком комунікативних навичок, емоційною обізнаністю, що включає в себе навичку керувати власними емоціями та розпізнавати й диференціювати емоції клієнтів, вмінням справлятися з конфліктними ситуаціями, проявляти емпатією, а також володіти розвиненою навичкою саморегуляції. Треба зазначити, що даний ряд компетенцій детермінується рівнем розвитку емоційного інтелекту, одночасно представляючи собою важливі компоненти емоційного інтелекту [3, с. 87-88]. Що теоретично підтверджує п'ятикомпонентна модель емоційного інтелекту Д. Гоулмана, яка включає в себе такі критерії, як самопізнання, саморегуляція, мотивація, емпатія, а також соціальні навички [5, с. 187; 4, с. 1004]. Таким чином, можемо зробити теоретично обґрунтований висновок, згідно з яким емоційний інтелект постає основою для розвитку професійних компетенцій практичних психологів, допомагаючи проявляти уважність та чуйність до найменших внутрішніх та зовнішніх змін, що переживають самі психологи та їх клієнти [2, с. 21].

Список літератури

1. Бабяк О. Проблема емоційного інтелекту в психологічній науці // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. 2021. № 1(16). С. 29–44. DOI: 10.33189/epsn.v1i16.139.URL: https://spp.org.ua/index.php/journal/article/view/139.

2. Марчук С. В. Теоретичний аналіз поняття емоційного інтелекту в психології // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія. 2022. № 3. С. 20–23. DOI: 10.32782/psy-visnyk/2021.3.4. URL: http://psy-visnyk.uzhnu.uz.ua/index.php/psy/article/view/22.

3. Мороз Л., Кобець О. Розвиток емоційного інтелекту майбутніх психологів // Вісник Національного університету оборони України. 2023. Т. 74, № 4. С. 87–95. DOI: 10.33099/2617-6858-2023-74-4-87-95. URL: https://www.researchgate.net/publication/371915651_ROZVITOK_EMOCIJNOGO_INTELEKTU_MAJBUTNIH_PSIHOLOGIV.

4. Паламарчук О., Візнюк І., Чухрій І. Теоретичний аналіз вивчення емоційного інтелекту в українській психологічній науці // Наукові інновації та передові технології. 2023. № 13(27). С. 1001–1011. DOI: 10.52058/2786-5274-2023-13(27)-1001-1011.URL:http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/7292/7333.

5. Фурман В. Психологічні практики розвитку емоційного інтелекту особистості // Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки. 2021. Вип. 10. С. 186–192. DOI: 10.30970/PS.2021.10.26. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/38672/1/V_Furman_VLU_10_2021_IL_KPOSP_.pdf.

Петрунько О. В.
д.психол.н., старший науковий співробітник,
професор кафедри психології,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»
Кібкало Н. О.
магістрантка, Навчально-науковий інститут психології,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

ВІЙНА І МОЛОДЬ: ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ

У контексті сучасних соціальних трансформацій, особливо в умовах війни, вивчення життєвих перспектив учнівської молоді набуває особливої актуальності. Життєва перспектива, як здатність будувати життєві плани та усвідомлювати своє місце в майбутньому, є центральним новоутворенням юнацького віку. Саме в цей період молоді люди активно конструюють свої життєві проекти, визначають свої цілі та шляхи їх досягнення, шукають відповіді на фундаментальні питання ідентичності («Хто я?», «Який я?», «Що я можу?», «Що я хочу?»), тим самим формуючи своє бачення майбутнього [1].

Процес формування уявлень про майбутнє нерозривно пов’язаний із суб’єктивним сприйняттям власної ідентичності. Індивід, конструюючи свою життєву перспективу, визначає оптимальні умови для самореалізації, узгоджуючи при цьому вже існуючі цілі, які структурують його повсякденну діяльність, з потенційними, що лише зароджуються та потребують подальшого розвитку [2].

Отже, життєва перспектива – це динамічний образ майбутнього [3], який особистість активно конструює на основі уявлень про себе, про простори самореалізації, про цілі у відповідності зі своїми можливостями та життєвим досвідом. Цей перспективний образ формується під впливом різних факторів, серед яких війна є одним з найбільш потужним. Війна, як надзвичайна ситуація, раптово обриває звичний життєвий шлях людини, вимагаючи від неї кардинальних змін у планах і поведінці, аби вижити і пристосуватися до нових, часто непередбачуваних обставин [4].

Особливо вразливими на вплив надзвичайних ситуацій є старшокласники, які перебувають у періоді активного формування особистості. Саме в юнацькому віці відбувається інтенсивний процес становлення ціннісної системи, яка стає фундаментом для світогляду та життєвих планів [1]. В ситуації війни, відбувається процес переосмислення цінностей. Ціннісна криза, що виникає в таких умовах, стає потужним каталізатором особистісних трансформацій. Вихід за межі звичного досвіду, що супроводжується значним психологічним навантаженням, вимагає від індивіда адаптації до нових реалій. В результаті, відбувається переосмислення життєвих пріоритетів, цінностей та сенсів, що призводить до змін у поведінці, світогляді та життєвих планах [5].

Результати наукових досліджень [6] дозволяють виділити кілька ключових особливостей переживання українцями травматичного досвіду, спричиненого війною. Зокрема, вчені відзначають високий рівень життєстійкості, здатність до адаптації та посткризового розвитку, а також актуалізацію внутрішніх ресурсів. Українці демонструють здатність конструктивно долати труднощі та зберігати віру в краще майбутнє, що свідчить про їхню психологічну стійкість та оптимізм.

Оптимізм є важливим ресурсом для подолання труднощів. У складні часи, такі як війна, позитивний настрій допомагає мобілізувати сили, долати труднощі та рухатися вперед. Формування оптимістичного світогляду, особливо у молоді, є одним із пріоритетних завдань для відновлення суспільства. В свою чергу, оптимізм допомагає людині більш об'єктивно оцінювати свій досвід. Завдяки позитивному настрою, ми схильні бачити в будь-якій ситуації, навіть негативній, потенціал для розвитку. Такий підхід дозволяє нам аналізувати свої дії, виявляти помилки та шукати шляхи їх виправлення. Іншими словами, оптимізм допомагає нам інтегрально оцінювати свій досвід, отримуючи від нього максимальну користь [7].

Висновок. Війна, оптимізм та досвід – це три взаємопов’язані чинники впливу на уявлення про перспективи власного майбутнього. Війна створює умови, які вимагають від молоді проявляти стійкість та оптимізм. Оптимізм, в свою чергу, допомагає їм перетворити негативний досвід на позитивний і формувати нові життєві цілі. Таким чином, досвід, здобутий під час війни, стає основою для подальшого особистісного розвитку. Разом із цим здобутий в умовах війни досвід відіграє значну роль у формуванні життєвих перспектив особистості. Адже майбутнє людини значною мірою визначається тим, як вона осмислює та інтерпретує свій минулий досвід.

Список літератури

1. Токарева Н. М. Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. Київ, 2017. С. 548.

2. Плющ А.Н, Кирилина Т.Ю., Петрунько О.В. Представления о собственном будущем студентов России и Украины. Вестник Пермского университета. Философия. Психология. Социология. 2017. Вып. 2. С. 294–303.

3. Левенець А.Є. Психологічні особливості становлення життєвої перспективи в юнацькому віці: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2006. 23 с.

4. Панок В. Г. Психологічні дослідження в умовах війни: проблеми і завдання. Вісник Національної академії педагогічних наук України. 2023. Том 5, вип. 1. С. 1-12.

5. Петрунько О.В. Ціннісна криза особистості в умовах війни. Підтримка психологічного здоров’я особистості в умовах війни: матеріали VI Всеукраїнських психологічних читань «Удосконалення професійної майстерності майбутніх психологів» (21 квітня 2023 р.), м. Умань. 2023. С. 56 – 60.

6. Панок В.Г., Предко В.В. Психологічні особливості посткризового розвитку українців в період війни. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2024. Вип. № 2. С. 137 – 142.

7. Дворник М. С. Психологічне благополуччя особистості під час переходу від війни до миру. Наукові студії із соціальної та політичної психології. 2020. Вип. № 45 (48). С. 79 – 87.

SECTION 8 MEDICAL SCIENCES

УДК 616.85-053.2:615.85

Буряченко В. А.
викладач кафедри спортивної, фізичної та реабілітаційної медицини,
фізичної терапії, ерготерапії.
Харківський національний медичний університет
Буряченко Н. О.
викладач кафедри спортивної, фізичної та реабілітаційної медицини,
фізичної терапії, ерготерапії
Харківський національний медичний університет
Астапова Я. В.
викладач кафедри спортивної, фізичної та реабілітаційної медицини,
фізичної терапії, ерготерапії
Харківський національний медичний університет

ПСИХОНЕВРОЛОГІЧНІ РОЗЛАДИ У ДІТЕЙ: РАННЯ ДІАГНОСТИКА ТА РОЛЬ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Рання діагностика психоневрологічних розладів у дітей є ключовим етапом для забезпечення своєчасної допомоги та запобігання ускладненням. З огляду на зростання поширеності таких станів, впровадження сучасних технологій у медичну практику відкриває нові можливості для ефективного виявлення та корекції порушень.

У контексті психоневрологічних розладів найпоширенішими є розлади аутистичного спектра (РАС), синдром дефіциту уваги з гіперактивністю (СДУГ), тривожні та депресивні стани. Дослідження показують, що раннє втручання сприяє суттєвому покращенню функціонального стану дітей із цими діагнозами [1, с. 45].

Основним інструментом ранньої діагностики є скринінгові методи, зокрема адаптовані опитувальники для батьків, такі як M-CHAT-R для виявлення ризику РАС у віці до трьох років, а також онлайн-опитувальники, такі як SDQ (Strengths and Difficulties Questionnaire), дають змогу виявити поведінкові проблеми вже на початкових етапах розвитку[2, с. 112].

Окрім того, використання інструментальних методів, таких як електроенцефалографія (ЕЕГ), дає змогу ідентифікувати порушення на нейрофізіологічному рівні [3, с. 89].

Сучасні технології, зокрема штучний інтелект та нейромережі, активно інтегруються в медичну практику. Наприклад, мобільні додатки на базі AI дозволяють аналізувати мовленнєву поведінку дитини для виявлення можливих патологій [4, с. 234]. Віртуальна реальність також використовується для терапії, зокрема у дітей із соціофобією та тривожними розладами [5, с. 56].

Іншим важливим напрямком є телемедицина, яка надає можливість отримати доступ до діагностики та терапії у віддалених регіонах [6, с. 78]. Це особливо актуально для раннього втручання в осіб із РАС або іншими неврологічними розладами.

Використання біомаркерів у крові для раннього виявлення таких станів перебуває на стадії активного дослідження. Наприклад, визначення рівня окситоцину та вазопресину може бути перспективним у діагностиці РАС [7, с. 134].

Для подальшого вдосконалення ранньої діагностики необхідно забезпечити навчання фахівців сучасним технологіям, адаптувати міжнародний досвід для локальних потреб і сприяти розробці державних програм підтримки таких дітей [8, с. 93].

Співпраця між медичними установами, освітніми закладами та родинами є важливою складовою для забезпечення комплексного підходу до діагностики та лікування, особливо за умови використання новітніх технологій [9, с. 58].

Окрім інноваційних технологій, значення мають і міждисциплінарні команди, що поєднують медичних фахівців, психологів, педагогів та соціальних працівників. Їх співпраця забезпечує комплексний підхід до ранньої діагностики та терапії [10, с. 134].

Підсумовуючи, важливо підкреслити, що використання сучасних технологій у ранній діагностиці та терапії психоневрологічних розладів не лише полегшує виявлення цих станів, але й сприяє покращенню якості життя дітей та їхніх родин. Майбутні дослідження та розробки мають бути спрямовані на подальше вдосконалення таких технологій та їх ширше впровадження в практику.

Список літератури

1. Іванов П.О., Сучасні аспекти ранньої діагностики психоневрологічних розладів у дітей. Київ: Здоров’я, 2022. – 234 с.

2. Brown L.T., Early screening for autism spectrum disorders: challenges and benefits. Pediatrics, 2020. – 312 p.

3. Schmidt H.J., EEG as a diagnostic tool in child neurodevelopmental disorders. Berlin: Springer, 2019. – 145 p.

4. Wang Y., AI-based applications for early detection of autism spectrum disorder. J. Neural Eng., 2021. – 237 p.

5. Романенко В.О., Віртуальна реальність у терапії дитячих психоневрологічних розладів. Львів: Медицина України, 2020. – 198 с.

6. Johnson T.R., Telemedicine for pediatric neurology: a systematic review. Child Neurology, 2021. – 178 p.

7. Carter C.S., Biomarkers in neurodevelopmental disorders. Nature Reviews, 2022. – 154 p.

8. Коваленко О.І., Державна політика в сфері охорони психічного здоров’я дітей. Київ: Видавництво НАМН, 2023. – 268 с.

9. Андрієнко С.П. Психологічна підтримка сімей дітей із розладами розвитку. Дніпро, 2023. – 200 с.

10. Петренко І.В., Міждисциплінарний підхід у діагностиці дитячих психоневрологічних розладів. Харків: Освіта і Наука, 2021. – 175 с.

УДК 613.21:613.64:355.422

Депутат Ю. М.
к.мед.н., с.н.с.
Начальник науково-дослідного відділу
медичної стандартизації та метрологічного забезпечення
Науково-дослідного інституту проблем військової медицини
Української військово-медичної академії, м. Київ, Україна
Іванько О. М.
д.мед. н., професор
Начальник Науково-дослідного інституту проблем військової медицини
Української військово-медичної академії, м. Київ, Україна
Антомонов М. Ю.
д.б.н., професор
Завідувач лабораторії епідеміології
неінфекційних захворювань та медичної інформатики
ДУ «Інститут громадського здоров’я ім. О. М. Марзєєва
НАМН України», м. Київ, Україна

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ АНКЕТНОГО ОПИТУВАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЩОДО ОЦІНКИ СТАНУ ХАРЧУВАННЯ

Наукові дослідження фактичних енергетичних потреб та обґрунтування адекватного цим потребам харчування військовослужбовців ЗС України було здійснено в межах виконання планової науково-дослідної роботи “Фізіолого-гігієнічне обґрунтування нутрієнтного складу добового раціону харчування військовослужбовців Сил спеціальних операцій”, шифр “СОФАС”.

Дослідження виконувалися під час проведення 9-го кваліфікаційного курсу Сил спеціальних операцій Збройних Сил України (Q-курс) на базі військової частини А2772 у 2019 році.

Було роздано, отримано та оброблено 111 опитувальних анкет.

Враховувалася суб'єктивна оцінка військовослужбовців щодо вдоволеності наданими послугами з організації харчування, якості харчування за Каталогом продуктів у стаціонарних умовах, а також в польових умовах за рахунок індивідуальних раціонів харчування (зручність упаковки та зручність використання всіх складових пайків тощо). Анкета мала самостійні блоки питань: короткі дані про респондента (без порушення анонімності), оцінку задоволеності послугами з організації харчування, оцінка відповідності харчування енерговитратам, оцінка смакових властивостей їжі, пропозиції щодо покращення меню, оцінка щодо перенесення та відкривання індивідуальних пайків, оцінку асортименту страв і продуктів в пайках, оцінку смакових якостей страв і продуктів, дані щодо можливості споживання страв в розігрітому вигляді та порівняльну оцінку вітчизняних пайків.

Провівши узагальнення даних досліджень, отриманих у результаті анкетного опитування курсантів Q-курсу, були встановлені кореляційні зв'язки між відповідями, що були надані ними в анкеті.

Оскільки варіанти відповідей опитувальної анкети для військовослужбовців ССО ЗС України представлені у вигляді бальних оцінок (рангів), визначення сили й напряму кореляційного зв'язку між двома ознаками відповідей описувалася за допомогою непараметричного показника статистичної залежності – коефіцієнта рангової кореляції Спірмена.

Відзначаючи окремі результати кореляційного аналізу, встановлено, що відповідь опитаних військовослужбовців про незадоволення організацією харчуванням на Q-курсі мала статистично достовірний зв'язок з питанням щодо спроможності існуючого харчування компенсувати фізичні навантаження, які мають місце під час проведення Q-курсу *(r_S=0,43; p<0,001)*. При цьому 90% опитаних, які були повністю не задоволені харчуванням, висказали впевненість, що воно не компенсує їх фізичні навантаження, тоді як 62,7% респондентів висловило думку, що харчування на Q-курсі лише частково компенсує їх і тому потребує покращення.

Незадоволеність організацією харчування на Q-курсі корелювала з думкою про асортимент страв в меню на протязі тижня *(r_S=0,39; p<0,001)*. Зокрема, 65,4% інтерв'юйованих, яким повністю не подобалася організація харчування, стверджували, що страви протягом тижня на Q-курсі часто повторювались. Військовослужбовців, які вважали, що страви протягом тижня не повторювалися, були цілком задоволені харчуванням (59,1%). А 51,5% з числа опитаних, кому харчування на Q-курсі могло б бути й кращим, відзначили, що страви іноді повторювались.

Незадоволеність організацією харчування на Q-курсі була також зв'язана з думкою опитаних про доцільність вдосконалення харчування на кваліфікаційному курсі *(r_S=-0,38; p<0,001)*. При цьому 90% опитаних військовослужбовців, які повністю не задоволені харчуванням вважають, що меню страв на Q-курсі потрібно повністю переглянути.

Виникнення у курсантів почуття голоду між прийманнями їжі теж було однією з причин незадоволення організацією харчування на Q-курсі *(r_S=0,21; p=0,03)*. Як відображення цього – 50% повністю незадоволених харчуванням опитаних відмічали у себе наявність постійного відчуття голоду між прийманнями їжі, а 53,9% курсантів, з числа частково не задоволених харчуванням, доволі часто відчували голод.

Суб'єктивна оцінка щодо смачності приготованих страв мала негативний кореляційний зв'язок з питанням доцільності покращення смакових властивостей страв *(r_S=-0,25; p=0,008).* В підтвердження цьому, 90% респондентів, яким часто не подобався смак приготованих страв, вважали, що смакові властивості їжі необхідно покращувати.

Таким чином, встановлені за допомогою непараметричного коефіцієнта рангової кореляції Спірмена взаємозв'язки дозволили виявити статистично значимі закономірності між показниками анкети, що їх характеризують та здійснити більш глибокий аналіз результатів опитування для розроблення рекомендацій щодо покращення організації харчування військовослужбовців на кваліфікаційному курсі Сил спеціальних операцій Збройних Сил України.

УДК 612.3:614.3

Должикова О. В.
д. фарм. д., професор,
професор кафедри медицини,
Херсонський державний університет

ГІГІЄНІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ХАРЧОВИХ ДОПОВНЮВАЧІВ

Здоров'я населення завжди є пріоритетним напрямком будь-якої країни. Важливим на сьогодні є дотримання здорового способу життя, який складає більш як 50% впливу на стан здоров'я. Частиною цього впливу є здорове та раціональне харчування, мета якого полягає у забезпеченні організму необхідними нутрієнтами, складові яких приймають участь у синтезі фізіологічно важливих речовин, що забезпечують належне функціонування організму. Важливим є профілактичне запобігання дефіциту нутрієнтів, пов'язаного з процесом приготування їжі, зберіганням, транспортуванням, особливостями сільського господарства, стресами, неправильним режимом харчування, дієтами тощо. Нестача необхідних речовин призводить до виникнення неінфекційних захворювань серед яких хвороби нервової, серцево-судинної систем, шлунково-кишкового тракту та їх несприятливі наслідки. На сьогодні використання дієтичних добавок (в обігу БАДи) набуває все більшого розповсюдження, що дозволяє задовольнити харчові потреби і також є формою харчової поведінки. Тому, регулюючі органи переглядають законодавство у сфері обігу дієтичних добавок (харчових доповнювачів) з метою оцінювання їх безпеки, ефективності та якості [1].

Харчовий доповнювач – харчовий продукт, який призначений для споживання в невеликих визначених кількостях як доповнення до звичайного раціону, окремо або в комбінації з іншими харчовими продуктами; є концентрованим джерелом вітамінів, мінеральних речовин або інших речовин із поживним чи фізіологічним ефектом; реалізується дозовано, як фасований харчовий продукт, у формі капсул, пастилок, пігулок, саше, ампул із рідинами, пляшок для крапельного дозування чи в інших схожих формах рідин та/або порошків [2]. За даними літератури аналіз складу існуючих дієтичних добавок свідчить, що до найчастіших порушень, негативно впливаючих на здоров'я споживачів, відносять наявність у складі активних фармацевтичних інгредієнтів, дозволених для виготовлення виключно лікарських засобів, невідповідність маркування дієтичних добавок встановленим вимогам, зазначення наявності лікувального ефекту, невідповідність складу існуючим вимогам (відсутність заявлених речовин з поживним або фізіологічним ефектом) тощо [3].

З метою приведення українського законодавства до вимог відповідної Директиви Європейського Союзу та усунення можливості для маніпуляцій – коли ліки продаються під виглядом БАДів, 5 грудня 2024 року у другому читанні Верховна Рада України підтримала «Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення регулювання виробництва та обігу харчових доповнювачів» № 11389 від 01.07.2024 р. [2], який чітко рекомендує перелік, максимальні дози дозволених речовин та дозволить усунути недоліки контролю за виробництвом і обігом харчових доповнювачів.

Отже, гігієнічний контроль за харчовими доповнювачами, які на сьогодні є складовою раціонального харчування, спирається на законодавче регулювання і дозволяє бути впевненими щодо безпечності їх використання.

Список літератури

1. Féart C. Dietary Supplements: Which Place between Food and Drugs? *Nutrients.* 2020. Vol. 12(1), P. 204. URL: https://doi.org/10.3390/nu12010204

2. Проект закону України від 01.07.2024 р. N 11389 Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення регулювання виробництва та обігу харчових доповнювачів. Режим доступу: https://ips.ligazakon.net/document/JI11325I?an=1

3. Верховна Рада України ухвалила у першому читанні законопроєкт, що вдосконалює контроль за БАДами – Режим доступу: http://surl.li/yvpwgi

УДК 615.825:616–001:355.085.5

Купріненко О. В.
аспірантка кафедри терапії та реабілітації,
Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського
Тимрук-Скоропад К. А.
д. н. фіз. вих., професор,
професор кафедри терапії та реабілітації,
Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ КОМПЛЕКСНОЇ ПРОГРАМИ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ В РЕАБІЛІТАЦІЇ КУРСАНТІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ З МЕДІАЛЬНИМ ВЕЛИКОГОМІЛКОВИМ СТРЕС-СИНДРОМОМ

Вступ. Серед численних травм отриманих військовослужбовцями ЗС України як в бойових діях, так і в повсякденній діяльності, великий відсоток складають травми нижніх кінцівок [1, с. 9–11, 2, с. 111–114]. За даними іноземних досліджень, під час навчання та підготовки до виконання службових обов'язків у військовослужбовців, зокрема курсантів, серед травм нижніх кінцівок переважають травми накопичувального та/або хронічного характеру, що зумовлені надмірним фізичним навантаженням. Найчастіше, із зазначених травм, зустрічаються компартмент-синдром, стресовий перелом та медіальний великогомілковий стрес-синдром (МВСС), при цьому частота виникнення МВСС становить від 7,2% до 35% [3, с. 362]. Аналіз результатів досліджень, щодо підходів в реабілітації МВСС у військовослужбовців, зокрема курсантів, різних країн світу, показав відсутність консенсусу щодо підбору засобів фізичної терапії (ФТ) та ефективності програм реабілітації МВСС. На відміну від іноземних дослідників, в Україні увага до вивчення питань профілактики і реабілітації МВСС у військовослужбовців, зокрема курсантів, ЗС України засобами ФТ є недостатньою [4, с. 224–230].

Мета дослідження. Оцінити ефективність програми фізичної терапії в реабілітації військовослужбовців з медіальним великогомілковим стрес-синдромом.

Методи дослідження. У дослідженні прийняли участь 25 курсантів першого курсу навчання з ознаками МВСС середнім віком 18,1±2,1 років. Вони були розподілені на 3 групи: порівняльну, що не зазнала втручань, основну групу 1, учасники якої відвідали освітнє заняття та основну групу 2, де курсанти, окрім освітнього заняття, протягом 6 тижнів проходили комплексну програму ФТ для реабілітації МВСС.

Результати дослідження. Ефективність програми ФТ була підтверджена статистично значущими результатами, зокрема зниженням показників важкості прояву синдрому, за шкалою оцінювання МВСС, у курсантів основної групи 2 (на 72%), зменшенням у них рівня інтенсивності болю в стані спокою (на 87,5%, у порівнянні з первинним обстеженням) та під час фізичних навантажень (на 55,9%), покращенням показників сили м'язів нижніх кінцівок і результатів Y-баланс-тесту.

Показники критеріїв оцінювання ефективності запропонованих втручань, в основній групі 1, поступалися за рівнем приросту або зменшення основній групі 2, але переважали значення порівняльної групи.

Висновки. Результати дослідження підтвердили, що окреме застосування освітнього компоненту має обмежену ефективність в реабілітації курсантів з МВСС, тоді як запропонована комплексна програми фізичної терапії, в поєднанні з освітнім компонентом, сприяють досягненню значних клінічних результатів у відновленні військовослужбовців із синдромом.

Список літератури

1. Аналіз травматизму серед військовослужбовців Збройних Сил України в умовах повсякденної діяльності та зоні збройного конфлікту протягом останніх років / Галушка А. М., Халік С.В., Швець А.В., Ричка О.В. Військова медицина України. 2019. Т. 19, № 2. С. 5–16.

2. Прогностична оцінка потреби у медичний реабілітації військовослужбовців Збройних Сил України на основі даних структури їх бойової травми / Швець А. В., Горішна О. В.,

Депутат Ю. М., Ричка О. В., Жалдак А.Ю., Ких А.Ю. Український військово-медичний журнал. 2022. Т. 3, № 3. С. 110–117. DOI:10.46847/ujmm.2022.3(3)-110

3. Hamstra-Wright K. L, Huxel Bliven K. C, Bay C. Risk factors for medial tibial stress syndrome in physically active individuals such as runners and military personnel: a systematic review and meta-analysis. Br J Sports Med. 2015. № 49(6). P. 362–9. doi: 10.1136/bjsports-2014-093462

4. Купріненко О. В., Тимрук-Скоропад К.А. Реабілітація і профілактика медіального великогомілкового стрес-синдрому у військовослужбовців. Art of Medicine. 2023. № 2(26). С. 224–234. DOI: 10.21802/artm.2023.2.26.224

УДК 61:340.63

Козерацька О. А.
доктор медичних наук, головний судово-психіатричний експерт
Центру судових експертиз, провідний науковий співробітник
відділу наукових досліджень судово-психіатричної експертизи
ДУ «Інститут судової психіатрії МОЗ України», м. Київ, Україна
Олійник О. П.
доктор медичних наук, ст.науковий співробітник,
заступник генерального директора з наукової роботи та освітньої діяльності,
головний судово-психіатричний експерт Центру судових експертиз
ДУ «Інститут судової психіатрії МОЗ України», м. Київ, Україна
Адаменко М. В.
судово-психіатричний експерт Центру судових експертиз
ДУ «Інститут судової психіатрії МОЗ України», м. Київ, Україна

СУДОВО-ПСИХІАТРИЧНА ОЦІНКА ПСИХІЧНИХ ПОРУШЕНЬ У ПОТЕРПІЛИХ ОСІБ ВНАСЛІДОК СЕКСУАЛЬНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ЗЛОЧИНІВ

Обґрунтування вибору теми дослідження. В Україні та світі спостерігається невтішна тенденція до зростання злочинності на сексуальному підґрунті. Останнє підтверджується тими обставинами, що за опублікованими даними тільки кількість зафіксованих сексуальних деліктів зросла за період 2012-2022 рр. удвічі [1-3]. Сексуальне насильство полягає в спричиненні потерпілим не тільки фізичного, але й психічного страждання. Згідно з дослідженнями науковців [4-8] в переважної більшості жертв сексуального насильства розвиваються розлади адаптації та посттравматичний стресовий розлад [9-11].

Намагання на державному рівні нівелювати вплив негативних факторів знайшло своє відображення в Міжгалузевій комплексній програмі «Здоров’я нації – стратегія розвитку охорони здоров’я на 2016-2030роки». У розділі «Розробка плану дій в області психічного здоров’я» серед пріоритетних стратегічних програм зазначені профілактичні заходи з попередження насильства щодо жінок і дітей.

Результати дослідження та їх обговорення.

Дослідження ґрунтувалося на аналізі суцільної вибірки з підекспертних, які перебували на СПЕ в ДУ «Інститут судової психіатрії МОЗ України» з 2017 р. по 2022 р. (протягом 5 років). Усього було вивчено 130 потерпілих (100 дівчат, 30- хлопчиків): 98 осіб до 14 років (73 дівчат, 25 хлопчиків), 32 – 14-18років (27 і 5 відповідно).

Таблиця 1

Розподіл вибірки за видом експертизи

СПЕ	n	%
Судово-психіатричні	33	25,4
Комплексні	97	74,6
Всього	130	100,0

Серед експертиз за видом переважали комплексні судово-психолого-психіатричні експертизи (74,6%) над судово-психіатричними (25,4%)

Таблиця 2

Розподіл підекспертних за віком

Вік	n	%
Малолітні (до 14 років)	98	75,4
Неповнолітні (14-18 років)	32	24,6
Всього	130	100

Серед підекспертних переважна частина – малолітні (75,4%), неповнолітніх – 24,6.

Таблиця 3

Розподіл підекспертних за статтю

Стать	n	%
Чоловіча	30	23,1
Жіноча	100	76,9
Всього	130	100

Серед досліджених переважали особи жіночої статі - 76,9% (100 спостережень), чоловічої – 23,1 (30 спостережень).

Таблиця 4

Розподіл підекспертних за структурою кримінальних правопорушень, вчинених щодо них

Кримінальне правопорушення	n	%
Проти статевої свободи та статевої недоторканості особи	114	87,69
Інші	16	12,31
Всього	130	100

Серед кримінальних правопорушень переважна кількість була вчинена проти статевої свободи та статевої недоторканості особи – 114 (87,69%), інші – 16 (12,31%).

Таблиця 5

Розподіл підекспертних за статтями Кримінального кодексу України

Стаття ККУ	n	%
120	2	1,5
122	1	0,8
126	12	9,2
152	39	30,0
153	8	6,2
155	11	8,5
156	54	41,5
186	1	0,8
301-1	2	1,5
Всього	130	100

Найбільше потерпілих за статтею 156 ККУ – розбещення неповнолітніх 54 (41,5%) та за статтею 152 ККУ – зґвалтування, 39 (30%); серед злочинів що не є кримінальними правопорушеннями проти статевої свободи та статевої недоторканості особи найбільша частка за статтею 126 – домашнє насильство 12 (9,2%). За статтею 155 ККУ – вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку, 11 (8,5%); стаття 153 – сексуальне насильство – 8 (6,2%); стаття 301 - одержання доступу до дитячої порнографії (зберігання, ввезення, придбання тощо), 2 (1,5%); стаття 120 - доведення особи до самогубства, 2 (1,5%); стаття 122 - умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження, 1 (0,8%); стаття 186 – грабіж, 1 (0,8%).

Основна частина потерпілих були здоровими (105; 80,7 %). Розумова відсталість легкого ступеня (F70) спостерігалася в 9 (6,9 %) осіб, розумова відсталість помірного ступеня (F71) – 2 (1,5%); органічне ураження головного мозку 2 (1,5%); легкий когнітивний розлад (F06.7) - 1 (0,8%); шизофренія (F20) - 1 (0,8%)(табл. 6).

Розлад адаптації спостерігався в7 (5,4 %) осіб, посттравматичний стресовий розлад – 3 (2,3 %).

Таблиця 6

Розподіл підекспертних за психіатричним діагнозом на момент проведення СПЕ

Діагноз	n	%
Легка розумова відсталість (F70)	9	6,9
Помірна розумова відсталість (F71)	2	1,5
Легкий когнітивний розлад (F06.7)	1	0,8
Органічне ураження ГМ	2	1,5
Шизофренія (F20)	1	0,8
Посттравматичний стресовий розлад (F43.1)	3	2,3
Розлад адаптації (F43.2)	7	5,4
Психічно здорові	105	80,7
Усього	130	100

Висновки: З аналізу даних проведеного наукового дослідження випливає, що при проведенні СПЕ відносно потерпілих найбільша кількість випадків спостерігалася внаслідок сексуальних кримінальних правопорушень за статтею 156 ККУ – розбещення неповнолітніх 41,5% та за статтею 152 ККУ – зґвалтування, 30% досліджених. Серед досліджених переважали особи жіночої статі - 76,9%. Внаслідок вчинених кримінальних дій у потерпілих спостерігалися психічні розлади: Розлад адаптації в 5,4 % випадків, посттравматичний стресовий розлад в 2,3 % випадках, які знаходилися в прямому причинно-наслідковому зв'язку з вчиненим відносно них кримінальним правопорушенням.

Список літератури

1. Шум СС. Стан насильницької злочинності в Україні. Право та держ. упр. 2021;(1):116-24. doi https://doi.org/10.32840/pdu.2021.1.18.

2. Шум С. С. Питання жертв насильницьких злочинів в Україні // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. — 2021. — № 2. — С. 71–76. DOI. Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International(Республіка Польща).

3. Особливості проведення комплексних судових психолого-психіатричних експертиз жінок у кримінальному процесі / Ревенок О.А., Олійник О.П., Радзевілова О.В. // Психологічний часопис. 2018. – Том 4, №9. С. 80-94. DOI. PSYCHOLOGICAL JOURNAL

4. Carlsson AC, Owen U, Rajan G. Sexual violence, mental health, and suicidality-Results from a survey in cooperation with idea-driven organizations and their social media platform followers. Health Sci Rep. 2022 Dec 2;6(1):e973. doi: 10.1002/hsr2.973.

5. Dworkin ER, Jaffe AE, Bedard-Gilligan M, Fitzpatrick S. PTSD in the year following sexual assault: A Meta-Analysis of Prospective Studies. Trauma Violence Abuse. 2023 Apr;24(2):497-514. doi: 10.1177/15248380211032213.

6. Напреєнко ОК, Марценковський ДІ. Депресії при посттравматичному стресовому розладі у дітей та підлітків. Нейропews: психоневрологія та нейропсихіатрія. 2019;(2):20-8.

7. Кожина ГМ, Зеленська КО, Краськовська ТЮ, Кожин МІ. Комплексний підхід в терапії розладів адаптації. Укр. вісн. психоневрології. 2020;28(4):34-39. doi: https://doi.org/10.36927/2079-0325-V28-is4-2020-6.

8. Honda T, Wynter K, Yokota J, Tran T, Ujiie Y, Niwa M, et al. Sexual violence as a key contributor to poor mental health among japanese women subjected to intimate partner violence. J Womens Health (Larchmt). 2018 May;27(5):716-23. doi: 10.1089/jwh.2016.6276.

9. Марута НО. Оцінка стресостійкості та індивідуально-психологічних особливостей у хворих на рекурентні депресивні розлади. Укр. вісн. психоневрології. 2022;30(3):70-1.

10. Маркова МВ, Кочарян ГС, Авраменко АІ. Вплив воєнних дій на психічне і сексуальне здоров'я населення Україні/ Укр/ вісн/ психоневрології. 2022;20, (3):64. doi: https://doi.org/10.36927/2079-0325-V30-is3-2022-57.

11. Козерацька ОА. Дослідження та аналіз наукових підходів до вирішення проблеми профілактики скоєння правопорушень на сексуальному підґрунті. Псих. здоров'я. 2015;(1-2):57-60.

Науменко Л. Ю.[1], Мурашко А. К.[2], Маметьев А. О.[1]
[1]Дніпровський державний медичний університет
[2] КП «Криворізька міська клінічна лікарня № 2» КМР

РЕЗУЛЬТАТИ РЕТРОСПЕКТИВНОГО АНАЛІЗУ ЛІКУВАННЯ ПЕРЕЛОМІВ ПЕРШОЇ П'ЯСТНОЇ КІСТКИ

Перший палець кисті відіграє надважливу роль в забезпеченні повноцінної функції кисті.

Частота пошкоджень суглобів першого пальця в структурі травм кисті досягає 32%. За даними переломи першої п'ясної кістки в структурі переломів кісток п'ястка досягають 25 відсотків[1].

В основі всіх способів лікування були анатомо-функціональні характеристики структуровані в класифікаціях. Лікування переломів 1 п'ясної кістки удосконалювалося і набувало зміст з приходом нових технологій. Так консервативне лікування гіпсовою іммобілізацією з давніх часів і до тепер широко використовується як основний спосіб фіксації переломів [2].

Нами проведено ретроспективний аналіз лікування переломів першої п'ясної кістки кисті за матеріалами Криворізької міської клінічної лікарні №2 за період 2021-2023 років. До групи спостережень потрапили 43 травмованих, 28 чоловічої статі і 15 жінок. За віковим складом все постраждалі працездатного віку від 20 до 60 років. Механізм травмування пов'язаний з падінням на руку та пораненнями.

Зведені дані пошкоджень І п'ястної кістки та способів їх лікування

Способи лікування	Види переломів І п'ястної кістки					
	Беннета	Роланда	Основа	Діафіз	Дефекти	Всього
З\репозиція гіпсова іммобілізація	2	1	7	3	-	13
З\репозиція фіксація дротами	6	2	1	2	-	11
В\репозиція фіксація дротами	2	2	2	-	-	6
Остеосинтез апаратами	2	2	-	2	2	8
МОС пластинами	1	-	1	1	2	5
Всього	13	7	11	8	4	43

Джерело: матеріали Криворізької міської клінічної лікарні № 2

Згідно з даними, представленими в таблиці, більш частими виявилися переломи Бенетта і основи І п'ястної кістки (13 і 11 відповідно). Переломи Роланда, діафізарні переломи і дефекти зустрічалися дещо рідше.

В лікувальній тактиці перевагу надавали консервативному методу – 24, проти 19 – хірургічному лікуванню. Серед способів фіксації переломів традиційно переважає гіпсова іммобілізація. Фіксація переломів апаратами зовнішньої фіксації і міні-пластинами не набули широкого використання і склали 8 і 5 випадків відповідно.

Вибіркова оцінка найближчих і віддалених результатів від 3 місяців до 1 року і більше за даними анкетування показала позитивні результати. Разом з цим, і серед пацієнтів, що лікувалися хірургічними способами лікування і консервативними, частина пацієнтів відмічала помірний больовий синдром, обмеження рухомості та зниження сили першого пальця.

Висновки.

1. Переломи першої п’ясної кістки з внутрішньосуглобовою та білясуглобовою локалізацією є актуальною обговорюваною в літературі проблемою яка не має повного вирішення в зв’язку з існуванням ускладнень і функціональних порушень в післятравматичному періоді.

2. Широкий спектр консервативних і хірургічних способів лікування переломів основи 1 пальця кисті які використовуються в сучасній клінічній практиці створює необхідність чіткого визначення показань для їх використання та віддання переваги методам на які забезпечують стабільну фіксацію уламків та ранню функцію.

3. Ретроспективний аналіз лікування переломів першої п’ясної кістки за матеріалами клінік показує більш виражену тенденцію використання консервативних способів лікування, застосування фіксації фрагментів дротами Кіршнера і досить обмежене проведення остеосинтезу апаратами зовнішньої фіксації і міні пластинами.

Список літератури

1. Науменко Л.Ю, Іпатов А.В, Зуб Т.О, Маметьєв А.О. Стан інвалідності внаслідок травм верхньої кінцівки в Україні у 2017 році. Травма. 2018; 19(4):9-14. DOI: 10.22141/1608-1706.4.19.2018.142100.

Naumenko L.Iu, Ipatov A.V, Zub T.O, Mametiev A.O. Disability status due to upper extremity injuries in Ukraine in 2017. Travma. 2018; 19(4):9-14. [in Ukrainian]. DOI: 10.22141/1608-1706.4.19.2018.142100.

2. Maslow J. I., Gaston R. G. Metacarpal Fractures. Skeletal Trauma of the Upper Extremity 2022. P. 572–585. DOI: 10.1016/b978-0-323-76180-2.00074-x

УДК 616.936:616.928.8]-07:578.833.2

Палатна Л. О.
к. м. н., доцент, доцент кафедри дитячих інфекційних хвороб
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця
Баженов Є. С.
студент 6 курсу
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця

АРБОВІРУСНІ ІНФЕКЦІЇ В УКРАЇНІ

Арбовірусні інфекції викликаються вірусами і поширюються через укуси інфікованих членистоногих (комарів, кліщів, піскових мух, мошок), тому ці віруси називають arthropod-borne viruses(“віруси, що передаються членистоногими”). Відомо понад 100 типів арбовірусів, які спричинюють захворювання у людини. Більшість арбовірусів підтримують цикли передачі між птахами або дрібними ссавцями та членистоногими. При цьому деякі арбовіруси можуть передаватись і від людини до людини (антропонози) [2].

Арбовірусні захворювання є актуальною проблемою сучасної медицини. ВООЗ в 2024 році оновила список найнебезпечніших вірусів і бактерій, які потенційно можуть спричинити наступну пандемію, серед них вірус гарячки денге, що є представником арбовірусів та є найчастішою причиною гарячки у мандрівників, які повертаються з країн з тропічним та субтропічним кліматом [4]. До Переліку особливо небезпечних інфекційних хвороб належать такі як Жовта гарячка, гарячка денге, гарячка Чикунгунья, гарячка Долини Ріфт, Західного Нілу, енцефаліти Каліфорнійський та Сент-Луїс, що спричинені арбовірусами [5].

Для України актуальним арбовірусним захворюванням є гарячка Західного Нілу(ГЗН), оскільки на території країни є природні осередки збудника.

В Україні вірус гарячки Західного Нілу віднесений до 1 групи особливо небезпечних і за Міжнародними стандартами ВООЗ належить до IV групи ризику. У 2011-2013 роках в Україні

було зареєстровано 46 випадків цього захворювання. Найбільший спалах гарячки Західного Нілу відбувався в Україні у 2018 році. У 2021 році в Україні було зареєстровано 5 випадків цього захворювання, до природних осередків гарячки Західного Нілу в Україні належали території Північно-Західного Причорномор'я. Як зазначив Головний санітарний лікар МОЗ України Ігор Кузін(2024), захворювання на гарячку Західного Нілу раніше зустрічалося лише на території Криму і дуже рідко на території Одеської та Херсонської областей, тепер може поширюватися на Центральну частину України. На сьогоднішній день є випадки в Полтавській області, Київській області і м.Києву [3]. В Україні з початку серпня цього року зареєстрований 41 лабораторно-підтверджений випадок захворювання на гарячку Західного Нілу, а з початку 2024 року — 88 випадків. У літній період хворобу діагностували у 20 пацієнтів в Києві та Київській області, і 1 випадок зареєстровано в Полтавській області. На сьогодні в Україні в 2024 році зареєстровано 11 летальних випадків [1].

Арбовірусні інфекції мають вищу летальність порівняно з гострими респіраторними вірусами. Так, наприклад, летальність при ГЗН становить 2-14%, в той час як летальність на COVID-19 загалом складає 2,5% [1]. Це пов'язано з виникненням важких форм та ускладнень, відсутністю етіотропного лікування, специфічної профілактики та досвіду медичного персоналу країн, де раніше ці захворювання не були поширені.

Арбовірусні захворювання, незважаючи на різноманітні прояви, мають деякі спільні особливості. Так, більшість випадків інфекцій має субклінічний перебіг. Клінічно зазвичай виникає один із трьох основних синдромів: системна фебрильна гарячка, нейроінвазивна хвороба, геморагічна гарячка. Фебрильна гарячка, часто супроводжується головним болем, артралгією, міалгією та різноманітними елементами висипу. Деякі віруси можуть зумовлювати більш характерні клінічні прояви, такі як сильний біль у суглобах (при захворюванні на гарячку чикунгунья) або жовтяницю (при захворюванні на жовту гарячку). Іноді втомлюваність, нездужання і загальна слабкість можуть зберігатися кілька тижнів після первинної інфекції. Багато арбовірусів спричинюють нейроінвазивні захворювання, у тому числі асептичний менінгіт, енцефаліт або гострий млявий параліч. Геморагічна гарячка при арбовірусній хворобі зазвичай характеризується продромальним періодом, подібним до системної фебрильної гарячки, із наступною появою неврологічної симптоматики. Специфічні ознаки залежать від типу вірусу та клінічних симптомів (блювання, лімфаденопатія, зміни психічного стану, судоми або неврологічні розлади). Геморагічні прояви спостерігаються при захворюваннях на гарячку денге або жовту гарячку. Клінічно проявляються зовнішні ознаки крововиливу (петехії, екхімози, кровотечі з носа та ясен, гематемезис, мелена) і розвиток септичного шоку (зменшення периферичного кровотоку, азотемія, тахікардія, артеріальна гіпотензія)[2].

Висновок. Комарині трансмісивні інфекції є актуальною проблемою в Україні.На сьогодні не існує ефективних противірусних препаратів проти гарячки Західного Нілу, лихоманки денге та інших деяких арбовірусних інфекцій.

Список літератури

1. ЦГЗ(Центр громадського здоров'я) МОЗ України "Епідемічна ситуація щодо захворюваності на лихоманку Західного Нілу в Україні" 3.09.2024

2. Red Book Atlas of Pediatric Infectious Diseases / Керол Дж. Бейкер; переклад 3-го англ. видання. К.: ВСВ «Медицина», 2019. – 666-669 стор.

3. Інтерв'ю Головного санітарного лікаря МОЗ України Ігоря Кузіна "Українській Правді.Життя." 6.09.2024

4. WHO. Pathogens prioritization: a scientific framework for epidemic and pandemic research preparedness – https://www.who.int

5. Наказ МОЗ України від 09 жовтня 2024 року № 1724"Про затвердження Переліку особливо небезпечних інфекційних хвороб"

УДК 340.63:616.89

Радзевілова О. В. [1],
Олійник О. П. [2],
Каніщев А. В. [3]
[1] кандидат психологічних наук, провідний науковий співробітник
відділу наукових досліджень судово-психіатричної експертизи,
завідувач відділу судово-психологічної експертизи
Центру судових експертиз ДУ «Інститут судової психіатрії
Міністерства охорони здоров'я України»
[2] доктор медичних наук, старший науковий співробітник,
заступник генерального директора з наукової роботи та освітньої діяльності
ДУ «Інститут судової психіатрії Міністерства охорони здоров'я України»
[3] кандидат медичних наук, в. о. завідувача відділу
наукових досліджень судово-психіатричної експертизи
ДУ «Інститут судової психіатрії Міністерства охорони здоров'я України»

ПОТЕРПІЛІ ЯК ОБ'ЄКТ КОМПЛЕКСНОЇ СУДОВОЇ ПСИХОЛОГО-ПСИХІАТРИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Потерпілим у кримінальному провадженні відповідно до чинного законодавства визнається фізична особа, якій правопорушенням завдано шкоди (стаття 55 Кримінального процесуального кодексу України [1]); такого процесуального статусу особа набуває незалежно від категорії злочину. Відповідно набуття статусу потерпілого визначає коло прав, якими наділяється особа, та окреслює її правові відносини в рамках розслідування кримінального правопорушення. Цей статус визначає і коло експертних завдань при проведенні судово-психіатричної та судово-психологічної експертизи, та часом спричиняє певні труднощі в експертній практиці.

В ході проведення планової науково-дослідної роботи «Судово-психіатрична оцінка психічних розладів у потерпілих від воєнних злочинів» було проаналізовано 671 експертний висновок щодо потерпілих у кримінальному провадженні з різних регіонів України (судово-психіатричні, судово-психологічні та комплексні судові психолого-психіатричні експертизи). Загальна вибірка включала в себе потерпілих у різних категоріях кримінальних правопорушень, в тому числі у новій для експертної практики категорії — воєнні злочини (стаття 438 Кримінального кодексу України [2].

Експертизи були призначені переважно в рамках розгляду проваджень щодо домашнього насильства та сексуального насильства (відповідно 47% та 28%).

Потерпілі, яким призначали судову експертизу, в переважній більшості були повнолітніми особами (65%), жіночої статті (74%).

Судово-психіатричні та судово-психологічні експертні завдання стосовно потерпілого у кримінальному провадженні істотно відрізняються, не перетинаються між собою і не можуть замінювати одне одного.

До завдань судово-психіатричного експерта належить визначення психічного стану особи та наявності причинно-наслідкового зв'язку психічного розладу (за його наявності) з обставинами, які досліджуються у провадженні.

За результатами первинної обробки даних висновків судово-психіатричної експертизи, більшість підекспертних визнавались психічно здоровими (53%). У випадках діагностики психічних розладів типовим були розлади психогенного походження (гостра реакція на стрес, розлад адаптації та посттравматичний стресовий розлад, усього — 31%).

Орієнтуючись на перелік питань, які пропонуються в Науково-методичних рекомендаціях з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень [3], судово-психологічна експертиза може визначати обставини, які досліджуються у кримінальному провадженні, як психотравмуючі, та встановлювати їх негативний вплив на соціальне функціонування особи (погіршення якості життя, психологічні страждання). На додаток,

судово-психологічна експертиза потерпілих осіб, які не досягли повноліття, може визначати здатність розуміти характер дій, які вчинялись по відношенню до особи, та її здатність чинити їм психологічний опір.

Натомість до компетенції експертів помилково включають, наприклад, вирішення певного кола юридичних питань (встановлення безпорадного стану, оцінка правдивості показань тощо). Подекуди в матеріалах кримінального провадження взагалі немає опису та деталей ситуації правопорушення (найчастіше це стосується малолітніх потерпілих у провадженнях щодо сексуального насильства).

Порушення предметності судової експертизи призводить до порушення експертами меж своєї компетенції та помилкових експертних рішень.

Список літератури

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651 – VI (зі змін. та допов.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення 29.11.2024).

2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 №2341-III (зі змін. Та допов.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення 29.11.2024).

3. Наказ Міністерства юстиції України 08.10.1998 №53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України 26.12.2012 №1950/5). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text (дата звернення 29.11.2024).

УДК 616.62-008.22:616.341-07

Угаров В. Ю., д.мед.н. П. В. Чабанов, к.мед.н. Севастьянова Н. А.
ДУ «Інститут урології ім. акад. О. Ф. Возіанова НАМН України», м. Київ

РОЛЬ ЕЛЕКТРОМІОГРАФІЇ В ДІАГНОСТИЦІ ТА ЛІКУВАННІ ХВОРИХ ГІПЕРАКТИВНИМ СЕЧОВИМ МІХУРОМ З ГІПЕРКІНЕТИЧНИМ ТОНУСОМ ДЕТРУЗОРА ТА ДИСТАЛЬНОГО ВІДДІЛУ ТОВСТОЇ КИШКИ

Нейрогенні розлади сечовипускання - це один з урологічних синдромів, обумовлений порушенням іннервації сечового міхура. В той же час при ушкодженні інерваційних механізмів сечового міхура в патологічний процес досить часто залучається і товстий кишечник, оскільки іннервація обох органів має багато спільного і походить практично з одних і тих же сегментів спинного мозку. Поєднання нейрогенної дисфункції сечового міхура і товстого кишечника посилює тяжкість стану хворих і в якійсь мірі взаємообумовлює несприятливий вплив одного органу на інший. До теперішнього часу поєднаним дисфункціям не надавалося належної уваги ні в теоретичному, ні в практичному аспектах. Усе це вказує на актуальність проблеми і необхідність розробки методів одночасного їх лікування [1, с. 124; 2, с. 387; 3, с. 61].

Мета дослідження.

Підвищення ефективності лікування хворих гіперактивним сечовим міхуром з гіперкінетичним тонусом детрузора та дистального відділу товстої кишки.

Матеріали та методи.

Комплексна діагностика та лікування проведено 70 хворим гіперактивним сечовим міхуром з гіперкінетичним тонусом детрузора та дистального відділу товстої кишки. З них 33 чоловіки, середній вік яких склав 42,7±2,2 років та 37 жінок, середній вік яких склав 44,5±2,3 років.

Усім хворим з метою діагностики та контролю ефективності лікування до початку та після лікування проводилась електроміографія (ЄМГ) сечового міхура та дистального відділу товстої кишки та їх сфінктерного апарату. Консервативна терапія включала проведення електростимуляції за гальмівною методикою.

Результати дослідження та їх обговорення.

Електроміографічне дослідження м'язових структур сечового міхура та товстої кишки у чоловіків до лікування дало наступне середнє значення різниці біопотенціалів: детрузора 47,8±2,3 мкВ, стінки товстої кишки 65,2 ± 2,8 мкВ, на внутрішньому сфінктері сечового міхура

43,7 ± 2,2 мкВ, на зовнішньому сфінктері 64,6 ±2,4 мкВ. При оцінці сфінктерного апарата товстої кишки ми спостерігали на внутрішньому сфінктері 65,4 ± 2,6 мкВ, а на зовнішньому сфінктері 89,8 ± 3,9 мкВ.

Різниця біопотенціалів м'язових структур сечового міхура та товстої кишки після лікування склала детрузора 38,2±1,9 мкВ, де покращення склало 25,1%(p<0,01), стінки товстої кишки 60,8±2,1 мкВ, 7,2%, (p<0,001), на внутрішньому сфінктері сечового міхура 34,7±1,9 мкВ, 25,9%, (p<0,01), на зовнішньому сфінктері 59,3±1,1 мкВ, 8,3%, (p<0,001). При оцінці сфінктерного апарата товстої кишки ми спостерігали на внутрішньому сфінктері 58,4±2,3 мкВ, 12%, (p<0,001), а на зовнішньому сфінктері 78,7±2,4 мкВ, 4,1%, (p<0,05) відповідно.

Обстежуючи м'язові структури сечового міхура та товстої кишки у жінок до лікування за допомогою ЕМГ визначили середнє значення різниці біопотенціалів детрузора 49,1 ± 2,9 мкВ, стінки товстої кишки 62,5 ± 2,1 мкВ, на внутрішньому сфінктері сечового міхура 44,2 ± 2,4 мкВ, на зовнішньому сфінктері 63,1 ± 2,7 мкВ. При оцінки сфінктерного апарата товстої кишки ми спостерігали на внутрішньому сфінктері 55,3 ± 1,5 мкВ, а на зовнішньому сфінктері 71,2 ± 2,8 мкВ.

По завершенню лікування хворих цієї групи відмічалось значне покращення результатів ЕМГ. Різниця біопотенціалів м'язових структур сечового міхура та товстої кишки склала: детрузора 34,7±1,2 мкВ, де покращення склало 41,5%, (p<0,001), стінки товстої кишки 55,6±2,1 мкВ, 12,4%, (p<0,05), на внутрішньому сфінктері сечового міхура 31,4±1,7 мкВ, 40,8%, (p<0,001), на зовнішньому сфінктері 45,8±2,5 мкВ, 37,8%, (p<0,001). При оцінці сфінктерного апарата товстої кишки ми спостерігали на внутрішньому сфінктері 49,2±2,1 мкВ, 12,4%, (p<0,05), а на зовнішньому сфінктері 64,1±2,1 мкВ, 11%, (p<0,05) відповідно.

Висновки.

1. Електроміографія відображає функціональний стан нижніх сечовивідних шляхів та дистальних відділів товстої кишки у хворих гіперактивним сечовим міхуром з гіперкінетичним тонусом детрузора та дистального відділу товстої кишки, є об'єктивним критерієм для діагностики та оцінювання ефективності лікування.

2. Лікування хворих з гіперактивним сечовим міхуром з гіперкінетичним тонусом детрузора та дистального відділу товстої кишки за допомогою електростимуляції по гальмівній методики є ефективним, що підтверджується електроміографічним контролем.

Список літератури

1. Abrams P., Cardozo L., Wagg A., Wein A., editors. Incontinence, 6th ed. Bristol: International Continence Society, 2017. P.124-129.

2. Thuroff J.W., Abrams P., Andersson K.E., Artibani W., et al. EAU guidelines on urinary incontinence. Eur Urol. 2011. №59. P.387-400.

3. Coyne K.S., Cash B., Kopp Z., et al. The prevalence of chronic constipation and faecal ncontinence among men and women with symptoms of overactive bladder. BJU Int, 2011. №107. P.61-67.

УДК 616-001:355.5

Шевченко Т. О.
кандидат медичних наук,
науковий співробітник відділу мікрохірургії вуха та отонейрохірургії
ДУ «Інститут отоларингології ім. проф. О. С. Коломійченка НАМН України»

ДІАГНОСТИКА ТА ЛІКУВАННЯ БОЙОВИХ ТРАВМ УХА

Травми, спричинені вибухом, мають велику питому вагу у сучасному збройному конфлікті в Україні у 2022-2024 рр., становлячи від 25 до 75 всіх бойових травм та поранень. На травми ЛОР-органів припадає близько 4-5%. У загальній структурі поранень ЛОР-органів переважають пошкодження носа та приносових пазух. Частка поранень вуха і соскоподібного відростка, як і поранень шиї, сягає 12-13%. При цьому завжди переважають глибокі поранення порівняно з

поверхневими. Частим проявом сучасних бойових вогнепальних поранень ЛОР-органів є поєднане ураження як сусідніх анатомічних областей, а й віддалених частин тіла.

Метою нашої роботи у 2022-2024 рр. було вивчити особливості ураження вуха, отриманого внаслідок мінно-вибухової травми військового часу та провести аналіз функціональних результатів реконструктивних операцій у різні терміни після хірургічного лікування.

Нами було обстежено 105 пацієнтів з центральними перфораціями барабанної перетинки, отриманими внаслідок мінно-вибухової травми під час проведення бойових дій, що були направлені з воєнних шпиталів та частин до відділу мікрохірургії вуха ДУ «Інститут отоларингології ім. проф. О.С.Коломійченка НАМНУ». Всі вони отримували хірургічне лікування з метою реконструкції звукопровідного апарату середнього вуха.

За даними отомікроскопії та КТ скроневих кісток у пацієнтів з центральними перфораціями барабанної перетинки спостерігалося декілька варіантів архітектоніки зовнішнього слухового проходу. В залежності від анатомічної будови хворі розподілені на групи.

1 група – пацієнти з зовнішнім слуховим проходом (ЗСП) у вигляді пісочного годинника з передньою стінкою, що виступає у слуховий прохід (29 хворих);

2 група – пацієнти з конічною формою ЗСП зі звуженням просвіту у ділянці кісткового барабанного кільця (20 хворих);

3 група – пацієнти з циліндричним ЗСП, рівномірного розміру протягом від входу у ЗСП до барабанної перетинки (56 пацієнтів).

Всі хворі були прооперовані у відділі мікрохірургії вуха та отонейрохірургії. Пацієнтам проводилися тимпанопластика завушним чи ендомеатальним доступом. Деяким пацієнтам проводилася осикулопластика з метою відновлення кісточкового апарату середнього вуха одномоментно чи відстрочено (у термін від 6 до 9 місяців проводився другий етап). При двобічних перфораціях барабанних перетинок на другому вусі проводилося нехірургічне закриття перфорації (при малих дефектах та невеликих термінах від поранення) або відстрочена тимпанопластика через 6 міс. після першого вуха. У пацієнтів з запальними змінами середнього вуха та гноєтечі попередньо проводилася протизапальна терапія, втому числі антибактеріальна. Пацієнтам 1 та 2 групи під час тимпанопластики виконувалася меатопластика зі створенням циліндричної форми зовнішнього слухового проходу з метою покращення обзору неотимпанального лоскуту.

При спостереженні за хворими з центральними перфораціями барабанної перетинки, отриманими внаслідок мінно-вибухової травми військового часу, у віддаленому періоді після проведеного слухопокращуючого хірургічного лікування відмічалася епітелізація неотимпанальної мембрани протягом 3-4 місяців, зовнішній слуховий прохід без тенденції до стенозування, тобто отримані задовільні анатомічні результати. Відмічався низький показник післяопераційних ускладнень у вигляді вторинних перфорацій барабанної перетинки.

Функціональні результати у пацієнтів різних груп (1, 2 та 3) у періоді 6-12 та 12-18 після хірургічного лікування показують достовірне ($p<0,05$) поліпшення слухової функції з боку звукопровідного апарату, про що свідчило достовірне зниження порогів повітряно-проведених звуків. Встановлено, що функціональні результати у різні післяопераційні періоди спостереження не залежили від вихідної будови зовнішнього слухового проходу.

Отже, проведене слухопокращуюче хірургічне лікування мало задовільні анатомічні та функціональні результати на різних етапах післяопераційних спостережень, відновлювало працездатність та боєздатність пацієнтів у стислі терміни.

SECTION 9 PHARMACEUTICAL SCIENCES

УДК 582.923.1: 615.451.16:615.015.35:615.322:54.061/.062

Олефіренко А. О., Кисличенко В. С., Іосипенко О. О.
кафедра фармакогнозії та нутриціології
Національного фармацевтичного університету, м. Харків, Україна

ГОСТРА ТОКСИЧНІСТЬ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОЛЬНИХ СПОЛУК ГУСТОГО ЕКСТРАКТУ З ТРАВИ ЛІЗІАНТУСУ РАССЕЛА

Лікарські рослини здавна використовуються у традиційній медицині багатьох країн світу завдяки своїй низькій токсичності, можливості тривалого застосування та різноманітному складу біологічно активних речовин, які надають комплексної дії на організм. Нашу увагу привернув лізіантус Рассела – декоративна рослина родини тирличеві. Продовжуючи дослідження рослини нами був одержаний густий екстракт з трави лізіантусу Рассела [3, с. 83].

Метою нашої роботи було встановлення гострої токсичності та подальше фітохімічне вивчення одержаного екстракту. Визначення гострої токсичності досліджуваного екстракту проводили за методом Т. В. Пастушенко [4, с. 84] на 33 білих мишах вагою 20-22 г. Попередньо екстракт позбавляли від етанолу шляхом нагрівання на водяній бані (сухий залишок складав 22 %), після чого об'єм відновлювали до вихідного водою дистильованою. 30 мишам екстракт вводили одноразово у дозах 0,1-5,0 мл/кг, 3 мишам – у дозі 5 г/кг внутрішньошлунково через зонд протягом 14 діб, оцінюючи загальний стан і виживаність через 30 хв, 1 год, 3 год, 6 год, 12 год, 24 год, 7 діб і 14 діб. Рівень токсичності визначали за класифікацією К. К. Сидорова [4, с. 85]. Ідентифікацію фенольних сполук проводили методом тонкошарової хроматографії за методикою ДФУ 2.0 (монографія «Липи квітки») [2, с. 377]. Кількісний аналіз флавоноїдів здійснювали спектрофотометричним методом за методикою ДФУ 2.1 (монографія «Софори квітки») [1, с. 234].

В результаті проведеного експерименту встановлено, що при визначенні гострої токсичності густого екстракту з трави лізіантусу Рассела загибелі мишей не спостерігалось, отже встановити LD_{50} не вдалось. Протягом 30 хв після введення тваринам максимальної досліджуваної дози екстракту (5 г/кг) спостерігалось незначне зниження їх рухової активності, обумовлене значним об'ємом рідини, введеної у шлунок. Змін у поведінці, зовнішньому вигляді, стані шкірних покривів та шерсті, слизових оболонок, масі тіла впродовж наступних 14 днів не спостерігалось. Отже, досліджуваний екстракт попередньо може бути віднесений до практично нетоксичних речовин (V клас токсичності).

В результаті хроматографічного дослідження встановлено, що на хроматограмі випробовуваного розчину у середній частині виявляється зона з блакитно-зеленою флюоресценцією, яка відповідала хлорогеновій кислоті, та у нижній частині – зона з жовтогарячою флюоресценцією, яка відповідала рутину. Також на хроматограмі наявні інші зони зі слабшою флюоресценцією фіолетового, блакитного та жовтого кольору. Кількісний вміст флавоноїдів у перерахунку на рутин у густому екстракті становив 2,51±0,11 %.

Одержані результати обґрунтовують доцільність подальшого фармакологічного та фітохімічного дослідження одержаного екстракту.

Список літератури

1. Державна Фармакопея України / ДП «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів». 2-е вид. Доп. 1. Х. : ДП «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів», 2016. 360 с.

2. Державна Фармакопея України: в 3 т. / ДП «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів». 2-е вид. Х. : ДП «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів», 2014. Т. 3. 732 с.

3. Олефіренко А., Кисличенко В., Іосипенко О. Визначення технологічних параметрів трави лізіантусу Рассела та одержання густого екстракту з неї. *Науково-технічний прогрес і оптимізація технологічних процесів створення лікарських препаратів*: матер. X наук.-практ. конф. з міжнар. участю, присвячену пам’яті завідувача кафедри управління та економіки фармації з технологією ліків, д. фарм. н., проф. Т. А. Грошового (м. Тернопіль, 17-18 жовтня 2024 року). Тернопіль : ТНМУ, 2024. С. 83.

4. Стефанов О. В. Доклінічні дослідження лікарських засобів (методичні рекомендації) / За ред. О. В. Стефанова. К. : Авіцена, 2001. 528 с.

SECTION 10 CHEMICAL SCIENCES

УДК 577.175.132

Маргітай В. В.
студент
Маргітай Д. В.
аспірант
Маргітай Л. Г.
к.б.н, доцент кафедри плодоовочівництва і виноградарства
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ВПЛИВ ГІБЕРЕЛОВОЇ КИСЛОТИ НА ПРОРОСТАННЯ НАСІННЯ І РІСТ ПРОРОСТКІВ ПОМІДОРА

Регулятори росту рослин — це органічні хімічні сполуки, які в дуже низьких концентраціях можуть мати значний вплив на фізіологічні процеси в організмі рослини, її ріст та розвиток. Останнім часом все більшого розповсюдження набуває застосування регуляторів росту для передпосівної обробки насіння різноманітних культур, оскільки це найбільш ефективний і найменш ресурсозатратний спосіб обробки. При цьому для кожного виду рослин необхідно підбирати оптимальні концентрації регуляторів росту [1, с. 179–191; 2, с. 120; 3, с. 113].

Об'єктом досліджень був помідор сорту Де Барао жовтий, який характеризується красивими смачними плодами лимонного кольору сливкоподібної форми. Кущ індетермінантний, має підвищену стійкість до фітофторозу Тому може вирощуватися за органічною технологією. На даний час попит на органічні овочі в Україні не повністю задоволений, і тому існує потреба в удосконаленні технології вирощування.

У наших дослідженнях використовувалася гіберелова кислота $ГК_3$, яка є класичним регулятором росту рослин [3, с. 113].. Гіберелову кислоту застосовували у вигляді водних робочих розчинів, які були приготовлені у день використання. Спочатку наважку 20 мг гіберелової кислоти розчиняли у 1 мл 96% етилового спирту, а потім методом послідовних розведень додаючи дистильовану воду готували досліджувані розчини. Досліджувався вплив гібереліну в концентраціях 10^{-3}, 10^{-4}, 10^{-5}, 10^{-6} , 10^{-7} %. Контролем слугувала дистильована вода.

Дослідження проводилися методом біотестів за методикою Головко у трикратній повторності. Для кожної повторності брали 100 насінин. Насіння пророщували у чашках Петрі при температурі 22°С.

Отримані результати опрацьовували статистично за допомогою компютерної програми Microsoft Exel.

На 7 добу пророщування виявлено, що в цілому схожість насіння помідора була досить низькою. Зокрема, у контрольному варіанті в середньому проросло всього 43,76±2,67 % насінин. Можливо, це було обумовлено тим, що для досліду було взято насіння, яке зберігалося 8 років.

Нами виявлено, що гіберелова кислота майже в усіх концентраціях підвищує схожість насіння помідора, крім концентрації 10^{-3}%. На нашу думку, ця концентрація є занадто високою і тому наступає інгібування процесів проростання. Під дією гібереліну в концентрації 10^{-3}%. проросло 30,18±0,74 % насінин. Кращі результати були отримані при обробці

гібереловою кислотою в концентраціях 10^{-5}, 10^{-6}, 10^{-7} %. де схожість насіння збільшилася у 1,3; 1,7, 1,4 раза у порівнянні з контролем, відповідно.

Виявлено істотну різницю між контролем і варіантами досліду і за довжиною гіпокотилів проростків. Всі концентрації гіберелової кислоти стимулюють ріст гіпокотилів.

Найбільш істотне збільшення довжини гіпокотиля на 9 добу пророщування насіння помідора спостерігається при обробці гібереліном концентраціях 10^{-4} та 10^{-5}%. У порівнянні з контролем середня довжина гіпокотиля збільшується, відповідно, на 98 та 59%. Це сприяє збільшенню швидкості появи сходів і прискоренню початку автотрофного живлення, що веде в майбутньому до формування міцних сіянців з добре розвиненою кореневою системою і надземною частиною.

Отже, для підвищення схожості насіння помідора та збільшення адаптивності проростків до ґрунтово-кліматичних умов можна рекомендувати передпосівну обробку насіння помідора розчинами гіберелової кислоти.

Список літератури

1. Біологічно активні речовини в рослинництві/ З.М. Грицаєнко, С.П. Пономаренко, В.П. Карпенко, І.Б. Леонтюк. – К.: ЗАТ «Нічлава», 2008. – 345 с.

2. Макогоненко С., Баранов В., Терек О. Вісник Львівського університету. Серія біологічна. 2018. Випуск 77. С. 119-123.

3. Олійник О. О., Фурман В. М., Солодка Т. М., Вакуленчук С. І. Вивчення ефективності допосівної обробки насіння стимуляторами росту рослин // Вісн. Нац. ун-ту водного господарства та природокористування. 2013. № 4(64). С. 112–118.

SECTION 11 TRANSPORTATION

УДК 656.031.4

Магац М. І.
к.т.н., доцент
Шевчук Р. С.
д.с-г.н, доцент
Сукач О. М.
к.т.н., доцент
Львівський національний університет природокористування

ЕНЕРГООЩАДНИЙ ГЕНЕРУЮЧИЙ ПРИСТРІЙ

Представлена конструктивно-технологічна схема генеруючого амортизатора, що приводиться у дію від вібрацій автомобільної підвіски, рис. 1

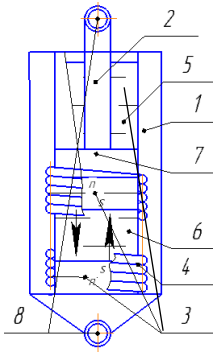

Рис. 1. Конструктивно-технологічна схема генеруючого амортизатора:
1 – корпус; 2 – шток; 3 – постійні неодимові магніти (силою відштовхування 500 Н);
4 – обмотка генеруючого модуля;
5 – верхній повітряний простір;
6 – нижній повітряний простір;
7 – поршень для гасіння коливань;
8 – кріпильні місця.

Нова модель генеруючого амортизатора, виконує дві функції: поглинає вертикальні коливання кузова автомобіля та одночасно генерує електричну енергію. Цей генеруючий пристрій, запускається тільки підчас руху автомобіля і працює до повної його зупинки. Слід зазначити, що стабільна його робота, може досягатися, за рівномірного руху і номінальної швидкості транспортного засобу. При цьому, амплітуда підвіски залишається максимально стабільною, забезпечуючи повний поступально-вертикальний хід середнього магніту, створюючи в обмотці електрорушійну силу, яка може живити різного роду електричне обладнання автомобіля, а у електромобіля –дозаряджати тягову акумуляторну батарею.

Для оцінки виробництва електричної енергії пристрою, при русі постійного магніту, у котушці (приводом якого, служать вібрації підвіски автомобіля), використовується закон електромагнітної індукції [1]-[7]. За цим законом, у контурі створюється магнітний потік Φ, який пронизує поле магнітної індукції:

$$\varepsilon = -\frac{d\Phi}{dt}, \quad (1)$$

А загальна напруга, визначиться:

$$U = -N \cdot \frac{d\Phi}{dt}, \quad (2)$$

де N – кількість витків у котушці.

Величина магнітного потоку Φ через контур, буде мати вигляд:

$$\Phi = B \cdot S \cdot \cos\alpha, \quad (3)$$

де *B* – індукційне магнітне поле від індукції постійних магнітів; $S = \frac{\pi \cdot D^2}{2}$ – поперечній переріз котушки (мм^2), діаметром *D;* cosα – кут між напрямом магнітної індукції і площиною перерізу витків.

Під час коливного руху та гармонічним законом, магнітна індукція буде змінюватися:

$$B=B_0+\Delta B\cdot\cos\omega t \quad (4)$$

де $\omega=2\pi\cdot\nu$ частота лінійних коливань.

Тоді вираз (2), з використанням (3) і (4) набере вигляду:

$$U = N \cdot \omega \cdot \Delta B \cdot \frac{\pi D^2}{2} \cdot \cos\alpha \cdot \sin\omega t \quad (5)$$

.

Напруга *U* буде змінюватися за гармонічним законом. Тому, усереднена напруга у котушці для змінної напруги визначиться:

$$\bar{U} = \frac{1}{\sqrt{2}} \cdot \omega \cdot \Delta B \cdot N \cdot \frac{\pi D^2}{2} \cdot \cos\alpha \quad (6)$$

ΔB=1/2 Тл (для неодимових магнітів), cosα=0,5.

Значення генерованої напруги (в реальних умовах для параметрів магнітів, котушок і коливань підвіски). Для розрахунків: *D* = 0,05 м, *N* = 63 витків, $\omega=2\pi\cdot 0{,}83/60\ c^{-1}$ (за швидкості руху автомобіля 50 км/год.), ΔB=1/2 Тл (для неодимових магнітів), cosα=0,5.

Підставивши значення, отримаємо

$$\bar{U} \sim 6\ B \quad (7)$$

Генеруючий амортизатор підключається у бортову електромережу автомобільного транспортного засобу незалежно.

Застосування двох генеруючих амортизаторів, у комплекті яких є по три постійні магніти, дозволить знизити навантаження на головний генераторний блок, що призведе до підвищення ККД двигуна внутрішнього згоряння.

Список літератури

1. Дядченко В.Л. Підвищення паливної економічності багатоциліндрових двигунів з впорскуванням бензину в режимах малих навантажень і холостого ходу: дис. канд. техн. наук: 05.05.03 / В.Л. Дядченко. — К., 2010. с. 150-156.

2. Клименко Л. П., Прищепов О.Ф., Андрєєв В. І., Голдун В. Ю. Елементи електронних систем керування автомобільними двигунами : [навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів]. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. 132 с.

3. Кисликов В., Лищук В. Будова і експлуатація автомобілів/ Вид. Либідь.К.: 2018. 400 с.

4. Мазепа С.С., Куцик А.С. Електрообладнання автомобіля. / Львів: Видавництво НУЛП, 2004. 168 с.

5. Лудченко О.А. Технічне обслуговування і ремонт автомобілів. / Київ: Знання-Прес, 2003. 511 с.

6. Бойко М.Ф. Трактори та автомобілі. Ч.2. Електрообладнання / Навчальний посібник. Вища школа, 2001. 180с.

7. Шевчук Р.С. Трактори і автомобілі: основи теорії (питання, завдання та відповіді): навчальний посібник). Львів:Львівський національний аграрний університет, 2016. 236 с.

УДК 629.7

Нєдєлкова К. А.
магістрант факультету авіаційного менеджменту
Кушнєрова Н. І.
к.т.н., доцент,
доцент кафедри аеронавігації, метеорології та ОПР
Тимошенко Г. С.
старший викладач кафедри аеронавігації, метеорології та ОПР
Українська державна льотна академія

АНАЛІЗ ІСНУЮЧИХ ПРОГРАМ З ПЛАНУВАННЯ ПОЛЬОТІВ

Для здійснення аеронавігаційного та метеорологічного забезпечення та планування польотів кожна авіакомпанія обирає програмний продукт, який відповідає її вимогам як технічним так і фінансовим можливостям.

Розглянемо деякі найбільш відомі та затребувані в Україні програми для планування польотів. До них можна віднести програму SITA та SkyDemon.

Програма SITA дозволяє отримувати розраховані з високою точністю оперативні плани польотів (OFP), NOTAMs, технічні характеристики аеродромів, зведення фактичної погоди та її прогнози, а також при використанні інтерфейсу програми «Graflite» різні метеорологічні карти та іншу графічну інформацію. Призначенням системи планування польотів SITA є виробництво оптимізованих за маршрутом та паливом планів OFP відповідно до вимог користувача. Безпека та ефективність системи досягається точністю обчислень та інтегрованістю бази даних. Дані та їх формати можуть бути спеціально налаштовані для кожного користувача, а широкий діапазон ключових слів надає диспетчеру із забезпечення польотів дуже гнучкі функціональні можливості для врахування змін ситуації щодо виконання польотів, що практично щодня відбувається в роботі авіакомпаній [1].

Структура системи SITA «Flight Planning» представлена на рис. 1.

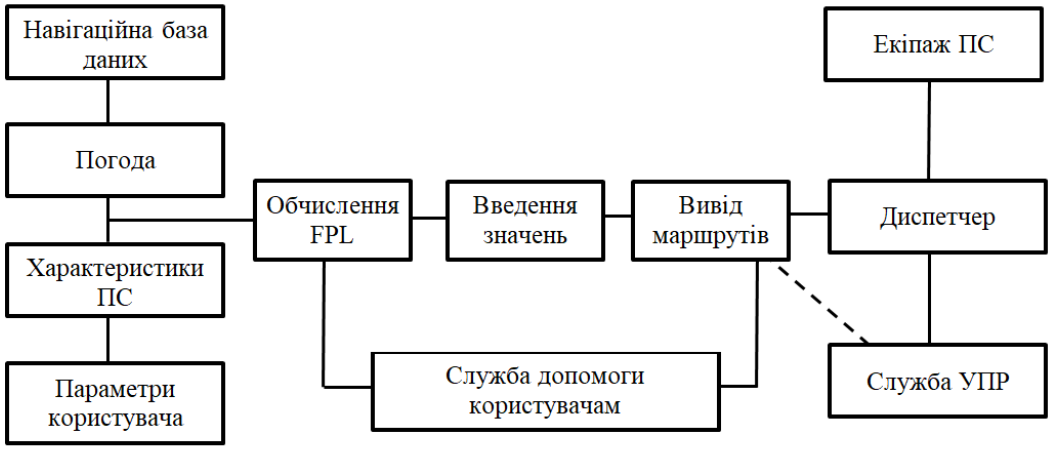

Рис. 1 Структура системи SITA «Flight Planning» [1]

SkyDemon є одна із найпопулярніших програм, які використовують в Україні для планування польотів. Програмне забезпечення з планування польотів і навігації Skydemon має інформацію з достовірних джерел, наприклад навігаційні карти, AIP країн, NOTAMи, TAF та METAR тощо.

Програма має змогу швидко та якісно створити план польоту, розрахувати необхідну кількість палива, зобразити маршрут в профілі, розрахувати мінімальну безпечну висоту польоту на будь-якому відрізку маршруту, відобразити напрямок вітру тощо.

SkyDemon пропонує велику кількість функцій і розкриває більшість із них через міні-вікна навколо основної карти.

Внизу знаходиться віртуальний радар, який показує бічний вигляд запланованого маршруту, зокрема місцевості, повітряного простору, перешкод та інших об'єктів. Праворуч від карти розміщені вкладки «NOTAM», «Погода» та «Аеродроми», а також вкладка попередження, яка з'являється, коли маршрут планується на вашому планшеті чи телефоні. Користувачі ПК також знайдуть інформацію про рейс вікно, яке містить попередження про планування та налаштування, пов'язані з польотом, такі як профіль літака, запланований крейсерський рівень і дата/час зльоту. Налаштування відомостей про рейс знаходяться в «Маршруті меню» (Рис. 2) [2].

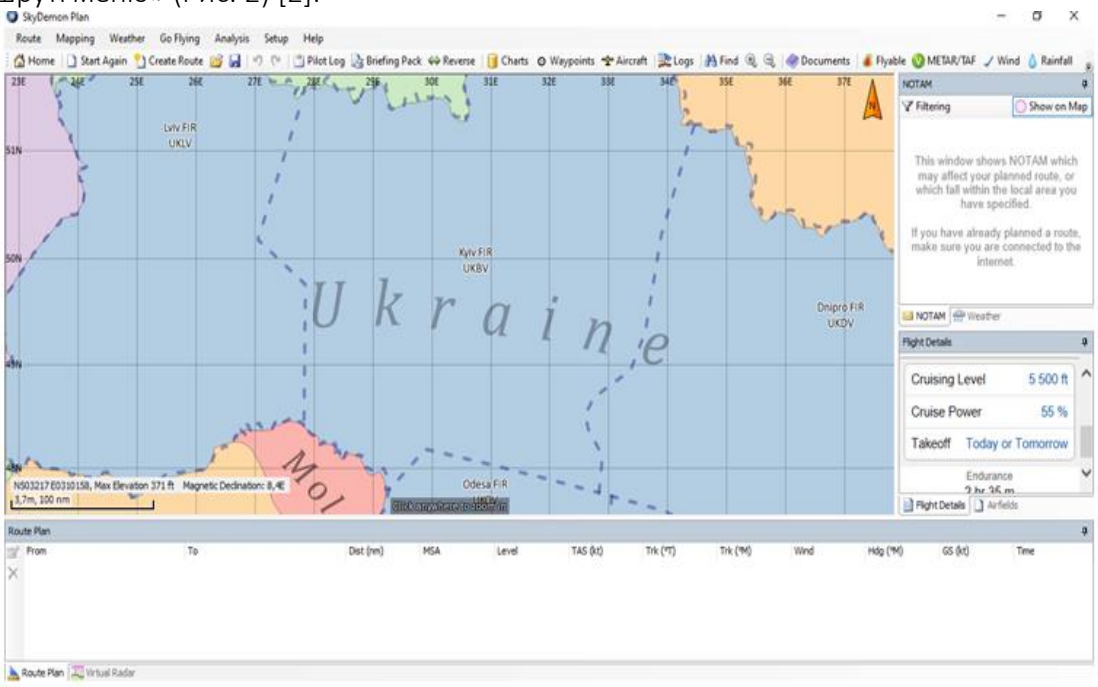

Рис. 2 Інтерфейс програми SkyDemon

Програма SkyDemon використовує цілий ряд достовірних джерел, такі як навігаційну базу, дані із супутника, AIP країн, інформацію з NOTAMів та повідомлення про погодні умови. За допомогою цього програмного забезпечення можливо швидко створити план польоту, розрахувати пальне, визначити мінімально допустиму висоту польоту, переглянути політ у профілі, побачити графічне відображення умов для польоту, визначити оптимальну швидкість та висоту на будь-якій ділянці в залежності від погодних умов та рельєфу.

Сьогодні пілоти та інші спеціалісти в галузі авіації починають використовувати подібні програми для збільшення ефективності своїх підрозділів, або як варіант перевірки плану польоту. З кожним роком надійність та ефективність використання програмного забезпечення збільшується.

Список літератури

1. Flight Planning Reference Manual. SITA, 2010. 168 p.

2. Керівництво по використанню програмного забезпечення «SkyDemon». URL: https://www.skydemon.aero/help/manual.pdf (дата звернення 30.11. 2024).

SECTION 12 INFORMATION TECHNOLOGIES

УДК 004.89

Ланде Д. В.
д.т.н.,
Золотов І. К.
бакалавр
КПІ ім. Ігоря Сікорського, ІПРІ НАН України

РОЗРОБКА МЕТОДОЛОГІЧНИХ ЗАСАД АУДИТУ КІБЕРБЕЗПЕКИ НА БАЗІ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Вступ

Сучасні корпоративні мережі є складними та вразливими до кіберзагроз, які постійно еволюціонують. Традиційні методи аудиту безпеки часто не завжди можуть впоратися із новими викликами, що ставить під загрозу критичні ресурси. Інноваційні підходи, зокрема застосування генеративного штучного інтелекту (ГШІ), дозволяють автоматизувати процеси аудиту кібербезпеки та прогнозувати сценарії можливих атак зловмисників. У цьому дослідженні пропонується методологія аудиту кібербезпеки корпоративних мереж на базі ГШІ, використовуючи моделювання мережевих з'єднань, аналіз вразливостей та оцінку ймовірності атак.

Метою дослідження є розробка методології та технологічних рішень для автоматизованого аудиту кібербезпеки корпоративних мереж за допомогою ГШІ. Зокрема, пропонується підхід, що полягає у створенні моделі мережі із зазначенням вузлів, зв’язків, критичності ресурсів та вразливостей, на основі якої здійснюється оцінка можливих сценаріїв атак.

Серед досліджень, де застосовуються моделі ГШІ для прогнозування кіберзагроз, варто відзначити роботу [1], де йдеться про кіберрозвідку загроз (Cyber Threat Intelligence, CTI), для чого застосвуються великі мовні моделі (LLMs). У роботі [2] йдеться про застосування ГШІ для оцінки ймовірностей зловмисних переходів між вузлами корпоративної мережі. У роботі [3] демонструєтьсяі як моделі ГШІ можуть бути використані для створення семантичних мереж, які допомагають передбачати потенційні сценарії атак. Також у цій роботі запропоновано концепцію "рою віртуальних експертів", яка базується на ідеї колективного інтелекту, коли кілька моделей ГШІ або віртуальних агентів співпрацюють для вирішення задачі. JSON (JavaScript Object Notation) є стандартним форматом для зберігання та обміну структурованими даними і широко застосовується для опису об'єктів кіберзахисту. [4] описують використання подібних форматів даних для аналізу логів і вразливостей в інформаційних системах. Розрахунок ризиків кібербезпеки є складним процесом, який потребує врахування ймовірностей реалізації різних сценаріїв атак, оцінки вразливостей та критичності ресурсів. У [5] розглядають методи оцінки ризиків на основі моделювання сценаріїв загроз за допомогою ChatGPT.

Методологія

Запропонована методологія аудиту кібербезпеки базується на використанні ГШІ для моделювання кіберзагроз та прогнозування можливих сценаріїв атак. Ключовими етапами методології є моделювання корпоративної мережі, генерація сценаріїв можливих атак, оцінка ймовірності атак, ранжування отриманих сценаріїв. Для моделювання корпоративної мережі створюється JSON-структура, які описує вузли мережі (сервери, маршрутизатори, хаби тощо), їхні параметри (IP-адреси, операційні системи, вразливості, рівень захищеності) та зв’язки між ними. Генерація сценаріїв атак здійснюється шляхом використання генеративного ГШІ для моделювання можливих шляхів дій зловмисників у мережі. Цей процес включає

використання рою віртуальних експертів, які допомагають ідентифікувати можливі шляхи проникнення. Для оцінки ймовірності атак застосовується алгоритм, за допомогою якого розраховуються ймовірності переходів зловмисників між вузлами та оцінює ризики досягнення критичних ресурсів мережі. На основі розрахованих ймовірностей сценарії атак ранжуються за рівнем ризику, що дозволяє фахівцям з безпеки зосередитися на найбільш небезпечних загрозах.

Математична модель

Мережа представлена у вигляді графа $G=(V,E)$ де V — це вузли (сервери, хаби, маршрутизатори), а E — це зв'язки між ними. Для кожного вузла визначається функція критичності $C(v)$, яка відображає важливість вузла у корпоративній мережі. Зв'язки характеризуються ймовірністю атаки $P(e)$, яка залежить від шифрування, вразливостей та інших параметрів з'єднання. Процес прогнозування сценаріїв атак здійснюється за допомогою пошуку можливих шляхів Π у графі, де для кожного шляху розраховується ймовірність успішної атаки

$$P(\Pi) = \prod_{e \in \Pi} P(e)$$

Далі використовується ранжування шляхів на основі ймовірності та критичності ресурсів, до яких ці шляхи ведуть.

Технологічні засади

Запропонована методологія реалізується у вигляді програмного застосунку, що дозволяє завантажити структуру корпоративної мережі у форматі JSON, після чого система генерує сценарії атак за допомогою генеративного ШІ та розраховує ймовірності. Основні технологічні рішення також включають автоматизоване моделювання вузлів і зв'язків мережі; генерацію сценаріїв атак із застосуванням рою віртуальних експертів; оцінку ймовірності атак та ранжування сценаріїв на основі критичності ресурсів.

Висновки

Застосування генеративного ШІ для аудиту кібербезпеки забезпечує автоматизовану оцінку ризиків і прогнозування можливих сценаріїв атак. Запропонована методологія може стати основою для створення нових інструментів аудиту кібербезпеки, що нададуть фахівцям з безпеки інформацію щодо вразливостей та можливих шляхів проникнення зловмисників.

Список літератури

1. Shafee, Samaneh, Alysson Bessani, and Pedro M. Ferreira. "Evaluation of LLM-based chatbots for OSINT-based Cyber Threat Awareness." Expert Systems with Applications (2024): 125509. DOI: 10.1016/j.eswa.2024.125509

2. Ланде Д.В., Новіков О.М., Алексейчук Л.Б. Визначення коефіцієнтів логіко-ймовірнісних моделей кібербезпеки з використанням віртуальних експертів. Theoretical and Applied Cybersecurity. Матеріали другої всеукраїнської науково-практичної конференції (TACS-2024). - Київ: Інжиніринг, 2024. - С. 11-20.ISBN 978-966-2344-98-1

3. Dmytro Lande, Leonard Strashnoy. GPT Semantic Networking: A Dream of the Semantic Web - The Time is Now. - Kyiv: Engineering, 2023. - 168 p. ISBN 978-966-2344-94-3

4. Ramsdale, Andrew, Stavros Shiaeles, and Nicholas Kolokotronis. "A comparative analysis of cyber-threat intelligence sources, formats and languages." Electronics 9.5 (2020): 824. DOI: 10.3390/electronics9050824

5. Naito, Takeru, Rei Watanabe, and Takuho Mitsunaga. "Llm-based attack scenarios generator with it asset management and vulnerability information." In 2023 6th International Conference on Signal Processing and Information Security (ICSPIS), pp. 99-103. IEEE, 2023. DOI: 10.1109/ICSPIS60075.2023.10344019

SECTION 13 HISTORY AND ARCHEOLOGY

УДК 94(477)(1-22):334.732.2"712.3"](06)

Никитенко В. В.
аспірантка,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ЗАРОДЖЕННЯ КРЕДИТНОЇ КООПЕРАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ СЕЛІ

Під час підготовки аграрної реформи 1861 р. уряд Російської імперії приступив до перебудови вже існуючих кредитних установ, а також до створення нових, адаптованих до ринкових відносин. У другій половині XIX ст. було засновано земські, акціонерні, Селянський та Дворянський поземельний банки. Головним завданням цих банків було кредитування товаровиробників аграрного сектора економіки. Але вони не могли забезпечити доступним кредитом тих, хто належав до категорії середніх, а особливо дрібних землевласників [5, с. 75].

Проблема в отриманні селянами банківського кредиту зумовлювалася двома ключовими чинниками. По-перше, селянські господарства були віддалені від банків. Тому, навіть поїздка банківського агента для ознайомлення зі станом його господарства могли обійтись банку дорожче, ніж сам розмір запитаної суми. По-друге, невеликі розміри селянських господарств призводили до невеликої суми потрібного їм кредиту. Отже, банку було не вигідно працювати з дрібними сільськогосподарськими товаровиробниками-селянами [5, с. 75].

Саме ця обставина була причиною появи поряд з банківськими установ дрібного кредиту – земських кас, ощадно-позичкових і кредитних товариств, товариств взаємного кредиту. Важливе місце серед них займали ощадно-позичкові та кредитні кооперативні товариства як форма фінансової самодопомоги і взаємного кредитування сільськогосподарських товаровиробників [5, с. 75].

Кредитні спілки отримали в Україні сприятливий ґрунт для розвитку. Кредитна кооперація в Україні формувалась під впливом ідей кооперативного кредитування, які виникли в Німеччині у вигляді «сільських кас» Ф.Райфейзена та «народних банків» Г.Шульце-Деліча [3, с. 34]. Першим кредитним кооперативом в Україні, який перебувала у складі Російської імперії, стало ощадно-позичкове товариство (типу Шульце-Деліча), яке заснували ремісники та купці м. Гадяч на Полтавщині. Воно виникло в 1869 році та проіснувало до 1919 року [1, с. 69]. У 1871 р. утворилося Врем'ївське сільське ощадно-позичкове товариство на Катеринославщині [4, с. 80].

Створення сільських кредитних товариств за зразком райфейзенівських установ на території України стало можливим після прийняття закону «Про установи дрібного кредиту», що дав можливість засновувати кредитні кооперативи як на пайовій, так і безпайовій основі. В селі Іванківцях на Полтавщині у 1895 році з’явилось перше в Російській імперії кредитне товариство райфейзенівського типу [3, с. 34]. На 1 січня 1901 р. в українських губерніях функціонувало 15 таких товариств. На 1січня 1903 р. в Полтавській губернії діяло 21 кредитне товариство та 19 ощадно-позичкових товариств, в Чернігівській відповідно 22 – 1, в Катеринославській 20 – 13 [5, с. 86].

У 1904 році було прийнято новий закон, що доповнював закон від 1895 року. На основі цього закону було сформоване Управління в справах дрібного кредиту, що діяло як самостійний

департамент Міністерства фінансів. Управління піклувалося всіма установами дрібного кредиту та було урядовим відомством для кредитної кооперації, що надавало грошові кошти та контролювало їхню діяльність. Державний банк та державні ощадні каси мали виділяти кошти для надання установам дрібного кредиту довготермінових позик [3, с. 34].

Законом 1904 року створювалися інституції земських кас. У них було право фінансувати та організовувати ощадно-позичкові та кредитні товариства. Але коли з'явилися об'єднання кредитних кооперативів, земські каси перестали відігравати для них вагоме значення. Зразкові статути кредитного та ощадно-позичкового товариств були затверджені в 1905 році. Вони формували основу діяльності цих товариств, що були модифікаціями товариств Райфейзена та Шульце-Деліча [2, с. 27].

Ощадно-позичкові товариства на території Наддніпрянської України були близькі до «народних банків» Шульце-Деліча в Німеччині. Кредитні ж товариства в основі своїй мали модель Райфейзена [3, с. 37].

Стимулом активізації вітчизняної кредитної кооперації були революційні події 1905–1907 рр. та столипінська аграрна реформа. Вони сприяли збільшенню кількості кредитних кооперативних об'єднань. Доказом цього є той факт, що на 1 січня 1910 р. в українських губерніях функціонувало вже 867 кредитних і 360 ощадно-позичкових товариств, близько 80 % яких було зосереджено в аграрному секторі [5, с. 86]. В Катеринославській губернії діяло 75 кредитних товариств та 23 ощадно-позичкових товариства, в Київській відповідно 44 – 68, в Подільській 43–38, Полтавській 116 – 45, Чернігівській 70 – 42 [5, с. 88]. Причиною переважання кредитних товариств над ощадно-позичковими була бідність населення, і створення навіть мінімального паю для нього було дуже обтяжливим.

Таким чином, аналіз розвитку кредитної кооперації дорадянського періоду дає можливість зробити висновок, що кредитна кооперація – один з найефективніших засобів самодопомоги населення у розв'язанні його фінансових проблем.

Список літератури

1. Витанович І. Історія українського кооперативного руху. *Товариство української кооперації*. Нью-Йорк, 1964. 624 с.

2. Гончаренко В.В. Кредитна кооперація. Форми економічної самодопомоги сільського і міського населення у світі та в Україні. Київ: Глобус, 1998. 330 с.

3. Гончаренко В.В. Особливості історичних моделей української кредитної кооперації. *Наукові праці. Збірник.* Том IX: Економічні науки. Миколаїв: Вид-во МФ НаУКМА, 2001. С. 33–38.

4. Крот Л.М. Кредитні спілки як джерело фінансування підприємств аграрного сектора економіки. *Агросвіт.* 2013. № 7. С. 79–84.

5. Пантелеймоненко А.О. Аграрна кооперація України: теорія і практика: Монографія. Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. 347 с.

SECTION 14 RELIGIOUS STUDIES AND THEOLOGY

Дорош А. М.
аспірант кафедри релігієзнавства,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ТЕНДЕНЦІЇ МІНЛИВОСТІ ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Новітній етап становлення державно-церковних відносин бере свій початок від проголошення державної незалежності, бо саме у 1991 р. був прийнятий основний Закон, який покликаний регламентувати їх взаємодію. Закон «Про свободу совісті та релігійні організації» [2] за роки існування зазнав певних трансформацій та доповнень, що стало яскравим відображенням державно-церковної взаємодії у різні роки.

Державно-церковні відносини – це серйозний пласт існування будь-якого соціуму. Українці здавна справедливо вважаються віруючим народом. Починаючи з часів Київської Русі православ'я відіграло значну культуроутворюючу роль у формуванні сучасної нації. Це значно підсилює науковий інтерес до проблеми державно-церковних відносин в Україні як в їх історичній ретроспективі, так і на сучасному етапі взаємодії двох найвпливовіших інститутів у житті українського соціуму. Очевидно, що державно-церковні відносини не можуть бути статичними. Вони постійно корелюються в залежності від багатьох факторів, зовнішніх та внутрішніх обставин. Україна прийняла у спадок від Радянського Союзу агресивну модель співпраці між державою та церквою, де остання повністю залежала і підпорядковувалась державі. Після 1991 року формується нова – паритетна модель взаємодії рівних інститутів, яка, хоч і зазнала трансформацій, існує і сьогодні [3, с. 2].

В Конституції чітко задекларовано, що Україна є світською державою, яка не може віддавати переваги жодній з релігій, а Стаття 35 передбачає право кожного на свободу світогляду і віросповідання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособове чи колективно релігійні культи і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність. Церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа – від церкви. Жодна релігія не може бути визнана державою як обов'язкова. Власне це основні постулати на яких повинна базуватися державна політика у сфері релігії. Однак, починаючи з 1991 р. церква постійно була втягнута у політичні перегони, використовувалась як предмет політичних торгів та активним засобом впливу на громадян.

Зауважимо, що сьогодні не існує єдиної, чіткої та структурованої моделі політики держави у релігійній сфері. Кожна політична сила, яка приходила до влади, намагалась сформувати власну модель. І хоча, вчені наполягають на формування загальноприйнятої моделі державно-церковних відносин, на практиці цього досягнути дуже складно. Політизація релігії, та потенційний вплив релігій на громадян робить її важливим інструментом в політичних перегонах. Орієнтир різних політичних сил на різні релігійні організації призвів до того, що релігія стала одним із ключових конфліктогенних факторів в Україні. Замість того щоб об'єднати, сьогодні релігія відіграє швидше розділювальну роль, ніж інтегруючу та примиряючу. Особливої гостроти конфлікту додає наявність трьох гілок православних церков в Україні (ПЦУ, УПЦ МП, УПЦ КП), які є домінуючою конфесією в державі [1, с. 182].

Ключовим питанням, яке завжди було маяком державно-церковних відносин і впливало на їх трансформацію, було ставлення державних керманичів до формування Єдиної і незалежної православної церкви. Цей вектор був одним із найпрестижніших у церковному сегменті на міжнародній арені. Починаючи з президентства Леоніда Кравчука, лідери держави розглядали можливості формування власної, незалежної від зовнішніх впливів церковну організацію. Першою спробою за роки незалежності було утворення незалежної від Москви Української православної церкви Київського патріархату. Вона так і не отримала

загальноцерковного визнання, однак на кілька наступних десятиліть стала символом національної церкви та боротьби за все українське і автохтонне. Саме ця організація дала основу для надання Томосу українській церкві в 2019 р.

Ще більше вплинула на трансформацію державно-церковних відносин війна Росії проти України. Агресор заявив, що боротьба за релігійні права і церковні утиски є одним із основних приводів для військового вторгнення. Це призвело до остаточного утвердження поділу на проукраїнські та проросійські конфесії. Правління В. Зеленського, особливо за 2 останні роки, проходить під егідою боротьби з російською церквою та повною державною підтримкою однієї конфесії. Де-факто, ПЦУ перетворилась на державну церкву, що значно вплинуло на формування нової моделі державно-церковних відносин.

Підсумовуючи сказане відзначимо, що становлення державно-церковних відносин в Україні – процес складний та неоднозначний. Державно-церковна взаємодія пройшла кілька основних етапів становлення, незважаючи на генеральну лінію боротьби провладних сил за власну церковну незалежність. Від поваги і взаємного невтручання, до повного контролю та одноосібних преференцій. Більш ніж за три десятки років незалежності в Україні так і не вдалося сформувати чітку, структуровано, а головне загальноприйнятну модель державно-церковних відносин, яка могла б бути реалізована при будь-якій владі. Кожного разу зміна влади формувала нове ставлення до церкви, що стало вагомим конфліктогенним фактором, оскільки наш віруючий народ доволі болісно сприймав церковні зміни. Війна внесла значні корективи у державну політику в сфері релігій. Церква стала одним із факторів виправдання агресії. Тому, держава сьогодні намагається формувати нову модель взаємодії з церквою. Чітка підтримка однієї конфесії спричинила нові непорозуміння не лише в українському релігійному середовищі, а й на міжнародній арені.

Список літератури

1. Арістова А. Релігійні конфлікти в перехідних європейських суспільствах: природа, динаміка, вплив на релігійно-суспільні процеси: дис. на здобуття наук. ступеня д. філософ. наук спец. 09.00.11. Київ: Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України, 2008. 418 с.

2. Закон «Про свободу совісті та релігійні організації» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text

3. Кобетяк А. Політичні детермінанти конституювання Помісної православної церкви. Дис. на здобуття наук. ступеня доктора політичних наук. Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, 2023. 465 с.

УДК 2-67

Кобетяк Т. Р.
аспірант,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

РОЛЬ МІЖРЕЛІГІЙНОГО ДІАЛОГУ У ЗМІЦНЕННІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПОКРАЩЕННІ СУСПІЛЬНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

У сучасному світі питання забезпечення державної стабільності та суспільної злагоди набувають критичного значення. Одним із провідних механізмів досягнення гармонії в багатоконфесійному середовищі виступає міжрелігійний діалог. Він створює платформу для взаєморозуміння між представниками різних релігійних громад, попереджає виникнення конфліктів та сприяє консолідації суспільства. Ефективна реалізація такого діалогу зміцнює соціальну згуртованість, зменшує напругу та допомагає протистояти зовнішнім загрозам, які можуть зашкодити стабільності та поступу держави.

Під релігійним діалогом мають на увазі процес взаємодії між представниками різних релігійних традицій, який ґрунтується на принципах поваги, довіри та відкритості. Він не лише

виступає духовною основою для переговорного процесу з безлічі глобальних питань, але і є ефективним засобом розв'язання локальних та міжнародних проблем і конфліктів [3, с. 302]. Якісне налагодження міжрелігійного діалогу дозволяє вибудувати фундамент для порозуміння між різними конфесіями, сприяє вирішенню соціальних напружень і запобігає конфліктам, що особливо важливо для консолідації суспільства в контексті російсько-української війни та загрози національній безпеці.

Хоча релігія може виступати об'єднуючим фактором, релігійні відмінності іноді стають джерелом напруги та конфліктів, що негативно впливає на національну безпеку [1, с. 113]. Історія знає численні приклади релігійних конфліктів, які призводили до громадянських заворушень і жертв. Зокрема, громадянська війна в Лівані (1975–1990) між християнами та мусульманами, заворушення між індуїстами й мусульманами в Індії (2002), масові вбивства в Багі. Ці події не лише спричинили численні втрати, але й погіршили політичну ситуацію, підірвавши соціальні структури та міжетнічні відносини.

Релігійна ситуація суттєво впливає на суспільні процеси, економіку та міжнародні відносини. Релігійні лідери та організації формують політичні рішення і впливають на психологічний стан громадян. Гармонійний міжрелігійний діалог знижує конфлікти, зміцнює взаємоповагу та національну єдність, а співпраця церкви з державою підтримує соціальну стабільність і моральні цінності. Західні партнери також звертають увагу на рівень міжрелігійного діалогу в країні, оцінюючи його як індикатор стабільності та готовності до співпраці.

Водночас, серйозною загрозою є релігійний сепаратизм, що відображає намагання здобуття автономії або відокремлення від держави, ставлячи під загрозу її територіальну цілісність. Така діяльність релігійних громад часто спричиняє політичні чи соціальні конфлікти, загострюючи розбіжності, посилюючи напругу в суспільстві та підриваючи стабільність держави. Окрім того, релігійні організації можуть використовувати медіа та соціальні мережі для поширення пропаганди, що підриває довіру до державних структур і провокує нові конфлікти.

Таким чином, релігійна ситуація має значний вплив на політичні, соціальні та економічні процеси в країні. Для досягнення стабільності та сталого розвитку суспільства важливо проводити моніторинг і реалізовувати зважену політику у сфері міжрелігійного діалогу. Критичне значення має співпраця між державними органами та релігійними лідерами, особливо в багатоконфесійному середовищі, що сприяє запобіганню конфліктам і протидії релігійному сепаратизму. Як зазначав Папа Римський Іван Павло II, у міжрелігійному діалозі «не може бути жодного відречення, ані іренізму, лиш взаємне свідчення для спільного поступу на шляху пошуків і релігійного досвіду, а одночасно для подолання упереджень, нетолерантності та непорозумінь» [2]. Важливо, щоб цей діалог не лише сприяв гармонії між різними релігійними громадами, а й став інструментом для зміцнення державної безпеки та суспільної стабільності. Конструктивний підхід до налагодження міжрелігійних відносин дозволить зміцнити духовну єдність, та посилити національну свідомість, що є основою для стійкості в умовах зовнішніх загроз і внутрішніх викликів. Сприяючи глибшому розумінню між різними релігійними спільнотами, цей діалог забезпечить зміцнення суспільних основ і стане опорою для стабільності та безпеки країни.

Список літератури

1. Ломака І., Микитин А. Релігійна складова національної безпеки держави. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*. 2024. Вип. 19. С. 113–121.

2. Іван Павло II. *Місія Відкупителя. Redemptoris missio: про постійну актуальність місійного послання* / пер. з італ. о. Романа Безпалька. – URL: https://katekhytyka-6.blogspot.com/2018/01/redemptoris-missio-ii-1990.html (дата звернення: 03.12.2024).

3. Филипович Л. Актуальність міжрелігійного діалогу в сучасній Україні. *Волинський благовісник*. 2015. № 3. С. 301–306.

SECTION 15 POLITICAL SCIENCES

Артемчук О. Ф.
аспірант кафедри інформаційної, бібліотечної, архівної справи та
соціально-політичних і гуманітарних дисциплін
Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»

СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА ПОЛІТИЧНУ КУЛЬТУРУ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сьогодні Україна переживає події, що мають глобальне значення, випереджаючи суспільно-політичні процеси в багатьох інших регіонах та впливаючи на формування майбутнього міжнародного порядку.

Політична культура молоді в умовах війни набуває нових рис і трансформується під впливом соціальних, політичних і психологічних факторів. Війна активізує молодь, спонукаючи її цікавитися політичними процесами, ухваленням рішень та їхніми наслідками. Молодь стає більш зацікавленою у захисті національних інтересів і формуванні суспільного майбутнього.

Молодь становить значний потенціал соціального капіталу громади. Вона не лише засвоює вже сформовані цінності, уявлення та навички, а й створює нові ідеї та підходи, що відповідають сучасним умовам. Це сприяє розвитку ефективної співпраці та самоорганізації в громаді. Молодь завдяки своїм віковим особливостям є більш мобільною, гнучкою та креативною у вирішенні проблем. Її активність та інноваційність часто допомагають знаходити нові підходи до подолання викликів.

Національна стійкість виступає ключовим ресурсом сучасного суспільства. Як зазначають О. Волянюк і Ю. Ладний, цей феномен можна ефективно спрямувати на реалізацію назрілих, хоча й непопулярних, соціально-політичних реформ, модернізаційних програм і стратегічного планування майбутнього [1]. В умовах війни національна стійкість перетворюється з додаткової переваги на критично важливий чинник для збереження і розвитку нації.

А. Розлуцька вважає, що під час війни патріотичні цінності набули особливого значення, ставши ключовою характеристикою українського суспільства [4]. Реальна загроза денаціоналізації, втрати державної незалежності та потрапляння під контроль іншої держави змусила переосмислити національну самосвідомість, державницьку позицію, військовий обов'язок і рівень громадянської активності. Військова агресія Росії викликала швидкі зміни у світоглядних установках українців, особливо яскраво це проявляється серед дітей та молоді, формуючи нові ціннісні орієнтири.

Молодь активно долучається до волонтерських ініціатив, допомагає військовим, переселенцям та постраждалим. Багато хто з молодих людей вступає до лав ЗСУ чи тероборони, демонструючи високий рівень патріотизму та готовності до самопожертви.

За даними М. Остапенко, соціологічне опитування молоді, проведене наприкінці 2022 року ГО «Аналітичний центр Cedos» і дослідницькою агенцією «Info Sapiens» за підтримки Представництва Фонду ООН у галузі народонаселення в Україні, Програми розвитку ООН в Україні та Міністерства молоді та спорту України, МЗС Данії, свідчить про те, що в умовах повномасштабного вторгнення збільшилася чисельність молоді, яка долучилася до волонтерської діяльності: з 6% у 2021 році до 30% у 2022 році [3].

Війна впливає на переосмислення національних цінностей, ідентичності та ролі України в глобальному контексті. Зміцнюється прагнення до незалежності, свободи, демократії, що контрастує із тоталітарними цінностями агресора.

Соціологічні дослідження, експертні аналізи та державні ініціативи вказують на тенденцію до посилення консолідації українського суспільства. Водночас спостерігаються

значні зміни у структурі національної ідентичності, які формуються під впливом зростаючих зовнішніх загроз та збройної агресії.

Тривожність, стрес і посттравматичні стани можуть впливати на сприйняття політичної реальності та формування світогляду. Молодь стикається з великими потоками фейків і пропаганди, що потребує медіаграмотності для правильного аналізу інформації.

Соціальні платформи стали потужним інструментом для організації акцій протесту, збору коштів, інформаційних кампаній і міжнародної комунікації.

У світі, який швидко змінюється завдяки впровадженню нових інформаційних та комунікаційних технологій, молодь має здатність оперативно опановувати та застосовувати ці інновації на практиці. Вона швидко засвоює нові знання та навички як через формальну, так і через неформальну освіту, що дозволяє їй ефективно адаптуватися до сучасних реалій та сприяти розвитку громади.

Нові інформаційні технології зумовлюють стрімкі соціальні зміни в розвинутих країнах, суспільстві загалом, відносинами між людьми та різними соціальними групами [2]. На цьому фоні виникає і стрімко розвивається віртуальний простір, який має величезний вплив на світогляд сучасної людини, перетворюючись для багатьох на реальність повсякденного життя та спілкування. Молода людина живе в потоці інформації, продукує й використовує різні інформаційні технології, що робить її все більш залежною від них.

Молодь використовує TikTok, Instagram та інші платформи для поширення правди про війну і привернення уваги світу. В умовах війни освіта набуває нових функцій: формування громадянської позиції, підвищення обізнаності про права та обов’язки, навчання навичкам інформаційної безпеки.

Основною метою інформаційної агресії є вплив на свідомість людини через інформаційно-психологічні методи, що призводить до змін у психіці, світогляді, думках, ставленнях, цінностях, мотивації та стереотипах особистості. Це робиться з метою керувати її поведінкою та діяльністю. Для реалізації цих цілей агресор формує викривлений інформаційний простір, у якому односторонньо нав’язується певна інформація через засоби масової комунікації.

Таким чином, політична культура молоді під час війни трансформується у бік активізації, відповідальності та національної свідомості. Молодь стає основним рушієм змін у суспільстві, демонструючи готовність брати участь у політичному, економічному й соціальному житті. Це створює передумови для побудови стійкої демократії та сильної держави. В умовах викликів і військової агресії відбулося глибоке переосмислення національно-державницької самосвідомості молодих громадян України. Іноземне втручання загострило питання формування у молодого покоління патріотизму, національної ідентичності та громадянської гідності.

Список літератури

1. Волянюк, О. Етнополітика та національна стійкість в умовах війни. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 22 : Політичні науки та методики викладання соціально-політичних дисциплін* : збірник наукових праць / Відп. ред. О. В. Бабкіна. Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. Вип. 34. С. 64-73.

2. Курило В. С., Савченко С. В., Караман О. Л. Соціалізація особистості в умовах гібридної війни на сході України : монографія / В. С. Курило, С. В. Савченко, О. Л. Караман. Київ : Талком, 2018. 240 с.

3. Остапенко М. Молодь і громадянська освіта. *Науковий часопис УДУ імені Михайла Драгоманова.* 2024. Вип. 35. С. 39-45.

4. Розлуцька А. Аксіологічні детермінанти патріотизму дітей та молоді в умовах війни URL: https://journals.pnu.edu.ua/index.php/obrii/article/view/7076/7307.

SECTION 16 PHYSICAL CULTURE AND SPORTS

Качур Є. Ю.
к. мед. н., доцент,
доцент кафедри фізкультурно-спортивної реабілітації та оздоровчого фітнесу,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Сущенко Л. П.
д. п. н., професорка,
завідувачка кафедри фізкультурно-спортивної реабілітації та оздоровчого фітнесу,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Копійка Р. М.
магістрант спеціальності 017 «Фізична культура і спорт»
спеціалізації «Фізкультурно-спортивна реабілітація»
Український державний університет імені Михайла Драгоманова

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ЖІНОК ПЕРШОГО ЗРІЛОГО ВІКУ З ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ ХРЕБТА У ФІТНЕС-ЦЕНТРАХ

Фізкультурно-спортивна реабілітація для жінок першого зрілого віку з функціональними порушеннями хребта є важливим напрямком відновлення здоров'я та профілактики ускладнень. Ця категорія населення особливо вразлива до проблем зі спиною через поєднання інтенсивного робочого ритму, часто сидячого способу життя та недостатньої рухової активності. Функціональні порушення хребта, до яких належать зниження рухливості, дискомфорт і болі в спині, негативно впливають на якість життя, обмежуючи фізичну активність і знижуючи працездатність.

С. Афанасьєв вважає, що фізкультурно-спортивна реабілітація включає широкий спектр методів, спрямованих на зміцнення м'язового корсета, покращення рухливості хребта і відновлення функціональних можливостей [1, с. 124]. Оздоровча гімнастика, пілатес, стретчинг та аквааеробіка є лише деякими із видів фізичної активності, які використовуються у фітнес-центрах для реабілітації. Завдяки сучасному обладнанню та наявності спеціалістів, фітнес-центри можуть адаптувати тренувальні програми до потреб кожної жінки, враховуючи її стан здоров'я та рівень фізичної підготовленості.

Н. Богдановська зазначає, що особливу увагу в у фізкультурно-спортивній реабілітації приділяють вправам, спрямованим на стабілізацію хребта, розтягуванню для покращення еластичності м'язів, а також помірним кардіонавантаженням, що сприяють зміцненню серцево-судинної системи. Усі ці підходи виконуються під контролем інструкторів, що мінімізує ризики і забезпечує безпечність занять [2, с. 122].

Аналіз літератури свідчить про те, що фізичні вправи цілеспрямованої дії сприяють виправленню різних деформацій: змін кута нахилу тазу; нормалізації фізіологічних вигинів хребта; забезпеченню симетричного положення плечового і тазостегнового поясу, голови; зміцненню м'язів черевної стінки і спини. Зокрема, для корекції сколіозу застосовуються вправи, що впливають на глибокі і поверхневі м'язи тулуба, метою яких є відновлення симетрії м'язів, що формують поставу.

Основним засобом профілактики остеохондрозу фахівці вважають гімнастичні вправи, спрямовані на поліпшення кровообігу в м'язах, усунення локальних спазмів, хворобливих ущільнень і затвердінь. Інші автори дотримуються думки, що як основний засіб відновлення функцій ОРА дорослих слід розглядати динамічні вправи циклічного характеру, що виконуються з малою і середньою інтенсивністю.

Більшість фахівців основним засобом зміцнення здоров'я осіб, що мають функціональні порушення хребта, вважають лікувальну гімнастику.

Для осіб, що страждають порушеннями ОРА, фізичні вправи є найважливішим реабілітаційним засобом профілактики. Відсутність або недолік рухової активності (гіподинамія) призводить до негативних змін в організмі людини. Заняття з лікувальної гімнастики можуть проходити при різній організації, тільки після діагностики лікаря. Серед методів діагностики на сьогодні основне значення мають огляд пацієнта і рентгенологічне дослідження, в ході яких можливе виявлення порушень хребта.

Tylman Donat розробила програму відновлення для жінок 25-30 років, що мають порушення функцій хребта, в основу якої входили дихальні вправи, вправи на розслаблення м'язів шиї, а також спеціальні вправи на опрацювання шийного відділу хребта під час плавання ногами кролем на спині, на грудях і брасом [3, с. 34].

Дослідження деяких авторів свідчать про те, що спеціальний масаж при порушеннях хребта дає особливий позитивний ефект. Він полягає у вибірковій дії на м'язи: для зменшення кута деформації необхідно застосовувати прийоми, що підвищують силу і працездатність в ослаблених зонах, а на м'язи, що збільшують патологічну кривизну в грудному або поперековому відділах хребетного стовпа, необхідно проводити розслабляючий, заспокійливий масаж. Рекомендується 40% часу відводити плаванню стилем брас на спині.

У процесі вивчення спеціальної літератури було встановлено, що проблема функціональних порушень хребта у молодих жінок сьогодні є актуальною. При цьому найпоширенішими є різні порушення ОРА та на їх частку доводиться більше 60% усіх відхилень. При цьому більшість усіх порушень ОРА доводяться на сколіози і остеохондрози, виникнення яких безпосередньо пов'язане з малорухомим способом життя. Через зростаючу кількість осіб з функціональними порушеннями хребта, одним з найбільш гострих являється питання з розробки програм фізкультурно-спортивної реабілітації.

Таким чином, у процесі проведених теоретичних досліджень було встановлено, що нині відсутні програми фізкультурно-спортивної реабілітації для дорослого населення з функціональними порушеннями хребта. Арсенал засобів, що пропонуються фахівцями при функціональних порушеннях хребта дорослого населення неймовірно великий. При цьому основним засіб при порушеннях хребта більшість авторів розглядають фізичні вправи, коригуючи гімнастику, йогу, система Пілатеса, Тай-цзицюань тощо.

Гімнастичні вправи хатха-йоги більшою мірою засновані на статичному розтягуванні, яке називають безперервним або пасивним. Статичне розтягнення є найбільш поширеним методом підвищення загальної гнучкості і поліпшення постави у фронтальній і сагітальній площинах. Воно безпечно і безболісно, допускає повільне тягнуче зусилля, під дією якого м'яз стає трохи довше, ніж зазвичай. Такі вправи обов'язково чергуються з розслабленням. В цілому, основні характеристики вправ хатха-йоги дозволили зробити висновок про доцільність їх використання у фізкультурно-спортивної реабілітації жінок першого зрілого віку з функціональними порушеннями хребта у фітнес-центрах.

Список літератури

1. Афанасьєв С. М. Теоретико-методичні основи фізичної реабілітації осіб з функціональними порушеннями і дегенеративно-дистрофічними захворюваннями опорно-рухового апарату. Київ, 2018. 505 с.

2. Богдановська Н., Кальонова І. Ефективність комплексного застосування засобів кінезотерапії в реабілітації хворих на радикулопатію. С*портивний вісник Придніпров'я*. 2012. № 3. С.122-125.

3. Tylman Donat. Patomechanika bocznych skrzywien kregoslupa. Warszawa, 2012. 178 p.

Сущенко Л. П.
д. п. н., професорка,
завідувачка кафедри фізкультурно-спортивної реабілітації та оздоровчого фітнесу,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Мерзлікіна О. А.
к. наук з фіз. вих. і спорту, доцент
доцентка кафедри фізкультурно-спортивної реабілітації та оздоровчого фітнесу,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Танасійчук Ю. М.
магістрантка спеціальності 017 «Фізична культура і спорт»
спеціалізації «Фізкультурно-спортивна реабілітація»
Український державний університет імені Михайла Драгоманова

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМ ФУНКЦІЙ СЛУХУ У НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОМУ ЦЕНТРІ

У сучасній науково-методичній літературі фізкультурно-спортивна реабілітація розглядається як система відновлювальних заходів, спрямованих на покращення фізичних і функціональних можливостей дітей з порушеннями здоров'я через використання фізичних вправ, спортивних ігор та інших форм рухової активності. Для дітей з порушеннями слуху реабілітація має враховувати їх потреби у формуванні компенсаторних механізмів і вдосконаленні рухових здібностей.

Визначення понять «порушення слуху» включає часткову або повну втрату здатності сприймати звукові сигнали. Це призводить до специфічних порушень розвитку, зокрема у мовленнєвій, когнітивній та руховій сферах. О. Михайлова наголошує на тому, що діти з вадами слуху часто мають знижені координацію, рівновагу та швидкість реакції через недоліки у формуванні зв'язків між вестибулярним апаратом і центральною нервовою системою.

Навчально-реабілітаційний центр - це спеціалізована установа, що забезпечує комплексний підхід до навчання та реабілітації дітей з інвалідністю. У цих закладах фізкультурно-спортивна реабілітація є важливою складовою, спрямованою на всебічний розвиток дитини та її адаптацію до соціального середовища.

Систематичні заняття фізичними вправами не лише підвищують адаптацію осіб з порушеним слухом до умов життя, розширюють функціональні можливості організму, але і сприяють розвитку координації рухів в діяльності опорно-рухового апарату, серцево-судинної, дихальної, травної та видільної системи, позитивно впливають на психіку, мобілізують їх волю, повертають відчуття соціальної захищеності. У зв'язку з цим, важливим завданням є наукове обґрунтування системи реабілітації аномальних дітей, що здатна забезпечити, у комплексі з іншими методами, їх професійну та соціальну реабілітацію.

Як зазначає J. Berko-Gleason внаслідок вродженої чи набутої втрати слуху мова без спеціального навчання не розвивається або розвиток її припиняється у ранньому віці. Внаслідок цього у них розвивається глухонімота [3, с. 200]. Відсутність мови або її недостатність батьки зауважують не одразу, а приблизно через 7-9 місяців після того, як дитина оглухла. У дітей, які оглухлі в ранньому віці, якщо не вжити певних заходів щодо збереження мови, вона може порушитись дуже швидко, навіть через 2-3 місяці. Отже, у цих дітей первинним є порушення слуху, а вторинним – порушення мови.

Порушення слуху, як правило, є наслідком хворобливих змін слухового апарату. Розрізняють захворювання зовнішнього, середнього і внутрішнього вуха. До захворювань зовнішнього вуха відносять заростання слухового проходу у зв'язку з хронічними запаленнями його стінок. Це буває в результаті надходження інфекції ззовні або внаслідок тривалого подразнення шкіри зовнішнього слухового ходу гноєм, що витікає з середнього вуха; наявності сірчаного корка, що закриває слуховий прохід, сторонніх тіл, які можуть потрапити у вухо; ушкодження барабанної перетинки при копирсанні у вусі шпильками, сірниками тощо; від швидкої зміни атмосферного тиску. До захворювань середнього вуха відносять: катари середнього вуха в результаті аденоїдних розростань у носоглотці, гостре запалення середнього вуха (отит).

О. Форостян підкреслює, глухі діти відрізняються від здорових однолітків за якісними характеристиками ходи, стійкості та швидкості рухів [2, с. 34]. Для глухих дітей характерне човгання, вони широко розставляють ноги. Дослідження моторики глухих і слабочуючих дошкільнят показало, що їм складно виконувати стрибкові вправи. Майже третина з цих дітей не можуть виконати підряд декілька стрибків на місці. Вони втрачають рівновагу, сильно напружуються, відштовхуються почергово то однією, то другою ногою. Заняття ритмікою і гімнастикою у певній мірі компенсують порушення ходи і рухів. Уроки ритміки, за свідченням фахівців, сприяють загальному розвитку дитини, її рухів, їх виразності, розвитку уваги, пам'яті, формуванню відчуття ритму.

У дослідженнях А.В. Романенко увага надається легкоатлетичним вправам на розвиток рухових якостей глухих школярів і підвищення їх фізичної працездатності [1, с. 273]. Ці дослідження вказують на тісний зв'язок фізичної підготовки школярів з вадами слуху з функціональним станом їх рухового аналізатора та діяльністю серцево-судинної системи. Зазначається, що систематичне застосування.

Багато наукових даних свідчать про те, що особливості розвитку рухової функції у глухих дітей обумовлені функціональними порушеннями слухової сенсорної системи, недостатнім розвитком мови, психофізіологічними особливостями.

Таким чином, сучасні підходи до фізкультурно-спортивної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з порушенням слуху спрямовані на всебічний розвиток їхньої рухової функції, корекцію та компенсацію порушених навичок, зміцнення здоров'я та інтеграцію в суспільство. Основні завдання реабілітації включають удосконалення координації, розвитку вестибулярної функції, корекцію ходи, покращення мовленнєвого дихання та розвиток рухової пам'яті. Методику адаптують до індивідуальних потреб учнів з урахуванням специфіки їхнього психофізичного стану, компенсаторних механізмів та функціональних можливостей. Особливу увагу приділяють використанню рухових ігор, дихальної гімнастики, загальнорозвиваючих та спеціальних вправ, що сприяють не лише фізичному, а й соціальному розвитку дітей, поліпшенню їхньої адаптації до реальних життєвих умов.

Список літератури

1. Романенко А.В. Психофізіологічні особливості організму глухих дітей, які займаються спортивним орієнтуванням. *Формування, збереження і зміцнення здоров'я підростаючого покоління як обов'язковий компонент системи національної освіти* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції з валеології. Київ, 2017. С. 273-276.

2. Форостян О. Зміст, методика й організація занять із розвитку точності рухів у глухих школярів. *Дефектологія*. 2021. № 2. С. 34-37.

3. Berko-Gleason J. The development of language. Columbus, Ohio : Merrill, 2015. 200 p.

SCIENTIFIC PUBLICATION

SCIENCE, TECHNOLOGY AND SOCIETY: CHALLENGES AND PROSPECTS FOR DEVELOPMENT IN THE MODERN WORLD

MATERIALS OF THE INTERNATIONAL
SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE

December 6, 2024
Tampere, Finland

English, Ukrainian and other

Editor-in-Chief: Mattila J.
Technical editor: Laakso T.
Artistic editor: Niemi N.
Corrector: Tikkanen A.
Typesetting and Editorial: Heino V.
Graphic Designer: Toivonen A.
Passed for printing 06.11.2024. Format 60x90/16
Offset paper. Printing – risography. Conventionally printed sheets 7,0
Typeface Times New Roman.
Circulation 500 copies. Зам. № 145/16/998
Yliopistonkatu 58, 33100 Tampere, Finland

All rights reserved.

The authors are responsible for the content of the materials.

The editorial board may not share the opinions of the authors.

Official website: http://www.economics.in.ua